

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H.

ASKOV LÆRLINGE

København
Statens pædagogiske Studiesamling

ELEVFORENINGENS ÅRSSKRIFT 1953

Statens pædagogiske Studiesamling

København

U N D E R V I S N I N G

Askov Folkehøjskole, Vejen

Udvidet undervisning for mandlige og kvindelige elever i de 6 vintermåneder novbr.—april. — Sommerskole med alm. og udvidet undervisning maj—juli.

Nordisk lærerkursus i maj—juli og juli.

Musikspeciale.

Nærmere oplysninger ved

Knud Hansen.

Krogerup Højskole

pr. Humlebæk.

Vinterskole for mdl. og kv. elever
fra november til maj.

Hal Koch.

Magleås Højskole

pr. Birkerød.

Højskoleundervisning for unge
kvinder og mænd i de 6 vinter-
måneder nov.—apr. Plan sendes.

Johs. Nourup.

Festskrift til J. Th. Arnfred. Særtryk af Dansk

Udsyn Kr. 5,50

Noter til en Mand. Til Jens Rosenkjærs 70-Aarsdag Kr. 7,75

Vindrosen.

Red. af *Tage Skou-Hansen* og *Petra P. Rohde.*

5 Hefter aarlig. Pr. Hefte Kr. 5,—. Aargang Kr. 25,—

Askov Boghandel

Askov pr. Vejen.

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1953

*UD OG IND . MANGE SIND
ORDET FLYR I SOL OG VIND
SKALLEN BRISTER . KÆRNEN GROR
HØSTEN DØMMER SÆD OG JORD*

UDGIVET AF ASKOV HØJSKOLES
ELEVFORENING . FEBRUAR 1954

TILBAGEBLIK OG NYE OPGAVER*)

Det er nu 88 år siden arbejdet begyndte på dette sted. For den, der har været med i 44 år og nu træder tilbage, ligger det nær at prøve at opfatte udviklingslinierne i disse mange år for højskolen i almindelighed og Askov i særdeleshed.

Vi er lige kommen hjem fra det nordiske højskolemøde på Fana folkehøjskole i Norge, og her blev spørgsmålet rejst: Hvad har vi fælles i den nordiske folkehøjskole? Det er let at påvise fællestræk i de nordiske folkehøjskolars organisation og arbejde, men samtidigt må det jo erkendes, at modsætninger i syn og sigte kan være ret store endogså indenfor det enkelte land. Går vi tilbage til udgangspunkterne, er det værd at standse ved N. J. Termansens tale ved indvielsen af Vallekilde højskole i 1865, hvor han bl. a. sagde: »Folkehøjskolens egentlige gerning er at få alle i tale, der har øre for ånd og hjerte for sandhed, de små såvel som de store. Vi er et lille folk, kan ingen undvære — det er ikke nok med at vinde en enkelt hist og her med særlige evner og interesser.«

Hertil kan føjes toner som klinger gennem Chr. Kolds svar til Monrad, da han skulle gøre rede for, hvad han ville med sin højskole: »Da jeg var 18 år lærte jeg at elske Gud og min næste, og det var jeg så glad ved, at jeg den gang besluttede at bruge tid og kræfter til at lære folk at elske Gud og elske deres næste og deres fædreland.«

I Norge er det Christopher Bruun, der giver løsnet. Han vidste, at det livsafgørende valg træffes i ungdomstiden. Hans livsopgave var at være tro mod ungdomstidens idealer, selv om han syntes, at andre svigtede. C. Bruun citerede Welhaven: »Salig den isse, som bevejstringens ørn har svævet over med

*) Opskrift til foredrag ved efterårsmødet på Askov højskole 1953.

de brede vinger.« Det var højskolens opgave at skaffe ungdommen dette møde med begejstringens ørn, og dette kunne times alle, men så gjaldt det jo om, at manddomsdåden kunne svare til ungdomssynet.

I Sverige er det Aftonbladets redaktør dr. Sohlmann, der inspireret af Chr. Flor først former folkehøjskolens opgave, og selv om de første svenske folkehøjskoler blev oprettet uafhængigt af både dr. Sohlman og dansk påvirkning, så er hans ord karakteristiske for svensk højskolesyn. Han skriver: »Jeg har tænkt mig folkehøjskolerne oprettede af ansete, varmhjertede fædrelandsvenner, og strøet ud over hele Sveriges land, overalt virkende til velsignelse. Jeg har tænkt mig elever i hundredvis udgå fra disse skoler og hver på sit sted fremme kærlighed til oplysning og ædel nationalfølelse. Jeg har forestillet mig, at der indenfor almuens kreds skulle opstå mænd, der var voksne nok til på værdig måde at tale almuens sag både i kommunale og politiske spørgsmål og som havde så megen indsigt, at de ikke kunne føres vild af folk, som ville bruge dem til at fremme private interesser. Jeg har tænkt mig, at den folkelige dannelse blev så dybt rodfæstet og så vidt udbredt, at det vil blive umuligt fra en folkerepræsentants mund at høre udtalelser gående ud på, at det jo egentligt kan være ligemeget, om vort land er et storfyrstendømme eller et kongerige, blot skattetrykket kan lettes. Jeg har drømt om en fremtid, da Sverige skulle frembyde et sådant billede af høj folkeoplysning, forstandig brugt fritid og ædel fremskridt, at det skulle eje hele den civiliserede verdens sympati, så at alle frihedselskende folk skulle føle dyb smerte ved at tænke sig, at et sådant folk skulle gå sin undergang i møde.« I de sidste ord fornemmes ængstelsen for den store nabo mod øst. Det lille folks kamp for sin frihed overfor den overmægtige nabo, der har været et så betydningsfuldt indslag i den danske og den finske højskoles historie, klinger også med her.

Ved det nordiske skolemøde i København 1890 mindede Ludvig Schrøder om, at det var 25 år siden Vallekilde, Rødkilde og Askov blev oprettede, og hans emne var: »Er der et fællesmærke for højskolesagen i Nordens lande, har de nærmet sig til hinanden eller fjernet sig fra hinanden i de forløbne år?« I sin tale betonedede Schrøder, at alle de nordiske højskoler arbejdede

for vækkelse, oplivelse og begejstring, men arbejdsmåden kan være forskellig. Schrøder fastslår, at det dog ikke blot er i Sverige, at højskolerne også har et praktisk sigte. Der var landbrugsundervisning allerede på Rødding, og der undervises i bogholderi på Askov; men svenske højskoler har været foran med hensyn til håndgerning og gymnastik og ganske særlig, når talen bliver om medborgerkundskab. Schrøder er dog sindet at give dette fag større plads på Askovs timeplan, hans erfaringer som landstingsmand har også tilskyndet ham dertil, men han vil begynde med Danmarks hjælpekilder og næringsveje.

Schrøder glemte dog ikke, trods hans interesse for det praktiske liv, at der var et endnu dybere behov. Han siger i førnævnte foredrag: »Et ungt menneske vil først og fremmest trænge til at danne sig en livsanskuelse, til at kende sig selv i forhold til sin Gud og til at kende sit kald i denne verden, og han vil trænge til, at den oplysning, han ellers skal tilegne sig, samler sig om, hvad der har med livsanskuelsen og livskaldet at gøre. Han vil derfor savne det, dersom der ikke er en understrøm i skolens hele undervisning, som kan støtte hans personlighedsudvikling. Den skole, der ikke kan byde ham dette, vil i længden ikke tilfredsstille ham. Den ungdomslærer, som kun vil være faglærer, har sin plads på en eksamensanstalt. Men den lærer, der virkelig ønsker at arbejde med unge mennesker, hos hvem lysten ene driver værket, han vil, måske uden selv at mærke det, blive mere end faglærer.«

Det fremgik ret klart på Fanamødet, at højskolerne i de nordiske lande har bevaret deres oprindelige karakteristiske præg.

I Norge, hvor Grundtvigs kirkelige anskuelse blev nedkæmpet med hård hånd af professor Gisle Johnson og biskop Heuch, vedkendte man sig varmt discipelforholdet til Grundtvig indenfor højskolen og fastholdt de linier, som Christopher Bruun og Viggo Ullmann fastlagde. Den gamle forstander Funderud talte om højskoleopholdet som et besøg på forklarelsens bjerg, hvor kræfterne blev hentet til at tumle de onde magter ved bjergets fod.

I den svenske folkehøjskole gives undervisningen af højt kvalificerede lærere, og de praktiske fag spiller en stor rolle,

selvom der stadig er flertal imod at give »betyg«. Det blev oplyst, at $\frac{2}{3}$ af højskoleeleverne senere søger videre uddannelse som sygeplejersker og funktionærer af forskellig art. Med sin frie stilling er den svenske højskole mere gået ind som et organisk led i hele ungdomsuddannelsen end i Danmark.

Det er vanskeligt for den, der har stået midt i arbejdet, at få overblik over den danske folkehøjskole; dog den dobbelthed, L. Schrøder giver udtryk for, gælder vel endnu. Men når talen er om livsanskuelse, kan man misunde tidligere slægtled deres enkle syn. L. Schrøder kunne skrive sin lille verdenshistorie og fortælle menneskeslægtens levnedsløb fra Adam og Eva i Edens have til nutiden og udlede al elendighed fra syndefaldet som en historisk begivenhed. Det var så klart, hvad det er at være menneske. Dets mål og bestemmelse lå fast. Nu er det for de fleste anderledes.

Ved Fanamødet talte biskop Marthinussen om »Kultursituationen i dag« og betegnede det 17. århundrede som matematikkens, det 18. årh. som fysikkens — det 19. som biologiens. Det 20. var imidlertid ikke som ventet psykologiens, men angstens århundrede. Angsten — ikke fordi krigen truer, men fordi det faste punkt i tilværelsen er blevet borte for så mange. Nu spørges der om effektivitet og viden — men visdommen fattes. I en sådan situation er der bestandig brug for højskolens budskab og arbejde, men de, der fører ordet, må have et ståsted, ikke blot i en ærlig overbevisning, men i en indsigt, som en reel videnskabelig forskning ikke kan undergrave.

*

De problemer, højskolen i sin hundredårige historie har tumlet med, kan i dag ses i forkortet perspektiv i Grønland. Et folk af sælfangere med en gammel primitiv kultur skal helst i løbet af få år tilpasses til industrikultur. Gamle primitive folkekulturer tørner mange steder på kloden voldsomt sammen med industrimentaliteten; men mon det sker — trods de stiltfærdige former — nogensteds mere afgjort end i Grønland. Man ser det næsten symbolsk i Thule. På den ene side den nu forladte boplads med huse af tørv og kampesten, en lang lav kanal som indgang, et lavloftet rum, hvor spækket i tranlampen skal give

både lys og varme — og så lige ved siden af: den amerikanske flyvebase, en storby af maskinlavede metalhuse med alle de mest fuldkomne tekniske installationer. Som ramme om en menneskelig tilværelse var det lige trøstesløst begge steder.

Den danske stat investerer i disse år store midler i boliger, fabrikker, havne og veje i Grønland for at skabe erhvervsmuligheder for befolkningen nu, da sælen er forsvunden, og inden længe skulle grønlænderne helst selv kunne bruge dette apparat, — men vil det lykkes? Det er en befolkning, hvis samlede tal svarer til en jævn stor dansk provinsby som f. eks. Svendborg, men en befolkning, der er spredt over en kyststrækning som herfra til »Støvlespidsen« i Italien, og hvis sjælelige indstilling slet ikke svarer til et moderne samfunds krav.

En ingeniør ved et af de store anlægsarbejder deroppe fortalte om, hvor håbløst det var med de grønlandske arbejdere, for var de på arbejdspladsen to dage, kunne man risikere de blev borte resten af ugen. Når de atter dukkede op og fik bebrejdelser, var svaret: »Vi har jo tjent nok til hele ugen i de 2—3 dage, hvorfor skulle vi så fortsætte? Det er jo da morsommere at pilke torsk eller gå til kaffemik end at stampe beton.«

»De idioter,« snerrede ingeniøren — for så med ændret stemme at spørge: »For det er da vel ikke os, der er det?«

Stillingen i Grønland kan i visse henseender sammenlignes med stillingen i Danmark for lidt mere end 100 år siden, da folkestyret øjnedes i horisonten, og Grundtvig skrev: »Hvad vi end gør, så står almenhedens og folkemængdens regering nu for døren. Vi må skynde os alt hvad vi kan med at opdrage den til at blive kloge og nådige herrer. — Verdensbegivenhederne prædiker endnu højere derom end jeg kan.«

Folkehøjskolen kom og — hvad man end mener om den — den blev en hjælp til på en sund måde at forvandle en almue til et folk, og den opgave er endnu uløst i Grønland. Nu er det sandt, at den danske folkehøjskole blev håret frem af en vækkelsesbølge, og professor Lindhardt siger, at vækkelsernes tid er forbi, fordi de hænger sammen med sociale økonomiske opvæld; men selv om dette skulle være rigtigt, behøver det ikke at være umuligt i Grønland, for dér er der både plads til og brug for den folkelige rejsning. Det grønlandske folk står overfor at skulle

opleve samfølelsen med de fjerntboende og ansvarfølelsen overfor helheden. De skal lære at forstå at værne det værdifulde i deres egen kultur og ikke hemningsløst kaste deres egen stil bort for at efterligne de fremmedes. Aandelig kultur er hidtil kommen til dem ad kirkevejen, nu vil også andre veje stå åbne; men det ville være vemodigt, om folket vendte sig fra kirken og gik ud i tomheden.

En folkehøjskole på Grønland kan ikke løse alle problemer for alle; men findes den mand, der ser opgaven og selv ejer gløden i sindet og kan tale »hjertesproget« til landsmænd, så kunne det betyde det samme eller endnu mere end denne frie ungdomsskole betød og betyder i vort land.

I Grønland er problemet akut, men det er overalt i vor tid den samme opgave der foreligger: nemlig den om vi, de enkelte, kan blive voksne nok til at beherske den eksplosionsagtigt voksende teknik og den mentalitet, den skaber, at ikke resultatet bliver umenneskelighed.

Ordet: »Menneske først« er ofte blevet citeret fra højskolernes talerstole, og med rette, men fortsættelse »og kristen så« kan for let misforstås, for her er jo ikke tale om tidsfølge, men om en uløselig sammenhæng. Derimod hedder det i højskolens sprog: Menneske først og så erhvervsudøver, fisker, industriarbejder, landbruger, lærer eller hvad det nu skal være.

Her er vel alle højskolefolk enige og tillige enige om, at ordet »menneske« rummer mere end et biologisk fænomen, og vi har i vort væsen en dimension, der peger mod den evige, den absolutte verden. Denne overbevisning rummer det festlige, men også alvoren ved at være arbejder i højskolens tjeneste.

Vi kan her tænke på, at der i de sidste 25 år har været ca. 11.000 elever på Askov højskole, alle har de søgt noget, eller om de ikke har det bevidst, så har de dog haft brug for vejledning og støtte. Og hvad har de så fået? Tanken om de rige — men delvis uudnyttede — muligheder kan være mere lammende og være en tungere byrde end selv det strengeste reelle arbejde. Det kan ganske vist være strengt at tale til uopmærksomme tilhørere, men hvis de ikke forstyrrer taleren og kammeraterne altfor meget, så er det værste jo da, at de spilder tiden med at være tilstede. Det kan imidlertid være endnu mere tyngende, når

der er den lydløse stilhed i salen, når de ivrigt lyttende ansigter og de lysende øjne er vendt imod een. En festlig oplevelse er det, det er sandt, men alligevel tyngende: Hvad har du at give — hvad har du at sige om det egentlige liv, som andre har brug for og som du helt kan stå inde for? Viden kan du give, men det er visdom, der kræves. — Når man helt ud ved, man ikke selv slår til, så taber man interessen for at kritisere andre, der måske heller ikke gør det.

Denne skole har sin særlige linie op gennem højskolehistorien og sit særlige ansigt, hvis karakteristiske træk ikke skal tegnes her. Det skal blot nævnes, at det aldrig har været blot een mand, der var bærende, men en kreds, der sammen gik ind under opgaven, trods forskelligheder i sind og syn; men kredsen kræver et tyngdepunkt, og vi, som holder af arbejdet her, ønsker, at I, som skal fortsætte, og den mand, der naturligt skal være tyngdepunktet, må få lykke til — som det står i Ludvig Schrøders fundats for den selvejende institution: »at våge over, at højskolen fortsætter i det spor, hvori den er kommen, med de forbedringer, som de skiftende tider måtte kræve, og som lærerne er i stand til at gennemføre, således at den altid kan fortjene navn af en god dansk folkehøjskole.« Så siger vi tak for den store opgave, der blev os betroet, og de rige arbejdsår, den skænkede os og vore børn, og vi ønsker Guds velsignelse over den mand og hans hustru, der skal føre arbejdet videre, og over den kreds, der samles om dem.

J. TH. ARNFRED.

LUKASEVANGELIET

De fire evangelier i Det nye Testamente, Matthæus, Markus, Lukas og Johannes, har hver for sig deres egen særlige ejendommelighed. Hvem der har forfattet disse fire skrifter, ved vi ikke ret meget om. Vi ved ikke hvem Markus var, eller hvem Lukas var, og i virkeligheden ved vi heller ikke hvem Matthæus eller Johannes var. Ganske vist var der to af Jesu disciple der hed Matthæus og Johannes, men om det er dem der har forfattet evangelierne, eller nogle helt andre personer, ved vi ikke; der står ingenting om det i selve skrifterne. Man tillagde åbenbart ikke den gang spørgsmålet om forfatterskabet den samme betydning som man gør i dag. Det afgørende spørgsmål var ikke spørgsmålet om hvem der havde skrevet det eller det skrift, men spørgsmålet om hvad der stod i skriftet.

Når der derfor er tale om den ejendommelighed der præger evangelierne, er dette ikke i første omgang en ejendommelighed der skyldes den forfatter der eventuelt har skrevet evangeliet, men i langt højere grad en ejendommelighed der skyldes den menighedskreds hvori evangeliet er blevet til.

Det ældste af evangelierne menes at være Markusevangeliet, men hvem Markus var, ved vi som sagt ikke. Ifølge en oldkirkelig overlevering skulde han være den Markus der omtales i Apostlenes Gerninger som Paulus's ledsager på hans første missionsrejse. Men selv i så fald ved vi ikke noget om ham, ikke stort andet end at han altså hed Markus, og at han og Paulus ikke rigtig kunde forliges. Heller ikke gennem selve evangeliet får vi noget at vide om evangelieforfatterens personlighed. Derimod får vi indtryk af at evangeliet er blevet til i en menighed der levede i en ganske bestemt forventning, nemlig i den forventning at Jesus snart vilde komme igen og virkeliggøre Guds rige

på jorden, og at når han kom igen vilde han åbenbare sig i Galilæa, og derfra skulde så riget brede sig over hele verden. Det mest sandsynlige menes derfor at være at Markusevangeliet er blevet til i en jødekristen menighed der holdt til i Galilæa i tiden efter Jesu død og opstandelse, og at de tanker der kommer til udtryk i dette evangelium er den måde hvorpå man i denne menighed opfattede Jesu evangelium.

På samme måde er Matthæusevangeliet præget af at det er blevet til i en menighed af græsktalende jødekristne uden for Palæstina, altså i en menighed af samme slags som den der fandtes f. eks. i Antiochia i Syrien, ligesom Johannesevangeliet er præget af at det er blevet til i en menighed hvor gnostiske forestillinger spillede en stor rolle.

1.

Hvor Lukasevangeliet er blevet til er det mere vanskeligt at sige. Derimod er det let nok at se hvad der er evangeliets grundtanke. Denne grundtanke kender alle. Den kommer f. eks. klart til udtryk allerede i Lukas's måde at fortælle juleevangeliet på. Det skete i de dage, hedder det, at en befaling udgik fra kejser Augustus at hele verden skulde skrives i mandtal, og så drog de alle af sted for at lade sig indskrive hver i sin by. Og også Josef drog af sted til Bethlehem for at lade sig indskrive tillige med Maria, sin trolovede, som var frugtsommelig. Og så fortælles det, hvorledes hun fødte sin søn og lagde ham i en krybbe, og vi hører om hyrderne på marken at de så et syn af engle der forkyndte en stor glæde, som skulde vederfares hele folket, »thi eder er i dag en frelser født, som er den Herre Kristus i Davids by«. Og pludselig var der en himmelsk hærskares mangfoldighed der lovede Gud og sagde: Ære være Gud i det højeste, fred på jorden iblandt mennesker i hvem Gud har velbehag.

Det ejendommelige ved denne beretning er et syn der i det hele taget er ejendommeligt for Lukasevangeliet, man plejer at kalde det Lukas's universalistiske syn, altså den tanke at frelsen ikke bare er tiltænkt jødefolket, men alle jordens folkeslag. Vel synes beretningen først og fremmest, eller måske udelukkende, at være skrevet for jødiske læsere, eller i hvert fald for kristne

læsere der var vel bevandret i Det gamle Testamente. Beretningen står midt i en fortællegruppe der har til opgave at knytte Jesu gerning sammen med Israels historie og påvise hvorledes evangeliet er en fortsættelse af Guds gerning med sit folk i fortiden. Den fortæller om et par unge mennesker der drager af sted fra Nazareth til Bethlehem, den meddeler et glædeligt budskab til det folk som disse unge mennesker tilhører, og den forkynder at Messias er blevet født — altså alt sammen noget der appellerer til jødiske interesser. Og også i fortsættelsen berettes der om jødiske skikke, vaner og forestillinger.

Og alligevel er der ingen tvivl om at beretningen er egnet til at gøre indtryk også på andre end jødiske eller jødekristne tilhørere eller læsere. Også syrere, grækere og romere har haft mulighed for i denne fortælling at høre noget der rørte ved deres egentlige jeg. Denne tilsyneladende uanselige tildragelse i det foragtede og ilde berygtede folks religiøse historie vokser i Lukas's beretning frem til en verdenshistorisk begivenhed. Det er ikke bare en ukendt Josef med sin Maria der er på vej til folketællingslisterne, hele verden er i bevægelse. Derfor er heller ikke den glæde der forkyndes begrænset til Bethlehem eller Judæa og befolkningen dér, men gælder hele verden og alle verdens folkeslag, ligesom også det barn der fødes i Davids by ikke bare betegnes som jødernes messias, men som verdens frelser. Det er som alle enkeltheder i beretningen har dobbelt klang og er med til i fællesskab at frembringe det indtryk af verdensomspændende bredde som man får, når man læser juleevangeliet. Men for de første læsere var det først og fremmest ordet frelser der var egnet til at fremkalde dette indtryk. Eder er i dag en frelser født, hedder det som midtpunkt i beretningen.

Ordet frelser var et i den dakendte verden velkendt ord, men ikke et ord der blev anvendt i jødiske kredse. I jødiske kredse talte man ikke om den kommende frelser, men om den kommende messias. Til gengæld knyttede der sig til begrebet messias så ganske bestemte jødiske forestillinger, at dette begreb måtte føles som noget fremmed og uforståeligt for alle der ikke var af jødisk afstamning, især for romere og grækere. For dem var ordet frelser derimod et fortroligt ord. I de såkaldte mysteriereligioner, som der var en mængde af i Romerriget på

Det ny Testaments tid — religioner hvor menneskene gennem hemmelige indvielser fik delagtighed i evigt liv — blev den gud der befriede de indviede fra forkrænkeligheden i almindelighed betegnet som frelseren. Men den vigtigste grund til ordets udbredelse i den græsk-romerske verden var dog sikkert kejserdyrkelsen.

Fra ældgammel tid havde man i Østen dyrket de store herskere som en slags guddommeligheder. Alexander den stores lysende bane gjorde ham i østerlændingenenes øjne til en åbenbarelse af det guddommelige på jorden, ja til en gud i menneskeskikkelse. Det samme skete med hans efterfølgere i de græsk-orientalske riger. Og da Romerriget afløste de græske riger, gik det guddommelige i arv til den romerske kejser. Det begyndte med Augustus. Da han efter en lang periode på over hundrede år, hvor uroligheder og borgerkrige havde gjort tilværelsen usikker, atter skænkede verden fred og satte et vældigt opbygningsarbejde i gang, var det — i hvert fald for datidens mennesker — naturligt at han blev hyldet som en guddommelig hersker og som den helsebringende tids egentlige gud. Det almindelige udtryk for en sådan hyldest af kejseren var at man kaldte ham »velgører« eller »frelser«. Navnlig i Lilleasien udtrykte man i overstrømmende ord sin glæde over Augustus's lykkelige regeringstid. Hans fødsel havde medført en sådan glæde og nytte for menneskeslægten at den blev sammenlignet med selve verdenshistoriens begyndelse.

Også digterne havde i høj grad bidraget til at fremme denne opfattelse af den romerske kejsermagt. I året 40 før Kristus havde den romerske digter Virgil i begejstrede vers skildret fødselen af et guddommeligt barn der skulde gøre ende på ondskab og ufred og virkeliggøre den længe ventede guldalder. Virgil skildrer, hvordan der allerede ved dette barns fødsel skal foregå en forvandling både i planteverdenen og dyreverdenen. Og efterhånden som barnet vokser til, vil forvandlingen gribe om sig også i menneskeverdenen. Naturen vil blive så ødsel at alt arbejde bliver overflødigt, og da skal hverken handel, skibsfart eller agerdyrkning mere give anledning til stridigheder mellem mennesker. Alt skal blive nyt og gyldent, og når det nye har gennemtrængt både naturen og menneskene vil der oprinde en

guldalder der skal være som en uafbrudt hviledag for hele verden.

Hvem Virgil har tænkt på med dette digt, om han har tænkt på nogen bestemt eller han blot giver udtryk for den almindelige længsel efter en ny tingenes tilstand, er stadig genstand for mange overvejelser mellem de sagkyndige. Men da Augustus senere i den almindelige bevidsthed kom til at stå som den nye guldalders ophavsmand, var det naturligt at digtet blev opfattet som en profeti om ham. På lignende måde bidrog også Horats til Augustus's forherligelse og skildrer ham som den store fredsfyrste der lukkede krigsgudens tempel og fik freden til at blomstre overalt i sit rige.

Efter Augustus's tid blev denne dyrkelse af kejseren som guddommelig verdensfrelser ligefrem ophøjet til statsreligion. Selv Nero hyldes i en indskrift som »verdens frelser og velgører«. Det var medvirkende til at de kristne længe forholdt sig tvivlrådig over for brugen af ordet frelser. Ganske vist var ordet i høj grad egnet til at udtrykke hvad man mente om Kristus. Man opfattede ham jo netop som en der hidførte en ny tidsalder, en der kom med den fred og glæde som hele menneskeslægten længtes efter, blot endnu mere strålende og fuldkomment end Virgil havde beskrevet den. Og dog var det samtidig som ordet frelser indeholdt for lidt. Kristus var jo i de kristnes opfattelse ikke en frelser på samme måde som Augustus eller en anden af de store verdensherskere, han var ikke en frelser mellem andre frelsere, han var tværtimod den eneste frelser der fandtes, og de andre var det slet ikke. Men jo skarpere modsætningen på denne måde blev mellem den kristne menighed på den ene side og de romerske myndigheder på den anden, des mere blev det nødvendigt at betone modsætningen også med hensyn til ordet frelser, hver gang man brugte det.

Man har tydeligt nok inden for de kristne menigheder i begyndelsen forholdt sig reserveret over for ordet. Det er åbenbart grunden til at der inden for Det ny Testamente findes en hel række skrifter der slet ikke anvender udtrykket. Hverken Markus eller Matthæus bruger det. Og Paulus heller ikke. Det vil sige, han bruger det en eneste gang i brevet til Filippi i en særlig anledning, men i alle sine øvrige breve bruger han det

ikke. Og så vidt man kan se, har både Hebræerbrevet, Første Petersbrev og Åbenbaringsbogen ligefrem forholdt sig polemisk over for ordet. Ikke alene undgik de at bruge det, men de undgik med vilje at bruge det — åbenbart fordi de ikke ønskede Jesus opfattet som en frelser i den betydning hvori ordet almindeligvis blev opfattet i datiden. Det er kun Lukas- og Johannes-evangeliet samt brevene til Timotheus og Titus og det mærkelige Andet Petersbrev, der bruger udtrykket uden betænkning. Det hænger åbenbart sammen med at efterhånden som kristendommen fandt tilslutning hos flere og flere i det romerske verdensrige, blev det i stigende grad nødvendigt at man inden for menigheden benyttede sig af det almindelige græsk-romerske omgangssprog. Og da var ordet frelser et ord som det ikke var til at komme udenom, blot gav man det inden for menigheden en anden betydning end det havde uden for menigheden. Frelseren er for disse kristne menigheder i Romerriget ikke en frelser der skaber et nyt fredsrige på jorden ligesom Augustus, men en frelser der har »bragt liv og uforkrænkelighed for dagen ved evangeliet«, som det hedder i et af Timotheusbrevene.

Og det er hvad også Lukas mener med ordet. Jesus er ikke i Lukasevangeliet en frelser der har til opgave at være en specielt jødisk messias, men at være en frelser, der bringer liv og uforkrænkelighed for dagen ved selve sin måde at leve på, både ved det han siger og ved det han gør, både når han sætter sig til bords med toldere og syndere, og når han siger til den ene: dine synder er dig forladt, og til den anden: stå op og tag din seng og gå. Frelsen er ikke i Lukasevangeliet en specielt jødisk frelse, men en frelse for alle, heller ikke er det en frelse der ligger langt ude i fremtiden og først indfinder sig, når messiasriget engang er virkeliggjort, men en frelse der sker nu, en frelse der findes allevegne hvor et menneske befries fra sig selv, så han glemmer sig selv og gribes af det Lukas kalder lovsangen.

Og hermed står vi ved den anden af de store hovedtanker i Lukasevangeliet. Den første af disse hovedtanker er den vi hidtil har beskæftiget os med, nemlig den der giver svar på spørgsmålet om hvem frelsen gælder, og svaret går ud på, at den gælder alle, ikke bare jøder men også hedninger, ikke bare de ret-

færdige men også de uretfærdige. Den anden giver svar på hvad frelse er, og svaret synes i første omgang at sige, at frelse er at blive befriet fra sig selv på en sådan måde at livet forvandles til en lovsang.

2.

Hele indledningen til Lukasevangeliet, begge de to første kapitler, er som en eneste mægtig lovsang, hvis opgave det tydeligt nok er at vise at det først og fremmest er i lovsangen at mennesket finder forløsning. Først er der Marias lovsang, da hun har haft besøg af englen Gabriel: »Min sjæl ophøjer Herren og min ånd fryder sig over Gud, min frelser, thi han har set til sin tjenerindes ringhed.« Og så er der Sakarias's lovsang, da hans hustru Elisabeth har født ham en søn og givet ham navnet Johannes: »Lovet være Herren, Israels Gud, thi han har besøgt og forløst sit folk.« Så er der englernes lovsang julenat: »Ære være Gud i det høje, og fred på jorden blandt mennesker i hvem Gud har velbehag.« Og endelig er der hyrdernes lovsang. Da de vendte tilbage til Bethlehem, hedder det at de priste og lovede Gud for alt hvad de havde hørt og set, således som det var talt til dem. Men der er mere endnu. Der er den gamle Simeon, og der er profetinden Anna, der udbryder i lovsang, da forældrene bragte barnet Jesus ind i helligdommen for at »gøre med det efter lovens skik«, som Lukas udtrykker det.

Der kan næppe være tvivl om at al denne tale om lovsang har sin bestemte mening hos Lukas.

Hvad frelse er, var der jo mange meninger om i den græsk-romerske verden. Det var jo i mange måder en opløsningstid, hvor alle de gamle former smuldrede. Både religionen og samfundet var i støbeskeen. De gamle guder var der ingen mere der troede på, og den gamle samfundsorden, der først og fremmest byggede på borgeren og hans republikanske ansvarsbevidsthed, var i virkeligheden gået i stykker. Retsløsheden bredte sig i alle samfundslag, og livet blev præget af angst og forvirring. At der i sådanne tider opstår nye frelsesreligioner med hver sine frelsesprofeter, er der ikke noget underligt i.

Men især lægger vi mærke til to former for frelsesreligioner, nemlig den officielle der støttes af staten og har sit midtpunkt i kejserdyrkelsen og de såkaldte mysteriereligioner, der udadtil ka-

rakteriseres ved deres hemmelighedsfuldhed. Forskellen inellem dem er at i statsreligionen er det den guddommelige kejser der hidfører frelsen, og at frelsen består i delagtighed i det fredsrige der udgår fra det kejserlige regimente, mens frelsen i mysteriereligionerne er noget hinsides. I mysteriereligionerne betragtes hele den nærværende verden som noget der ligger i det onde. Livet er syndefuldt, og det vil i virkeligheden sige at alt er syndefuldt, selv de mest naturlige livsyttringer som at spise, drikke og sove. Ja, selv det at arbejde. I hvert fald, hvis man finder fornøjelse i at arbejde, er også arbejdet syndigt.

Det er klart at frelsen med en sådan livsforståelse først og fremmest må blive noget negativt, at frelsen bliver i virkeligheden det samme som at blive fri for at leve, at blive frelst bort fra livet i det dennesidige og få del i et liv i det hinsidige. Og det var netop hvad mysteriereligionerne skænkede deres medlemmer. Gennem hemmelige indvielser blev der givet dem en ny eksistens. En hinsidig evighed tog bolig i deres hjerte, og selv om de rent udvortes stadig befandt sig på jorden, stadig var nødt til både at spise, drikke og sove, så var det dog det skjulte liv i deres indre der var deres egentlige eksistens.

Men det er ikke i denne betydning Lukas anvender ordet frelse. Han tænker hverken på en frelse der betyder delagtighed i et jordisk fredsrige eller en frelse der betyder at man skal forsage livet her på jorden. For ham er frelsen først og fremmest en befrielse, det at blive fri for sig selv, fri for sin selvoptagne fromhed sådan som den lyser ud af farisæeren der står i templet og takker Gud fordi han ikke er som andre, og fri for sin selvoptagne verdslighed sådan som den behersker den rige bonde, når han river sine lader ned og bygger dem større i den tro, at han derved kan sikre sig over for Gud og mennesker og andre ubehagelige eventualiteter. Det er ikke livet i det dennesidige, men livet i selvskheden der for Lukas er det egentlige udtryk for fortabelsen. Derfor kommer også frelsen til at betyde noget andet end i den græsk-romerske kulturverden, ikke en frelse fra noget, men en frelse til noget, en frelse til at leve livet som en lovsang.

Naturligvis kan den frelsesopfattelse der kommer til udtryk i Lukasevangeliet også udtrykkes på anden måde end med ordet

lovsang. Men det er ejendommeligt så mange beretninger der netop i Lukasevangeliet giver udtryk for lovsang, enten direkte eller indirekte. Vi kan f. eks. tænke på Zakkæus i Jeriko. Det kan naturligvis udtrykkes på mange måder hvad der skete med Zakkæus, da Jesus tog ind hos denne af jøderne så foragtede overtolder, men mon ikke der vilde være god mening i at sige at det der skete var, at hans liv ved mødet med Jesus blev forvandlet til en lovsang, ikke i den forstand at han gav sig til at skrive salmer eller synge i vilden sky, men i den forstand at han ikke mere fandt det nødvendigt at holde så krampagtigt på sit eget og skrabe sammen til sig selv. Lukas fortæller at han stod frem og sagde: Se halvdelen af min ejendom giver jeg til de fattige, og hvis jeg har bedraget nogen for noget, giver jeg det firedobbelte igen. Og det er jo da også en lovsang som ikke er ringere end den der består i at synge salmer.

Eller vi kan tænke på den kvinde hvem Lukas betegner som en synderinde i byen. Da hun fik at vide at Jesus lå til bords hos en af de fornemme farisæere, kom hun og stillede sig bag ved ham og græd, mens hun kyskede hans fødder og salvede dem med salve. Vi får ikke at vide, hvorfor hun bærer sig sådan ad, hvordan hun får mod til at trænge sig ind på et sådant fornemt og for hende fremmed sted, men vi får at vide at farisæeren bliver forarget og mener at hvis Jesus havde været en profet, vilde han have rystet en sådan kvinde af sig og ladet hende forstå hvem hun var, og vi får at vide at Jesus opfatter hendes adfærd som et udtryk for kærlighed og lovsang, og i den grad er han overbevist om at det forholder sig sådan at han siger: Din tro har frelst dig, gå bort med fred.

Hvis vi på denne baggrund igen tænker på juleevangeliet, ser vi at det er mange toner der klinger sammen i Lukas's lovsang over Kristi fødsel, eller rettere det er en lovsang der er i stand til at give genklang i mange helt forskellige menneskesind, både i de menneskesind der er opfyldt af jødiske forventninger og i dem der var fortrolige med de forhåbninger som i lange tider havde behersket mennesker i den græsk-romerske verden; men det som er det ejendommelige ved Lukas til forskel fra både jødedommen og hellenismen er at han ikke bare synger en lovsang om en kommende frelse, men at frelsen for ham er iden-

tisk med selve lovsangen. Overalt hvor lovsangen bryder ud, fordi mennesker befries fra sig selv af glæde over at »mig dagen fryder trods synd og død«, der er frelsen ikke bare noget kommende, men også noget nærværende.

Det der fremkalder lovsangen er hvad de senere skrifter i Det ny Testamente kalder Kristi »epifani«, d. v. s. Kristi fremtræden. Sådan er også juleevangeliet en beretning om Kristi epifani, hans indtræden i verden; men iøvrigt er hele Jesu tilværelse i Lukas's fremstilling præget af epifani, af dette at han træder ind i menneskers verden og åbenbarer sig, åbenbarer en nåde der gør livet nyt, siger til den ene: din tro har frelst dig, og til den anden: dine synder er dig forladt, åbenbarer et sindelag der gør de syge raske og de døde levende, sætter sig til bords med toldere og syndere, så de bagefter føler sig overbevist om at have siddet til bords med hinanden i Guds rige. Overalt hvor denne epifani finder sted, bryder lovsangen ud iblandt mennesker, som den gang ved Nains port, da enkens søn stod op fra båren, og frygt betog alle som så det, men en frygt der fik den virkning at de lovpriste Gud og sagde: en stor profet er oprejst iblandt os, og Herren har besøgt sit folk.

Naturligvis er det ensidigt at sige, at den hovedtanke der behersker fremstillingen i Lukasevangeliet først og fremmest er tanken om frelsen som en lovsang. Naturligvis findes der også andre tanker i Lukasevangeliet. Og alligevel er det påfaldende, så lovsangstenen går igen fra kapitel til kapitel, i hvert fald for den der tilfældigvis er kommen til at læse evangeliet under det synspunkt. Derfor kan der godt være grund til at fremhæve denne hovedtanke som Lukas's bidrag til at belyse den frelse der blev de mennesker til del som blev grebet af Jesu ord. Dermed skal ikke være sagt at Lukas's forståelse af Jesu ord og virksomhed er rigtigere end Matthæus's eller Markus's, men der er den forskel imellem dem, at Lukas i højere grad end de andre søger at få den hellenistiske verden i tale, og derfor i højere grad end de andre kommer til at betone evangeliet som et budskab der gælder alle, ikke bare hele folket men hele verden.

3.

Men når dette sagt, er der endnu en hovedtanke hos Lukas, som det er nødvendigt ganske kort at berøre. Lukas glemmer nemlig ikke at gøre opmærksom på, at der når evangeliet kom et menneske nær, ikke alene kunde ske det at mennesker blev befriet fra sig selv, så at de blev i stand til at lovsynge livet som en nåde, men at der også undertiden kunde ske det modsatte, at mennesker blev forarget, når de ansigt til ansigt med evangeliet så sig berøvet deres privilegier og stillet på linje med en tolder som Zakkæus eller en synderinde som hende med alabastkrukken.

Lukas fortæller en historie om at da Jesus engang var kommet til gudstjeneste i synagogen i Nazareth, var han stået op midt under gudstjenesten og havde læst op af profeten Jesajas bog, de bekendte ord: »Herrens ånd er over mig, fordi han salvede mig til at forkynde evangelium for de fattige, han har sendt mig for at forkynde fangne at de skal lades løs, blinde at de skal få deres syn, for at sætte plagede i frihed og forkynde et Herrens nådeår.« Men da Jesus gav sig til at tale over disse ord, gik det meget hurtigt sådan at tilhørerne blev meget vrede. Til at begynde med var de ganske vist begejstrede. Også de kendte jo nok profetens ord om et evangelium for de fattige, men det faldt dem ikke ind at der med de fattige kunde være tænkt på andre end dem selv. De fromme retninger inden for jødedommen — puritanerne eller pietisterne, som vi vel vil kalde dem, altså farisæere og essæere og lignende bevægelser — havde altid yndet at kalde sig selv med hædersnavnet »de fattige«.

Ifølge profeterne plejede de rige jo at ligge under for denne verdens fristelser og tage det let med Jahves bud. De sande israelitter derimod, »de fattige«, de adlød Jahve til punkt og prikke, de foretrak Jahve frem for jordisk fremgang. Til gengæld blev de så i stand til at glæde sig ved bevidstheden om dem selv som det sande Israel og trøste sig ved tanken om en lykkelig triumf i fremtiden, som ifølge gammel jødisk tro skulde følge dem der vandrede ustraffeligt for Jahves ansigt, mens alle de andre, alle de letsindige og ligeglade, til den tid vilde få deres straf.

Det er derfor ikke så underligt at de blev begejstrede, da nu

Jesus stod frem og udråbte nådeåret over de fattige. Uvilkårlig troede de til at begynde med, at han var en af deres egne, blot med den forskel at han allerede havde fået øje på den store omvæltning som de alle håbede på, og nu kunde udråbe den som noget der allerede var begyndt. Men da det gik op for dem at det var noget helt andet han mente, at det nådeår han udråbte ikke betød en omvæltning der skulde bringe dem selv til magten, men at det måske snarere betød det modsatte, at det betød frelse for toldere og syndere og samaritanere, men at det for dem selv måske snarere betød at de vilde blive forkastet, og at de vilde blive forkastet netop fordi de var så sikre på at de var Herrens udvalgte. Det var jo ikke første gang at de i egne øjne udvalgte og ulastelige blev forkastet. Husker I ikke nok, hvordan det var på Elias's tid — spørger Jesus — den gang da himlen var lukket i tre år og seks måneder, så der blev en stor hunger i hele landet; der var mange fromme enker i Israel den gang, men til ingen af dem blev Elias sendt uden til Sarepta ved Sidon til en enke. Og der var mange spedalske i Israel på profeten Elisass tid, men ingen af dem blev rensset uden syrerens Naman. Men da blev alle som var i synagogen fulde af harme, da de hørte dette, og de stod op og stødte ham ud af byen og forsøgte at tage ham af dage ved at styrte ham ned ad en bjergskrænt. Men pludselig skete der noget mærkeligt, en besynderlig myndighed kom over ham, og han vendte sig om og gik sin vej midt iblandt dem.

Hvad Lukas vil med denne beretning i sit evangelium er jo tydeligt nok. Han har villet vise, hvorledes Jesu evangelium ikke alene kunde udløse lovsang hos mennesker, men også kunde udløse forargelse. Der var nemlig mennesker der ikke ønskede at være med i lovsangen, hvis ikke der var mulighed for at lovsangen på en eller anden måde kunde komme til at dreje sig om dem selv, om deres egen korrekthed og ulastelighed.

Det tydeligste eksempel på denne art forargelse som Lukas nævner er vel den ældre broder i lignelsen om den fortabte søn. Han blev udenfor, da han kom hjem fra marken og opdagede at der var dans og lystighed på gården i anledning af en der hellere skulde have været sat uden for det gode selskab. Han var forarget håde på religionens og moralens vegne. Hvad havde

man så ud af at være et pligtopfyldende menneske der var ulastelig for loven, når man uden videre gav sig til at synge lovsange over en der havde vist åbenlys foragt for al ulastelighed. Skulde der synges lovsange --- og det kunde den ældre broder i og for sig godt være med til — så skulde det være lovsange til ulasteligheden, lovsange der kunde hjælpe en til at mærke lidt selvglæde, mærke lidt glæde over den ulastelighed man selv havde præsteret.

Men for denne selvglæde var der ingen plads i Jesu evangelium. Derfor blev de vrede i synagogen i Nazareth, derfor blev også den ældre broder i lignelsen vred, og derfor endte det til sidst med at selve de jødiske myndigheder blev vrede, og det fik til følge at Jesus blev dømt til døden og henrettet som forbryder.

Og dog blev hans evangelium ved med at leve, ikke alene i den forstand at det blev husket rent teoretisk, men også i den forstand at der dannede sig kredse der var grebet af det og fandt frelse i det. Der er ingen tvivl om at det er den slags kredse vi har med at gøre, når vi læser Markus', Mattæus's og Lukas's evangelier. Spørgsmålet om hvordan disse evangelier er blevet til, er — som allerede nævnt — ikke så meget et spørgsmål om hvilke personer der har forfattet de enkelte evangelier, men et spørgsmål om i hvilken menighedskreds de er blevet til. Og her kan der vist ikke være tvivl om at Markusevangeliet på en eller anden måde har tilknytning til menighedskredse i Galilæa, mens Matthæusevangeliet har tilknytning til græsktalende jødekristne.

Med hensyn til Lukasevangeliet er det ikke så let at se, om det er en jødekristen menighed med et stort antal af hedningekristne der står bag evangeliet, eller det måske er en ren hedningekristen menighed; men så meget er i hvert fald tydeligt, at evangeliet er meget polemisk over for den specielt jødiske fromhed. Det ønsker ikke at være med til at lovsynge de selvretfærdige, tværtimod fremhæver det bestandig toldere og syndere og samaritanere som mennesker der står evangeliet nærmere end de fromme, noget der især er tydeligt i en historie som lignelsen om den barmhjertige samaritan, der jo som bekendt kun forekommer i Lukasevangeliet. Ligesom det i denne lignelse er de fromme og korrekte der går forbi, og den ukorrekte der gribes

af situationen og det ene fornødne, sådan er det et gennemgående træk i hele Lukasevangeliet, at de selvretfærdige er blinde for lovsangen, blinde for den lovsang der gør verden til Guds rige, mens derimod de andre, dem der af den offentlige mening er sat uden for pæne menneskers samfund, mange gange var åbne over for evangeliet.

Når Lukas så stærkt fremhæver dette træk, er det ikke fordi han ønsker det evangeliske budskab gjort til et privilegium for en bestemt slags mennesker, toldere og syndere for eksempel, men så er det fordi han ved at der er en bestemt slags mennesker der ikke kan fordrage at evangeliet er for alle; de kan ikke fordrage den tanke at de ikke skal belønnes fordi de har været ulastelige, og altså belønnes frem for dem der ikke har været det. Det er grunden til at Lukas i god overensstemmelse med Jesu egen tankegang ikke fremsætter nogen lære om hvad frelse er, men allevegne lader sin forkyndelse af frelsen være en beretning om mennesker der befries fra sig selv, og i denne befrielse bliver i stand til at lovsynge livet som et udtryk for hvad Paulus kalder Guds nåde.

Det er på dette punkt Lukas og Paulus rækker hinanden hånden i forståelsen af evangeliet som et evangelium for de fortabte, og dermed som et evangelium for alle, trælle og frie, jøder og grækere, retfærdige og uretfærdige.

KNUD HANSEN.

I DØDENS NABOSKAB

Den bedste artikel som er skrevet om moderne lyrik paa dansk hedder »Elfenbenstaarnet« og stod i Heretica i 1949. Bjørn Poulsen — artiklens forfatter — beskæftiger sig her indgaaende med den moderne digtnings fundamentale problemer, dens dunkelhed og sortsyn, dens mange svært forstaaelige billeder og halvt forløste tanker. Her er for første gang kulturkrisens konsekvenser for lyrikken skildret til bunds, og mange senere forsøg paa at besvare de samme spørgsmaal, som Bjørn Poulsen stiller sig selv, tager direkte udgangspunkt i hans betragtninger.

Ogsaa jeg har under læsningen af Pär Lagerkvists seneste digtsamling »Aftenland« maattet tænke paa Bjørn Poulsons artikel, og til indledning vil jeg gerne citere nogle linjer af »Elfenbenstaarnet«. Bjørn Poulsen har forsøgt at vise, hvorfor den moderne digter er henvist til sin egen lille, vanskeligt forstaaelige verden af drømmeagtige billeder, hvorfor han maa leve i det »jeghus«, Ole Sarvig har digtet om, et hus som kan forekomme alle andre utilgængeligt, men som for digteren selv er en pinefuld snæver virkelighed, han ikke kan sprænge. I modsætning til de digtere, der lever i deres eget lukkede univers, fremhæver han da, som den eneste undtagelse, Morten Nielsen. I Morten Nielsens lyrik er intet drømmeagtigt og ubegribeligt, tværtimod, han skriver ud af en dagklar verden, som staar smertelig aaben for alle indtryk og for andre menneskers liv. Bjørn Poulsen siger:

»Han digter ikke i billeder, men i ord, og ordet kommer til ham og bedrager ham ikke. Vi kan ikke lade være med at spørge, hvad det er, som giver ham denne særstilling, denne større frihed

og tryghed i poesien. Man standser da uvilkaarligt ved den iagttagelse, at Morten Nielsen til forskel fra de fleste af sine samtidige har en tro, ikke at forstaa som et postulat af tanken eller følelsen, men som en oplevet virkelighed — en erfaring. Morten Nielsen tror paa døden. Døden er altid hos ham som en absolut vished, og den har gjort hans digtning vaagen og nøgtern og varm.«

Dette er mærkelige ord at høre, især vel for et typisk moderne menneske, som er blevet vænnet til at tænke saa lidt som muligt paa døden, ja for hvem døden er en saa uhyre forargelse, at den, naar den endelig paatvinger sig bevidstheden som en uafviselig kendsgerning, forplanter sig til sindet som sanseløs angst. Hvordan, maa et saadant menneske spørge, kan døden gøre nogetsonhelst meningsfuldt og absolut, hvordan formaar den at gøre digtningen — et udtryk for fuldkommen oprigtighed — levende og varm?

Nu bør man nok først understrege, at denne tro paa døden ikke har noget med livsflugt eller livsfornægtelse at gøre. Den er ikke noget træthedstegn, tværtimod er den det yderste udtryk for vaagenhed. Den er en fuldkommen indrømmelse af menneskets afmagt, en bøjen sig ind under lovens ubønhørlighed — men ud af denne holdning strømmer et nyt mod og en ny befrielse saadan, at hvert øjeblik levet under dødens risiko bliver nærværende og skæbnesvangert, fyldt til randen af liv. Og ansigt til ansigt med døden hører forstillingen op, dér falder alle masker og forklædninger, alle foreløbige værn og forklaringer. Dér bliver tilværelsen absolut.

Jeg kender ikke et mere overbevisende udtryk for denne erfaring end Morten Niensens digt: »Men jeg er mig selv —«:

Jeg har ikke det, jeg kan hælde mit hoved til.
Jeg gjorde mig fri og sagde min fader farvel.
Hos mennesker frygter jeg hundrede tegn og ting —
armod og angst som jeg finder igen i mig selv.

De gudløse hænger med ild mine dage og nætter.
Og al deres angst blir til straf, drab og overmagt.
Selv har jeg brugt min bibel til cigaretter,
og selv er jeg rystet til sjælens hund af foragt.

Ild flammer op — men kulden omkring den er haard.
 Tab og forfald isner i alt, hvad jeg har.
 Tomheden staar i hvert eneste skridt jeg gaar
 og i hver lille levende ting blev jeg dødskulden var.

Jeg har ikke det, jeg kan hælde mit hoved til.
 Stjernerne blegner, og bryggen staar haardt mod min stok.
 Men hvordan er det sket, at det ikke kan angaa mig mere?
 At jeg er mig selv, og har varme og stilhed nok?

Her er *det* forklaret, som ellers unddrager sig enhver forklaring — at den fuldkomne indrømmelse af svagheden forvandler sig til uovervindelig styrke.

Maaske man ligefrem kan sige, at først hvor døden er accepteret, uden forkælet angst og uden forklaringer af religiøs eller irreligiøs art, faar ogsaa livet sin fulde og virkelige vægt. Liv og død betinger hinanden, og fornægter man den ene, rammer fornægtelsen den anden. Den dybeste aarsag til hele den moderne civilisations livsangst — saadan som man møder den i utallige falske og opsvulmede religionsformer: politiske, pseudovidenskabelige og sekterisk prægede trosretninger — skyldes utvivlsomt frygten for døden. (En lignende tanke har Thorkild Bjørnvig fremsat i en omtale af Franz Werfels store roman: »De ufødtes Stjerne« og Anna Sophie Seidelin i en kronik: »Den hjemløse Død«, begge i Information.) Døden er sat udenfor, jaget paa porten baade af præsten, lægen og digteren, der klammer sig til hver sin overtro. Og som et spøgelse gaar døden da igen, den sidder som en gru i sjælen og forpester livet.

Ingen nordisk digter — det skulde da være H. C. Branner — har kendt og bekendt denne angst for livet og døden som Pär Lagerkvist. Allerede i hans første digtsamling fra 1916 — med den hjælpeløst oprigtige titel »Angst« — strømmer frygten læseren imøde som en raa kulde, en sjælens bundløse fortabthed, der bringer Dantes helvedesvisioner i erindring. Jeg tænker paa den afdeling af Inferno, som hedder Limbo, og hvor de fortabte er dømt til »evig sorg, men uden pine«. En saadan haabløs sorg og angstfuld ve bekender Lagerkvist, allerede i samlingens første digt:

Angst, angst er min arvelod,
 min strubes saar,
 mit hjertes skrig i verden.

Og i næste digt fortsætter han:

Ingen haand er saa tom som min,
intet hjerte saa øde.

Modstandsløst maa han vidne om sin egen, om menneskets verden, hvor Gud er fjern som en drøm og kærligheden død. Og fra digtsamling til digtsamling, op gennem aarene, kan vi følge angsten i alle dens former og udtryk hos Pär Lagerkvist som en stadig, uendeligt varieret melodi.

Hvor meget mere gribende er det da ikke, at netop han, som forblev tro mod sit motiv, angsten og afmagten, sent i sit liv, i digtsamlingen »Aftenland« fra 1953 bryder igennem alle den moderne digtnings forklædninger — sine egne indbefattet — og nøgen, ansigt til ansigt med dødens mægtige majestæt benaades med en dyb ro, en fattigdom og ensomhed saa stor, at den skænkter ham indsigt i det dybeste livsmysterium. Hvilket navn man vil give dette mysterium ved jeg ikke, men sagen selv, erfaringen, er i slægt med al ældgammel visdom. Og denne erfaring gaar ud paa, at mennesket netop i angsten faar fred, netop i ensomheden ikke er alene. Den strømmer ud af digterens mund i ord, som ikke han ejer, men som er livets egne ord, jordens, væksternes, havets og himlens stemme. Og skaberens med.

Det begynder som en tak, og endnu er det mennesket der taler:

Takke vil jeg blomsterne og skyerne,
træerne og sommerhimlen,
det svale morgenlys
og aftenvinden som stryger gennem lyngen.
Som den der bryder op fra et gæstfrit hus
hvor intet fattes, hvor han blev budt paa alt,
saadan vil jeg takke for hjemmet, jeg har gæstet,
for menneskets hjem.
Med haanden paa havelaagen vil jeg se mig tilbage,
som om jeg skulde mindes det, jeg forlader.
Og siden vil jeg se fremad igen, skønt jeg er hjemløs.

Men over denne røst løfter sig en anden og større, som taler med ukendt myndighed, en navnløs' stemme, skaberværkets egen, maaske Guds:

Fugleunge, løft din vinge,
 løft dig fra min haand
 og flyv ind i solen, som jeg lover skal komme.
 Flyv over de sovende marker
 som skal vaagne fulde af blomster,
 men endnu ikke aner noget derom.
 Flyv gennem skumringen
 over alt, som skal leve.

Og himlen svarer og takker skaberen uden at nævne hans navn:

Jeg er himlen. Jeg lukker alt inde i min blaa kappe
 som jeg har faaet af min elskede.

Han gav mig ogsaa et underfuldt smykke, et diadem af stjerner
 omkring mit hoved.

Han maa elske mig højt.

Ogsaa jeg elsker ham.

Men jeg har aldrig set ham.

Man siger at man ikke kan se ham.

Og hvorfor skulde man ogsaa det? Behøver man at se sin elskede?

Han er hos mig om natten naar hans smykke straalere omkring mit hoved.

Ordene er saa stille og jævne, at de næsten forskrækker en. En dyb, dyb ro aander i linjer som disse, saa vidt forskellig fra hele den moderne digtnings forjagede og intense billeder, at man et øjeblik kan føle sig hensat til en helt anden kultur end den europæiske, til Kina f. eks., hvorfra vi kender en lignende simpel visdomssang. Og alligevel ved man, at denne ro og simple skønhed netop er frugten af fortvivlelse og udholdenhed, af den moderne europæers kamp for aabenhed, tillid, fred.

Man maa spørge, om det først skal times os, kulturens herrefolk, fremtidens lykkeløse arvinger, at naa denne fred og visdom naar døden taarner sig op foran os, enten det saa er før solnedgang i den enkeltes liv eller i kulturens. Man kunde fristes til at mene det. Alligevel tør jeg tro, at disse dødsmodne digteres erfaring, det være sig Morten Niensens eller Pär Lagerkvists, vil forplante sig som en stille klarhed ogsaa til os andre, der endnu staar i hver sit lukkede univers fuldt af sære drømmebilleder. At vi af dem kan lære en ny aabenhed som stod vi foran et hav, hvor længslen og unøjsomheden falder til ro.

Men da maa vi sikkert nok have mod til at gøre en dyb ind-

rømmelse og afstaa fra den selvtilstrækkelighed, som har bragt os saa mange dyrekøbte sejre, ja det herredømme over jorden og alt dens liv, der samtidig har forarmet os saa frygteligt. Det er meget simpelt og meget svært. Og den, der lærer det, har endnu angsten siddende i sig som en smertelig uro. Pär Lagerkvist siger det i »Aftenland« saadan:

Du som fandtes før bjergene og skyerne,
før havet og vindene.

Du hvis begyndelse er før alle tings begyndelse
og hvis glæde og sorg er ældre end stjernerne.

Du som har vandret evig ung over mælkeveje
og gennem det store mørke imellem dem.

Du som var ensom før ensomheden

og hvis hjerte var fuldt af ængstelse længe før menneskets hjerte —
glem ikke mig.

Men hvordan skulde du kunne huske mig?

Hvordan skulde havet kunne huske konkyljen
som det bruste igennem engang?

OLE WIVEL.

VINTERSOLHVERV

*Solhverv, solhverv, solen vender,
ikke mer i mørkets hænder
svimler kloden nattetung.*

*Blinde har vi alle været,
taagetunge, regnbesværet,
famlende ved vejens kant.*

*Blind mands ryg mod blind mands skulder,
hjærtenag og vredes bulder
paa den smalle alfarvej.*

*Nu gaar bud fra midnats stjerne,
at der tændes i det fjerne
mer og mere morgengry.*

*Ja, saa er det lyset vender
og blir fugl i vore hænder,
øjenskarp og vingespændt.*

*Spejder os igennem sjælen
til vi løfter jordehælen,
selv mod lyset vingevendt.*

*Nye solbestænkte tider,
som til dage sammenglider
i det nattesvale rum.*

*Dæmring langs med vinterranden;
der blir vingesus om panden,
naar det skjulte land blir lyst!*

JOHANNES WULFF.

BAGATELLER

1.

Det er ikke Pietet at føle sig forpligtet til at holde Fortidens Fejltagelser i Live.

2.

Fortielsens tavse Løgn er Fejghedens Værn mod den farlige Sandhed.

3.

Man kan godt være tom, men god til at give Genlyd.

Man kan godt fortie, at man er et Ekko for dem, der ikke har hørt Stemmen.

4.

For at gøre sig selv til den andre er optaget af, er den selvoptagne saa optaget af at gøre noget for andre.

5.

Naar der ikke er Brug for, hvad vi kan, maa vi gøre, hvad vi kan misbruges til.

6.

Hvad vi oplever, fordi vi lever, er mere værd end den Oplevelse, der skal faa os til at glemme, at vi ikke lever.

7.

Den stumme Forstaaelse er Stilhedens Stemme.

8.

Vi er til. At vi ved det er en Viden, der er os for stor.

9.

De alt for kendte Navne skjuler, at Virkeligheden i Virkeligheden er en navnløs Unævnelighed.

KUNSTEN

1.

Uden Rytmen er Kunsten en vingeløs Fugl.

2.

Rytmen indrammer, bliver den eneraadende, bliver Rammen om Kunsten til mere end det indrammede.

3.

*En Tone er ingen Tone.
En Farve er ingen Farve.
Kunsten er Forskellens Forenelighed.*

4.

Kunsten er til, fordi vi vil eje vor udtryksløse Ejendom.

5.

Hvad det udtryksløse Liv indeholder, er Indholdet af alle Kunstens Udtryk.

6.

Kunsten giver mere end et Indtryk, den er det givende Udtryk.

7.

Kunstens Hø overlever Livets Græs.

8.

Kunsten sanses, i dens Øje ses, hvad der lever skjult, fordi det ikke kan sanses.

9.

Kunsten skal ikke forklares for at forstaas, den skal være den Klarhed, der faar os til at forstaa, at det er til, der ikke kan forklares.

10.

Kunsten kan løfte Aaget af den forkuede og give den forkrøblede Førligheden tilbage — men kun saalænge dens Oplevelse varer.

11.

Kunstens Maal er at finde Mennesket.

LOV OG RETFÆRDIGHED

1.

Fordi et Samfunds Love er nødvendige, er de ikke derfor retfærdige.

2.

Vi lader Nødvendigheden retfærdiggøre vore Loves Uretfærdighed.

3.

En Lov maa ikke være mere retfærdig, end Nødvendigheden giver den Ret til at være.

4.

Vi kan straffe, men ikke retfærdigt; det kender vi ikke Retfærdigheden nok til.

5.

At vi ikke kan straffe retfærdigt, gør os til deres Skyldnere, som vi straffer.

6.

Den, der straffer, bliver ogsaa skyldig, faar heller ikke sin retfærdige Straf.

7.

Hvis det er en Forbrydelse at være straffet, er det ikke den, der har lidt Straffen, der er Forbryderen.

8.

Det er Lovn og ikke Retfærdigheden, der sker Fyldest, naar Dommen falder.

9.

Lad os domfælde i Nødvendighedens, ikke i Retfærdighedens misbrugte Navn.

10.

Den ufuldkomne Retfærdighed er bedre end den fuldkomne Uretfærdighed.

11.

Det mulige er ikke umuligt. Vi kan ikke være retfærdige, vi kan være saa retfærdige, som det er os muligt.

Vi kan ikke undgaa at gøre Uret, vi kan gøre saa lidt Uret, som det er os muligt.

12.

Ved at bekæmpe den unødvendige Uretfærdighed formindsker vi den Retfærdighedens Ufuldkommenhed, som vi ikke evner at udrydde.

13.

Det er ikke at være barmhjærtig, det er at være retfærdig, naar Mangel paa Retfærdighed gør barmhjærtig.

GEORG WULFF.

RASMUS SØRENSEN

DER BEGYNDTE DANMARKS FØRSTE HØJSKOLE
NORDEN KONGEÅ

En Kampens og Ideernes Mand.

Det er i År 102 År siden Rasmus Sørensen afsluttede sin tre-årige Periode som Folketingsmand i Sæbykredsen. Han stillede sig som Kandidat i 1849, men havde ingen Vælgermøder holdt, og han kom først til Sæby Aftenen før Valget. På Valgdagen slog hans vældige Agitationsevne desuagtet således igenem, at han opnåede Valg med et Stemme flertal af 134 foran den afholdte stedlige Præst, T. S. Kühnell. I Hjørring Amtstidende omtalte en Indsender med synlig Skadefryd, hvorledes Vælgerne i Sæby pryglede Rigsdagsmanden, skønt denne jo dog gik sit lovlige Ærinde. Sæby Fiskere fik Skyld for at have pryglet ham, betalte og tilskyndede dertil af Byens bedrestillede Borgere. Rasmus Sørensen var en ejendommelig Mand, måske den mærkeligste af de Politikere, der har stået på en vendsysselsk Valgtribune, hedder det. Han blev »første Fløjmand« i den lange Række af folkevækkende og folkeledende Skolelærere, der fik en meget betydelig Del i Arbejdet for vort Folks politiske Oplysning.

Rasmus Møller Sørensen var Søn af Gårdejer Søren Henriksen, Jelling. Præsten dør, Magister Rasmus Møller (Poul Martin Møllers Far), som han var opkaldt efter, tog sig meget af ham og gav ham en solid Undervisning. Drengen var opvakt og videbegærlig og fik under forskellige Forhold i Opvæksten god Næring til Udvikling af sin Fantasi. Han bevarede Indtryk fra Folkestemningen under Englændernes Overfald i 1807, og en Vinternat i 1808 så han Sydhimlen stå i Flamme, »det var Koldinghus, Jyllands sidste Kongeborg, der gik op i Luer, fordi de

kuldskære Spanioler havde fyret for stærkt i Kaminerne. Siden så han disse mørkladne, alvorlige, venlige Krigere ride til Jelling i hvide Uniformer og på hvide Heste. De førte Sang og Strængeleg med, og de røg Cigar, hvad aldrig før var set i Jelling.

Efter Spaniolerne fulgte en Afdeling af Napoleons Soldater, der lærte Drengene at fægte med Træsabler.« —

Dette År mistede Rasmus sin Far. Drengen, der var almindelig kendt for sin idelige Spørger og for sine kloge Svar, og som blev kaldt »den lille Magister«, var i Kirken ved sin Konfirmation blevet stærkt rost af den nye Præst: »Dig er et stort Pund betroet; brug det til Herrens Ære og dine Medmenneskers Nytte o. s. v.« Som voksen beklager han sig siden over den megen Ros i Barndommen, der gav hans Forfængelighed Vækst, så den blev til en Plage for hele Livet.

I Sommeren 1814 fik Jelling Besøg af Magister Rasmus Møller, der forlængst var flyttet fra Jelling til Købeløv. Han fortalte Rasmus Sørensen om den nye Skolelov, der snart vilde komme, om Biskop Bojsen (Frede Bojsens Far), der havde indrettet en Fløj af sin Bispegård til Lærerskole, og om den navnkundige Grev Chr. D. Reventlow, der byggede Skoler på sine Godser på Lolland, og som selv overværede Eksaminer. 1816 blev Rasmus Sørensen Elev på Seminariet i Vesterborg, hvor den begavede unge Mand kom til at befinde sig herligt. Snart opdagede han, at Bojsen var Grevens højre Haand i Skolesager. Kongen havde tilbudt Bojsen en Bispestol i Norge; men denne vilde ikke slippe sin Seminariegerning og blev da af Kongen kaldet til Biskop over Lolland-Falster med Tilladelse til at blive ved Seminariet i Vesterborg. Rasmus Sørensen fortæller begejstret om Undervisningen og Samlivet dér. Munterhed og Hjertelighed herskede til daglig. De dygtigste Elever brugte ikke Lærebøger. Vægten blev lagt på Vejledning til Påvirkning af Børnenes Karakter. 1818 tog Rasmus Sørensen en fin Eksamen, men følte dog »stolt Vrede« over, at han ikke fik Udmærkelse.

I Julen besøgte han sin gamle Præst i Købeløv, hvor han var sammen med Husets to unge Sønner, de senere berømte Digtere, Poul Martin Møller og Chr. Winther, som med deres sprudlende Humør og begavede Talen om Musik og Digtekunst, Teater og Selskabelighed nær havde lokket ham til Universitetet og Stu-

denterlivet. Men . . . »den, der bragte den fattige Seminarist til igen at se Stoltheden og Lykken i en lille beskeden Landsbygering, var ingen anden end Hans Excellence, Grev Reventlow. Fra sin Barndom havde Rasmus hørt denne Mand omtale som hele Folkets Velgører. Nu ved Forårseksamen så han den kraftige Olding med Stjerner og Bånd på Brystet sidde i Børneskolen og høre på Bønderbørns Læsning og se på deres Skrivning, som om hele Danmarks Fremtid afgang af Småbørns Færdighed i disse Fag.«

Fra 1818—21 havde Rasmus Sørensen nu tre gode Aar som Lærer i Aarhus, hvor han ved Siden af Skolearbejdet studerede tyske filosofiske Værker og flittigt læste Grundtvig. Han tjente en stor Løn her, men ønskede sig ofte en stille Virksomhed på Lolland i en af Excellencens gamle Skoler og flyttede da i 1821 over til den lille Skole i Brandstrup, skønt Lønningen kun var halvt så stor som i Aarhus og Embedet knap stort nok til at føde en ugift. Alligevel giftede han sig i fast Tillid til at »Gud nok skal føde os«.

I sin Undervisning her begynder han at *fortælle Børnene Bibelhistorie i Stedet for at lade dem lære den efter Bog.* »Det er altså ikke rigtigt, når man har givet Kold Æren for at være første Banebryder på dette Område.« Rasmus Sørensen begyndte også her at holde Aftenskole for unge og ældre, som han lod læse i Grundtvigs Oversættelse af Sakse og Snorre.

I Anledning heraf fortæller han meget udførligt i »Mit Levnedsløb« om en personlig Samtale eller egentlig et skarpt Sammenstød på Slottet mellem ham og Excellencen, der ivrigt går frem og tilbage gennem to Stuer med Rasmus Sørensen ved sin Side: »Det er ikke Grundtvigske Tirader, der i denne hans Oversættelse tit går over i det platte og grove, som vi skulle indprente Almuen,« sagde Greven, og kom derefter med en lang filosofisk-dogmatisk Udredning, der endte med: »Vogt Dem, min kjære Sørensen!«

Efter denne Overhaling, der både var varm og hæftig, så de hvide Hår rejste sig på det ærværdige gamle Hoved imod Sørensen, tog denne Ordet og forsvarede såvel Indholdet af Saksens og Snorres Krønike som Grundtvigs Oversættelse deraf som passende til Almuelæsning. . . . »Og jeg giver Grundtvig Medhold,

om så alle andre fordømmer ham som Fanatiker,« slutter Sørensen. »Vil De nu følge mig over Gården, thi Isen er glat,« sagde Greven, »så skal De få af mit Bibliotek alt, hvad De selv vælger, men af Grundtvigs Skrifter skaffer jeg Dem ikke en Linie.« Derpå tog Excellencen så mild som en Engel Sørensen under Armen, og de gik ned på Biblioteket.«

I »Mit Levnedsløb«, som Rasmus Sørensen udsendte 1847, virker han noget kantet og meget selvbevidst. Men han giver gennem hele sin Skildring af den fine, højt kultiverede gamle Greve et smukt Bidrag til at gøre det helt troværdigt, at den samme Excellence som ung Mand virkelig følte en varm og uselvvisk Glæde, da han i sin Tid ved Forhandlinger om Stavnsbåndets Løsning mærkede, at Kronprinsen, den senere Fr. d. 6., nu var blevet »varm for Sagen«.

Rasmus Sørensen og den gudelige Vækkelse paa Sjælland.

I sin Begejstring over Grundtvigs Kamp mod Rationalisterne gennem »Kirkens Genmæle« skrev Rasmus Sørensen straks en Forklaring til Luthers Katekismus til Brug for Lærere, og i 1826, Tusindåret for Kristendommens Komme til Danmark, udsendte han en Levnedsskildring af Ansgar. Grev F. A. Holstein bestilte straks hos Sørensen 100 Eksp. af Bogen om Ansgar til Omdeling på Godsets Skoler. Næste År blev Sørensen ansat som *Lærer i Venslev* under Grevskaftet Holsteinborg. Her kom han i levende Forbindelse med og blev meget stærkt optaget af den gudelige Vækkelse og dens Førere, Magister Lindberg og den fynske Fæstebonde, Rasmus Ollesen. Sidstnævnte var på Grevens Initiativ kommet dertil, hvor han blev Bindeled mellem de vakte på Fyn og Sjælland. Rasmus Sørensen skriver her både en Kirkehistorie og en Verdenshistorie og er meget optaget af at samle de unge og fortælle for dem i Aftenskolen.

Greven kaldte nye dygtige Præster til sine Kirker, og gennem Kirke og Skole kommer nu en helt ny Tid til Sydvestsjælland, som også senere i Omtale blev kaldt »det hellige Land«. Rasmus Sørensen kom efterhånden i Strid også med sine Meningsfæller, talte om Grevens »Halvhed«, skrev en Adresse til Kongen om Sognebåndsløsning, en Adresse, der efter hans Mening skulde

underskrives af Tusinder med Trusel om Udtrædelse af Statskirken, hvis man ikke opfyldte deres Ønsker — og brød endelig med Grundtvig og Lindberg på Grund af deres »kraftløse Snakken og Skriven om Religionsundervisning og Sognebåndsløsning«. Endvidere havde han meget hårde Sammenstød med den rationalistiske Pastor Bastholm i Slagelse, om hvis Udtalelser han på Møder brugte Udtrykkene »ukristelige«, »ugudelige«, »løgnagtige«. Herfor fik han en Bøde på 100 Rd.

Peter Rørdam, der besøgte Rasmus Sørensen i Venslev, skriver i sin Dagbog: Rasmus Sørensen er en Islænder i sit Væsen, Tankegang og Undervisningsmåde, hans Katekisation var glimrende, forstandig og grundig. Han har kønne Øjne. . . . Mig forekommer han som en Flintesten, af hvem der bestandig fløj Gnister. Han har store Gaver til at fortælle Historien fra et religiøst Standpunkt, og mod Børnene var han mild. — Hans Bymænd give et godt Vidnesbyrd: »En dejlig Mand, men hvad han vil, det vil han.« —

Ved Blichers første Himmelbjergmøde var Rasmus Sørensen med som Taler. Begge talte bl. a. om Danmarks Forsvar. Blicher opfordrede de unge Mænd til med Glæde at melde sig til Danmarks Værn. Sørensen udtalte sin Harmе over, at Værnepligten hvilede alene på Bondestanden.

Tid fik han også til sammen med Væver I. A. Hansen at stifte og udgive et Blad, »*Almuevennen*«, hvori han meget flittigt skrev. Kendskabet til Hovedstadens »Fædrelandet« og Sønderjydernes »Dannevirke«, der begge var stiftet nogle År før, har sikkert belært ham om Pressens Betydning. — 1844 rejste Sønderjyderne Højskolen i Rødning. Allerede Året før udsendte Rasmus Sørensen »Indbydelsesforslag«, hvori han opfordrede Folk til i Fællesskab ved Tegning af Aktier at stifte Ungdomsskoler i Danmark. 30 Elever skulde i to År bo på en Mønstergård, hvor de den halve Dag skulde arbejde i Gårdens Drift og den anden halve undervises i Regning, Skrivning, Dansk, Lovkyndighed, Historie o. a. En Aktie på 50 Rd. skulde give Ret til en ung Mand på Skolen. Hver Elev skulde betale 25 Rd. årlig. Der manglede end ikke Forslag til Ordning af Eksamen!

Også en anden stor Idé arbejdede han med, idet han udkastede Planer til Fællesindkøb og Udstykning af danske Herre-

gårde, hvis Hovedbygninger skulde *bevares og indrettes til Højskoler*. Bøndernes Sønner skulde således finde Fristed til Uddannelse dér, hvor deres Forfædre gennem Slægtled havde trællet under Ridefogedens brutale Opsyn.

Rasmus Sørensen indså, at Oplysning og Oplæring særlig af Ungdommen var en nødvendig Forudsætning for virkeligt Folkestyre. Heller ikke det politiske måtte forsømmes. Han udfærdigede omstændeligt fire Andragender til Regeringen, samlet om følgende Punkter: 1. Lige Beskatning af Hartkorn, 2. Fæstevæsenets Afskaffelse, 3. Tiendens Afløsning og 4. Indførelse af almindelig Værnepligt. Med disse Punkter som Emner tog han *til Fods* på Agitationsrejse *Danmark rundt*.

Han gik gennem Vendsyssel, Mors, Ringkøbing, Ribe, Skanderborg og Vejle Amter og tog på samme Vis Øerne på Kryds og tværs. Når han kom til et Sted, søgte han at samle forstandige Mænd, talte til disse, uddelte små Tryksager og opfordrede Folk til at danne Læseforeninger og samles en Gang om Ugen for at læse og samtale om Indholdet. Han opfordrede endelig Tilhørerne til at samle Underskrifter på de fire Andragender. Og i 1844 modtog *Stænderforsamlingen* således Rasmus Sørensens Andragender med *mange Tusinde Underskrifter*. Et Par af Bondevennerne foreslog nu nedsat en Kommission til Undersøgelse af Bøndernes Kår, men den lærde og lovkyndige Gehejmestatsminister, A. S. Ørsted, der i Regeringskredse kaldtes »Kongens og Folkets Mand«, var ikke nogen folkelig Mand. Han blev meget vred over det indsendte Andragende, talte hårdt derimod og skabte Udtrykket »de fule Folkeførere«. Efter lange Drøftelser udstedte Regeringen med særligt Henblik på Rasmus Sørensen og hans Hjælper på Sjælland, Husmand Peter Hansen, Lundby, det senere så berygtede Bondecirkulære af 8. Novbr. 1845, der forbyder 1) »at afholde Møder om Bondestandens Retsforhold uden Tilladelse fra vedkommende Politimester, 2) at i noget Tilfælde en udensogns Mand stedes til Deltagelse i et Møde af den omhandlede Art, der af den Grund aldrig må holdes i Købstæderne.«

Cirkulæret vakte stærkt Røre. Den liberale Presse tog Bøndernes Parti. Flere af de store liberale Fagpolitikere gik nu aktivt i Kamp på Bøndernes Side. Og Rasmus Sørensen, Føre-

ren, Pioneren, der rejste Bondebevægelsen, blev ganske rolig sat i Baggrunden. Han havde stiftet Holbæk Amts Brandkasse og havde af sin egen Lomme betalt Bødestraffen derfor. Foreningen betalte ikke Bøden, men forærede Balth. Christensen Sølvtoj og satte Skolelærer Gleerup i Bestyrelsen i Stedet for Sørensen, og dennes eget Blad »Almuevennen«, der nu var på andre Hænder, gav i 1846 Sørensen en Afskedssalut, hvori man opregnede hans Synder og skrev om hans »mange personlige Kanter, der gjorde Samarbejdet med ham vanskeligt«.

1846—47 arbejdede Rasmus Sørensen med forskellige Ting i København. Efter Kristian d. 8.s Død fik han Glæde og nyt Håb ved at se de Nationalliberale gå i Kamp for den almindelige Valgret. Men deres Opfattelse af Frihed og Danskhed forstod han ikke. I en Tale ved Borgermødet i København 11. Marts 1848 sagde han bl. a.: »Hvor der er Tale om folkelige Interesser, om Frihed og Lighed, der er det *lige gyldigt, om vi taler Tysk eller Dansk.*«

Skæbnesvanger for ham blev denne hans fuldkomne Mangel på national Forståelse. —

Rasmus Sørensens Højskoletanker.

Året 1848 stiftede Rasmus Sørensen Uldum Højskole, Danmarks første Højskole norden Kongeå. Men Sommeren efter kom Tyskerne og forstyrrede Arbejdet. I et over 100 År gammelt Brev, skrevet 1849 fra Sørensen til L. Helveg, meddelt i Højskolebladet 28. December 1883 af Ludvig Schrøder, gør Sørensen udførligt Rede for sine Højskoleideer i Anledning af Starten i Uldum.

Han skriver her: »... vil jeg meddele Dem lidt om min Skoleplan. Det er i Ynglings- og den mere modne Alder, at Trangen til Skoleundervisning først selvbevidst føles og Undervisningen først egentlig selvbevidst tilegnes. Den Klasse, der altså hidtil har måttet undvære Skoleundervisning i den frugtbringende Alder, det er Folkealmuen. ... vor Undervisning bør være i en sådan Skikkelse, af et sådant Indhold og i en sådan Form, at samme formår at kunne levende tiltale Folkets Ungdom og Folket selv. — Ved min Undervisning har jeg altid foresat mig: 1) at meddele Eleverne den foreliggende Sandhed

således, at de virkelig erholder Forestilling, Tanke, Indhold og Indsigt derom og deri og ligeledes Følelse deraf for så vidt som der i Elevernes Sjæl og Hjærte findes Modtagelsesevne og Tilsegnelseskraft derfor. Denne Undervisningsmåde er historisk, d. v. s. fremstillende, foredragende, fortællende. . . .

2) dernæst at lede Eleverne til at tænke, ordne, overveje og udtale det således historisk meddelte hvorved Elevens Tanke og Sprog øves og uddannes.

3) endelig at bringe Eleverne til sammenhængende at kunne selv fremstille og stile deres selvstændige Betragtninger over og af det meddelte, udviklede og ordnede, — det er Stiløvelse i Mund og Pen. — Jeg havde sidste Vinter et Par Måneder en halv Snes sådanne Elever, og jeg kunde lige så let haft 40 for Undervisningens Skyld. (Nu fortælles, hvordan han underviste i mundtlig og skriftlig Dansk og Regning.) Hvad læste, talte, skrev og regnede vi da således? Både Geografi, Historie, Sproglære, Agerdyrkningsforstand, Landøkonomi, Aviser, Rigsdagstidende, nogle Forordninger, Stævninger, Indlæg for Retten, Landmåling, Hartkorns Skatteafgifter, Reparationer af Vejbyrder, Stenkister og Broer, moralske Betragtninger, Bibellærdomme, Poesi, de overløbende fremmede Ords Betydning for at kunne vise disse bort, en Mundfuld Tysk i Tale og Læsning for at kunne drive Pranger- og Omsætningsforretninger i den gjensidige, dejlige, fredelige Statsforbindelse med Slesvig og Holsten, som hverken Jylland eller Hertugdømmerne nogen Sinde kan undvære, om upraktiske og ufolkelige Nationalfanatikere end tusinde Gange viser os til Sverig og Norge, til England og Rusland(!)

I Hast. Deres ærbødige R. Sørensen.«

Det sikreste og bedste Hjælpemiddel til virkelig Forståelse af Rasmus Sørensen, hans Arbejde og Indsats og Motiverne herfor har man nok i hans ejendommelige Breve til Grev F. M. Knuth, hvori hans Arbejde til Vækkelse og Udvikling af Bondestanden belyses meget indgående. Denne noble Greve, som selv var levende optaget af at give Bønderne og Almuen Frihed og lysere Kår, var en stille men stærkt inspirerende Kraft bag Rasmus Sørensens hele Virksomhed og støttede ham

direkte med klingende Mønt både til hans omfattende Rejse- og Agitationsarbejde og til Familiens Underhold. Men Greven mente at tjene Sagen bedst ved at være ubemærket. »Derfor lad det være en uigennemtrængelig Hemmelighed, at Rasmus Sørensen er påvirket af mig. Lad Alt i det hele taget gå for sig i Stilhed.« (Brev 12. September 1842 fra Lensgreve F. M. Knuth til D. G. Monrad.)

Forholdet til Greven er ærbødigt, varmt og menneskeligt. Selv i Spørgsmål, hvor de er dybt uenige, forsikrer Rasmus Sørensen jævnt og inderligt: . . . »min hele Sjæls indre Agtelse og Kjærlighed for Dem.« . . . »Når vi får vor Skole istand, sender man alle sådanne almennyttige Forslag til mig, og jeg skal således belyse og drøvtygge slige Sager for de unge Karle, at de skal brænde af Begærlighed efter at virke, så snart de kommer hjem.« (Brev 24. Februar 1843.) — Om sine Ture i Sydsjælland, Lolland og Falster skriver han 7. Marts 1844: . . . »I en Tid af 4 Uger under Frost, Sne, Slud og Isbrud . . . at jeg aldrig nogen Nat sov mere end 4—5 højst 6 Timer efter hver Dags og Aftens uafbrudt Talen og Foredragen.« —

På tilsvarende Måde vandrede han på anstrengende, endeløse Agitationsrejser Jylland rundt. En underlig Ildsæl. Altid med Dampen oppe og for fuld Kraft sættende alle Sejl til.

At *ydmøgt Tjenersind* også er et ægte Træk i Rasmus Sørensens Karakter, fristes man vist til at overse paa Grund af den noget naive, men stærkt fremherskende Selvoptagethed hos ham, der ofte — særlig i hans Bog »Mit Levnedsløb« — træder meget tydeligt frem. Men fra Brevene slår det smukt igennem: . . . »Gud ved, jeg vil ikke spare mig selv, og dog vil jeg ikke dølgge for Dem, at jeg har og føler en hos mig selv hemmelig Frygt, ja stundom forfærdelig Angest for min egen Uformuenhed til at røgte det Ærinde, jeg nu har påtaget mig.« (Brev 7. Marts 1844.)

Sikkert trængte Rasmus Sørensen til den Oplivelse, Vendeboerne gav ham i 1849 ved at vælge ham ind i Rigsdagen, hvor han var Medlem til 1852. Men han stillede sig ikke igen. Kunde ligesom ikke finde sig til Rette under Forholdene med den nye Grundlov. Meget gik ham for langsomt. Nødvendigheden af en

vis rolig Udvikling i Overgangen fra Enevælde til Folkestyre forstod han næppe. Rejste så til Amerika, hvor fire af hans Børn nu boede, og virkede her som en Slags Udvandringsagent (uden egen Fortjeneste). Gjorde som Agent to Rejser til Danmark — sidste Gang 1864. Under Opholdet i København blev han syg og døde her i Maj Året efter.

— En ejendommelig Mand, udstyret med et klart Hoved, en fortættet Energi, en voldsom Arbejdsevne og forbløffende Mod og Lyst til at styrte sig ud i Kampen for sine mange Ideer. En stor Idealist — ofte vel noget upraktisk, men på mange Områder uhyre langt foran sin Tid. En mærkelig Personlighed med en Vilje, der ikke lod sig rokke eller bøje, — ret ensidig i sin Dømmekraft, men en dristig, åben og ærlig Mand gennem hele sin rastløse og uhyre travle Færd.

J. HOLTZERMANN.

BJØRNSEN OG DANMARK

I.

En Begivenhed i Nordens Brev-Litteratur er de to store Bind: Bjørnsons Brevveksling med Danske 1875—1910 (Gyldendal). Den er udgivet af *Øyvind Anker, Francis Bull og Torben Nielsen*. Bull har skrevet en klar og vejledende Indledning, og de to andre har vel Ansvar for det store Noteapparat. Dette kan man ikke nok prise. Det er saa omfattende og fuldstændig, som man kan forlange. Men hvilket aarelangt Slid! Studier i Aviser og Personalhistorie, et Væld af Oplysninger, der tegner den norsk-danske Baggrund for Brevene . . . Udeladt er Brevene til Brødrene Brandes, da disse findes i det andet store Brev-Værk: Brødrene Brandes' Brevveksling med nordiske Kunstnere og Videnskabsmænd. Og naar Værket tager fat 1875, skyldes det bl. a., at *Halvdan Kohts* store Udgave af Bjørnsonbreve (6 Bind) fører op til dette Tidspunkt. Dog skulde man vist have begyndt med Brevene fra omkring Grundtvigs Død 1872 og Signalfejden, saa var Bjørnsonbilledet blevet mere afrundet, flere af hans danske Forudsætninger var kommet med, ja, de væsentligste: hans Forhold til Grundtvig og dansk Folkelighed. Det var alle Dage, hvor vidt han end vandrede rundt blandt fremmede Guder, det fundamentale i hans Liv. Men det maa indrømmes: Billedet, der gives af hans Forhold til Danmark er rigt nok endda. Der er altsaa al mulig Grund til at ønske Forlag og Udgiverne Lykke med, at de af Bjørnsons vældige Korrespondance just har udvalgt dette Segment, saa meget mere, som hans Forhold til Danmark var det væsentligste i hans Liv, idémæssigt det grundlæggende. Motiver, Stemninger, Belysninger samt en Række Paavirkninger (fra Saga, P. A. Munch og Welhaven mere end just Wergeland) var naturligvis norske. Klimaet over hele hans Værk, hans mange politiske Aktioner (selvom han bravt blandede sig i de danske). Men kulturelt og sprogligt staar han paa den dansk-norske Fælleskulturs Grund og er i Virkeligheden dens genialt-pragtfulde Finale. Det Norge, der var undervejs fra Fjorde og Dale, og som med Ivar Aasen som samlende Skikkelse vilde genrejse et *Noreg* af de sproglige og kulturelle Rester, der i den levende Almuekultur var tilbage af den gamle Rigskultur, fattede han aldrig, hverken Dybden i eller Dimensionen af. Og det er jo naturligt nok. Han var Embedsmandssøn og lærte aldrig Bønderne og deres Kultur at kende indefra. Hans Bondefortællinger er roman-

tiske Myter om Bonden, hans Illusion om Bonden; da han siden vilde give et realistisk Billede af ham (bl. a. i »Magnhild«), glap det for ham. Dels var han ikke realistisk nok, naar det var det, der gjaldt; dels kunde han ikke afveje Skygge og Lys, saa Skildringen fik indre Sandsynlighed. Det skulde siden blive Jens Tvedts, Garborgs, Olav Duuns og Rasmus Lølands Opgave.

Men altsaa: han var Fælleskulturens sidste store Skikkelse, og det er et Spørgsmaal, om han som Diger i sin Ungdom ikke har virket dybere i Danmark end i Norge. I ham mødtes det folkelige, der genialt fortolket blev det almene, med det poetiske, det fantasifulde, det synske. Dertil kom det Grundfond af Optimisme, der aldrig slap op. Grundmønsteret for hele hans Litteratur og folkelige Virke er Sangen: »Løft dit Hoved, du raske Gut«. Og efter Grundtvigs Død havde vi ingen i Danmark (udover Hostrup), der kunde sige os dette. I vor egen Litteratur havde vi efter 1864 omsat Saarfeberen efter Dybbøl (H. Bangs Udtryk) i Psykologi, i en artistisk og æstetisk tilberedt pessimistisk Æsteticisme: I. P. Jacobsen, Drachmann (dog kun til Dels, men han var svajende, et flakkende Symbol paa selve den litterære Lejrs Tvivlraadighed), Karl Larsen, Herman Bang, Pontoppidan (der som en Anti-Drachmann grumt fastholdt hans Tvivlraadighed i den Dommegsprædiken, der efter »Lykke-Per« hedder »De dødes Rige«).

I disse Aar var Bjørnson det nærende Brød for det danske Folk. Hans Sange, der var ligesaa mange Opsange; hans Bondefortællinger; det Skær af idealistisk Senromantik, der laa over dem. Indledningen til Arne: End om vi klædte Fjældet, blev det inspirerende Løsen for det folkelige Gennembruds Mænd, da de satte sig for at vinde indad, hvad udad var tabt under Haabet om at: Slesvigs Land genvundet, det er Kampens Maal. Gennem denne skønne Myte indskrev han sig til de folkelige Gennembrudsmænds evige Taknemmelighed. Gennem dette grundlagdes hans Venskab med Schrøder, Nørregaard, Baagø, Trier, Bojsen. Hans senere Signalforandringer paa det nordiske og religiøse Felt kunde intet Skaar gøre i dette. Han vedblev til faa Aar før sin Død at komme og tale paa de danske Højskoler. Realt var der ofte ikke stort ved det, han sagde om Pangermanisme, om Fredssag o.s.v. Men man glemte Talen over, at det var Bjørnson, der talte, den Mand, der mere end nogen havde givet det danske Folkeværk efter 1864 dets Opsang og dets Myte. Selv følte han det altid som en Hjemkomst til det egentlige i sin Natur, naar han traf sine folkelige Ungdomsvenner, der var blevet staaende i deres Arbejde og holdt sig paa Sporet. Dette er det mest gribende Vidnesbyrd den store Brevsamling aflægger.

II.

Bjørnson og Danmark. Jeg sagde, det var fundamentalt. Det er det, baade hvor det gælder Paavirkning og Følger. Allerede som Skoledreng i Molde var det ikke alene Snorre (i Jac. Aalls dansk-norske Oversæt-

telse), der greb ham, men ogsaa Oehlenschläger og Ingemann. Hans Wergelandsbegejstring er mere problematisk, ikke i Udtryk og Begejstring, men i Forstaaelse; Myten skygger for Manden. Og saare forskellige var de to da ogsaa. Og nogen Fortsætter her blev Bjørnson ikke. Han blev national, hvor Wergeland var Patriot; han blev nordisk og pangermansk, hvor Wergeland var universal og ivrede mod al Skandinavisme og romantisk-historisk Opvækkelse af Nordens Fortid. Bjørnsons Udvikling pegede mod Fælleskulturens Kilder i Danmark og det nationale Gennembruds Mænd i Norge: P. A. Munch, Asbjørnsen, Landstad, til dels Ivar Aasen. Dette Gennembruds Klima var Welhavensk; dens Idéindhold i Grunden ogsaa, naar man har gennemhullet en Række litteraturhistoriske Fordomme.

Bjørnsons første Udenlandsbesøg under og efter den skandinaviske Pris gjaldt København; »jeg vilde være Digter,« skrev han, »og derfor en Stund være der, hvor Forstaaelsen var størst og Kunsten videst kommet«. Han bliver et Aars Tid i Fælleskulturens Hovedstad, Holbergs og Wessels By, og her skrev han da sit Gennembrudsværk: »Synnøve Solbakken«, det aldrig overtrufne Højdepunkt i hele hans poetiske Virke. — Her traf han ogsaa den danske Kritiker, der mere end nogen paa den Tid skulde forstaa og støtte ham: *Clemens Petersen*. Den norske Kritik (M. J. Monrad) var kølig og reserveret (»en ganske liden ubetydelig Novelle«). Men Welhaven forstod den og Chr. Bruun (»det er vel den største Glæde, som har gaaet igennem det norske Folk i den Tid, jeg kan mindes«). Men ellers var det Danmark, der placerede den, foruden Clemens Petersen ogsaa C. Rosenberg. Siden kom alle de andre Bondefortællinger til: »Arne«, »En glad Gut« o.s.v. De blev udgivet i en samlet Udgave, der udkom i 1872. Dette Værk, der blev en dansk Folkebog som ingen før eller siden, er sammen med de Digte, de indeholder, Fundamentet under den danske Beundring for og Kærlighed til Bjørnson. I 1867 er han atter et Aarstid i København (hvor han skriver »Fiskerjenten«), og da møder han for Alvor Grundtvig og hans Folk, foruden Rasmus Nielsen, de unge Højskolepionerer, først og fremmest Ludvig Schrøder. Dette Møde rammer og udløser noget centralt i hans Anlæg og bestyrker ham i Formodningen om, at Digtningen ikke er sit eget Formaal, men et Led i — og Udtryk for — en mangesidet Kulturvirksomhed, som den kroner saadan, at Vision og Realitet kommer til at formæles. Han faar fat paa Grundtvigs »Søndagsbogen«, og den virker overvældende paa ham: »Jeg anser den for det ypperste Værk paa vort Maal, der i vort Aarhundrede har set Dagens Lys. Jeg skal fortælle dig en Ting: om denne vor Stammes Urkraft, om Kjæmpearten i Manden har endnu ingen Begreb, som ikke har siddet hos ham i denne Bog. Hvor svinder de dog ind ved Siden af ham, de, som stod sammen med ham i Nordens Begyndelseaar. Der er visselig mere Poesi i Oehlenschläger, mere Tænkning i Kierkegaard, mere Form i mange. Men alt dette tilsammen i Sundhed, Bredde,

Tro og Syn, det er *ham*; han er dem alle og noget mere til, en Urkraft, en Spaadom udaf vor Natur, hvoraf kommende Slægter gaar klarnende til deres Gerning, som til deres Skæbne.«

For ham blev Mødet en Skæbne. Og et Udtryk for dette blev hans ypperste episk-lyriske Digtning: »Arnlot Gelline«, som han tilegnede den nordiske Folkehøjskole. Og i Forholdet mellem Arnlot og Kong Olav har han spejlet sit eget Forhold til Grundtvig. Ved Grundtvigs Begravelse i 1872 var han atter i Danmark. Og med Sangen: »Ligesom Vølven i Nordfolkets Gry« har han givet den ypperste Karakteristik af Grundtvig, der findes. Mange ansaa nu ham som Fortsætter af Grundtvigs Gerning i Norden. Men han var af anden Støbning og havde andre Maal. Dertil kom, at den kristelige Side af Grundtvig-Værket havde han nok taget med og været begejstret over, men aldrig begrebet ret meget af; han var alle Dage religiøs og i Virkeligheden paa samme Maade, enten det gjaldt Grundtvig eller senere Darwin; det religiøse var ham overalt en guddommelig Livsbekræftelse (og Selvbekræftelse). Modsat Ibsen synes han — trods Præstesøn — aldrig at være ramt af kristelige Grundtanker. Da han opdagede disse indvævet i hans Grundtvigianisme, reagerede han voldsomt og naivt. Han blev »Fritænder«, som det hedder; men han var i Virkeligheden den samme; kunstnerisk og motivmæssigt havde han skudt Ham. Han lagde Bondenovellerne og de historiske Dramaer bag sig og blev Realist. Sammenhængen i hans Liv var ikke en Idésammenhæng, men en Livsudfoldelsessammenhæng, en aandelig og fysiologisk Overskudsfølelses Funktion. Bruddet kom, som saa ofte i hans Liv, af, at Tilhængerne ikke vilde makke ret. I dette Tilfælde de danske Grundtvigianere. Thi han havde faaet nogle nye Ideer i Hovedet; og det var altid farligt for Bjørnson, hvis Impulsivitet var større end hans Tænksomhed (og Eftertænksomhed). Og det var Pangermanismen. Af alle hans løbske Teorier om alt muligt blev denne en af de bestandigste. Den var mere et Fantasifoster af hans gode Hjerte end begrundet i Sans for udenrigspolitiske Realiteter. Men han havde nu faaet den i Hovedet. Og han syntes, at der blandt hans grundtvigske Venner var for meget Had til Tyskerne, efter at de havde røvet Sønderjylland og begyndt Underkuelse af Danmark derved. Ved Grundtvigs Begravelse holdt han da en noget sofistisk anlagt Tale om Forsoning med Tyskland, der var Luthers Fædreland. Og han paakaldte Grundtvigs Rummelighed og Frisind til dette Foretagende. Og Vennehaanden til Tyskland skulde udstrækkes paa Grund af Kristenkærlighed. Man skal jo elske sine Fjender: »Men det er nu fra et kristeligt Synspunkt saaledes, at den, mod hvem der er sket Uret, har lettest ved at give Haanden, og jeg tror om den Sag, at vi af Vennehaand kunde faa, hvad vi aldrig kunde faa af Fjendehaand; jeg tror, det ogsaa kan være muligt, at netop denne Sag er stillet hen som Prøve paa vor Kristenkærlighed.« — Denne Taktløshed ved denne Begravelse og i denne Forsamling, hvor der var

mange Sønderjyder, bl. a. Cornelius Appel, skilte ham af med mange af hans grundtvigske Venner. Pastor Leth svarede kort paa Talen med Verset:

Vi vil ikke drikke Dus
med den, der spytter i vort Krus,
og Herre i vort eget Hus
vil fremfor alt vi være.

Naturligvis blev Bjørnson oprørt og uddybede i en Artikelrække hjemme sin Signalforandring fra Skandinavisme til Pangermanisme. Men dette, at danske kristne ikke vilde elske deres tyske Fjender saaledes den første Tvivl i ham om Kristendommens Sandhed.

Men ogsaa i denne Krise fik han Hjælp fra Danmark. Det blev Georg Brandes, der i over et 10-Aar blev hans aandelige — eller rettere: Boglæsnings-Vejleder. Ogsaa dette Forhold gik i Stykker — paa Grund af Moraldebat («En Handske» — Sædelighedsfejden). Den sidste Danske, han nærmest følte sig knyttet til, og som fortryllede ham med sit Vid, var *Peter Nansen*. Men i dette sidste Tilfælde kan man jo ikke godt tale om aandelig Paavirkning — dog maaske m. H. t. en vis fri Erosdyrkelse, der har sat Spor i hans sidste svage Alderdomsværker: »Mary» og »Den ny Vin blomstrer«. — Ogsaa den faldende Kurve i hans Forfatterskab kan tegnes efter hans danske Tilknytningspunkter: Grundtvig, Brandes, P. Nansen. Men det skal indrømmes, at han tværs igennem alt var Bjørnson. Hans Ingeniums poetiske Suverænitet fornægtede sig aldrig. I Virkeligheden var disse Paavirkninger mere et Spil paa Overfladen, Ompostering i Ideernes og Meningernes Regnskab end dybt indgribende og omkalfatrende. Han, der mere end de fleste, udefra set, syntes at ligge i Udvikling (og Afvikling), kunde med større Ret end f. Eks. Brandes sige: *Semper idem*. Jeg er den samme. Han var og blev Bjørnson.

Men nu til Brevene.

III.

Det er naturligtvis et Udvalg. Og de er ikke helt ligeligt fordelt mellem Bjørnsons folkelige og litterære Venner, de sidste faar Hovedparten; her er en Række Breve til og fra *Schandorph*, der godt kunde halveres, ligeledes Breve til og fra *Karin Michaëlis* og *Peter Nansen*. De siger ikke stort om Bjørnson og Danmark, men er ofte festlige og har sikkert moret Bjørnson, som de moret os. Nu er de paagældende tre Forfattere saa temmelig glemt; de beundrede alle Bjørnsons Vitalitet, det Brus af suverænt Geni, der knitrede om ham; men noget Forhold til, hvad han som Figur og Forfatter betød, havde de ikke. Og det er besynderligt, at her ikke findes et eneste Brev af Bjørnsons virkelige Arvtagere i dansk Litteratur: Johs. V. Jensen, Aakjær, Skjoldborg, Nexø, Bregendahl, Søiberg. Angaaende de tre første ved vi, hvilken Beundring de husede for den store Digter; og vi ved, at de i Danmark søgte at følge i hans Spor. Dette har unægtelig givet den litte-

rære Side af Brev-Værket en slem Slagside. Jeg ved, at Johs. V. Jensen ikke vil have sine Breve offentliggjort; men der maa da findes Breve fra Bjørnson til ham. Og Aakjær, han der samlede hver Stump af Breve og Papirer i store Kasser og begge, der har skrevet bevægede Digte om Bjørnson Derimod findes der et Brev fra Hans Hartvig Seedorff-Pedersen. — Interessantest til Forstaaelse af den litterære Forbindelse mellem Norge og Danmark i Fælleslitteraturens sidste Dage er Brevene til og fra *Borchsenius*; det gælder ogsaa Brevene til og fra *Drachmann* og *Bang*. Megen Kulissepolitik fra Brandesiansismens store Aar bliver vi her indviet i. Og sammenfatter man fra disse Kilder alle Smaatrækkene til et Billede, bliver det temmelig sørgeligt: Opløsningen af det forenede Venstre, Splittelse, Tvivlraadighed, nidsk Personpolitik. Sin Vane tro blandede Bjørnson sig skolemesteragtigt i dette uden — som i 1872 — at forstaa stort af Forudsætningerne. Han sad stadig paa Katederet; det røg da ogsaa som nævnt ud mellem ham og Skolens Duks: Georg Brandes. Det er den berømte Sædelighedsfejde. Bjørnson havde nu fundet ud af, at Mændene skulde være lige saa sædelige, som Kvinderne var tvunget til at være. (»En Handske«.) I og for sig havde Brandes jo ikke noget imod dette smukke Ideal, men saa i dette atter et Udtryk for Bjørnsons idealistiske Illusionsmageri, der slørede Virkelighedens Forhold for ham. Og i en Debat med Laura Grundtvig fôr en Spotte- og Drilleaand i ham. Og Drilleri kunde Bjørnson aldrig tage. Det ene Ord tog det andet. I Polemik kunde Bjørnson ikke klare sig; hvor Argumenter slap op, skældte han ud. Og Brandes blev nu »lumpen«, »fræk«. Bjørnson staar ikke smukkest i denne Kampagne. Hans ofte stædige Selvraadighed, han ellers prøvede at holde i Ave, kom her frem og forblindede ham overfor Sag og Person. Duksen forlod Klassen, og Bruddet blev aldrig lægt.

Ogsaa Brevvekslingen med *Hørup* er interessant, ikke mindst, fordi den ellers forbeholdne *Hørup* her talte ligeud af Posen. I en Enklave for sig selv er Brevene fra og til *Karin Michaëlis*. Bjørnson er simpelt hen fortryllet af hendes katteagtige Smidighed og Ynde. Der er en vis Gammelmands-Eros i hans Betagelse; hun er for ham, hvad Hildur Andersen var for den gamle Ibsen; en Blanding af Illusion og Virkelighed. Som Hildur spøger i »Bygmester Solness«, gør Karin det i »Naar den ny Vin blomstrer«. Selvfølgelig faar Michaëlis ogsaa nogle Breve, som opmuntrer denne emailerede Artist. Men hans Alderdoms Trøst og Fryd i Danmark var *Peter Nansen*. Det kan jo synes mærkværdigt. Hvad man end kan mene om Nansen, saa stod han med sin dekadente sentimentale Kynisme saare langt fra alt, hvad man forbinder med Navnet Bjørnson. Men han fortryllede med sin Elskværdighed ganske den Gamle. Her kommer vi til en Mærkværdighed i Bjørnsons Psykologi. Grunddraget i hans Væsen var Patos og Alvor, der bundede i en primitiv uanfægtelig Tro af religiøst Tilsnit. Han havde et Kald. Han var Verdensforbedrer, den store Hjælper i Nød, enten det gjaldt undertrykte Nationer eller smaa Menneskeskæbner, der kom paa hans Vej

(Linda Muri, Sletten-Sagen o.s.v.). Hans Geni her var kronet af Suverænitet og Selvfølgelighed. Som Patetiker var han uden Humor (men ikke uden Lune); som Moralist var han uden Vid og Ironi (men ikke uden Satire). Men han havde en Forkærlighed for, hvad han savnede; med ukritisk Henrykkelse nød han Vid og Ironi (naar den da ikke gik udover ham selv). Her har vi Bunden i hans forelskede Venskab for Kielland — der ellers i Sind, Syn og Anlæg stod ham fjernt (og som ofte — som den samvittighedsfine Mand han var — led under dette Venskab, fordi han ikke kunde gengælde det med samme Temperatur). — Her er ogsaa Aarsagen til Venskabet med Peter Nansen. Bjørnen elskede Antilope og Gazelle. Den elskede en forfinet Civilisations Blomster. Han skriver i et Brev til Peter Nansen: »Kielland — Ham beundret jeg, og han var saa grænseløs morsom. Men jeg har aldrig holdt af ham som af dig. Ja, det er muligt; men jeg tror det ikke. Jeg har det med forælskelse, og du vet, at man altid undervurderer de forrige.«

Men heller ikke Brevene fra og til *Clemens Petersen* maa glemmes. Det var ham, der i sin Ungdom som Kritiker banede Vej for Bjørnson. Hans senere tragiske Skæbne og hans Flugt til Amerika rokkede ikke Bjørnsons Taknemmelighed og Hjælpsomhed. —

Saa er der Brevene til og fra Ungdomsvennerne. Først og fremmest *Johanne Luise Heiberg*; hun er den klogeste Kvinde, Bjørnson har kendt (»havde hun raadet i Danmark før 1864, havde I beholdt Slesvig«). Og i Sandhed, det var hun. Hendes Breve er gedigne, en fast Karakters Aftryk; bag en Air af *l'ancien regime* har hun en realitisk klarøjet Nyfgenhed overfor alt det nye; til hende, i Respekt og Beundring, skrev Bjørnson sine bedste Breve.

Ogsaa Brevvekslingen med *Marie Hall* og især *P. Heises* Enke *Ville Heise* maa nævnes. Over den sidstes er der et henrivende Skær af Senromantik, Aftensol under Lindeløv, og i hans et Ekko fra den Ungdom, hans Digtes og Sanges Ungdom, der just fangede dette Skærs sidste Straaler, hin lyriske Digtning, der nu næsten var forstummet som saa mange andre Røster fra hint brusende dansk-norske Foraar i 60'erne.

Endelig er der hans frireligiøse medsamsvorne, først og fremmest *Uffe Birkedal*, hvor man faar et levende Billede af denne begavede Unitar; desuden *Henning Jensen* og *A. C. Larsen*, Bibelkritik alt-saa, som fængslede Bjørnson overmaade, og som han selv øvede med større Indbildningskraft end just Kyndighed. Som Trosevners Mand var han lettroende alle Dage.

Til Slut den grundtvigsk-folkelige Fløj, som trods alle Brud havde holdt fast ved ham for hans store Ungdomsgerningers Skyld. Først og fremmest er der *Ludvig Schrøder*, som han altid fastholdt som Grundtvigs største Arvtager i Norden. Han kom, som nævnt, stadig paa de danske Højskoler, især Askov, og græd bravt paa Talerstolen over sin tabte Barnetro, mens Mændene blegnede og Kvinderne græd med. —

Stoffet her er beklageligvis ikke saa righoldigt, hvad der for den historiske Balance i Værket er en fundamental Fejl. En Masse Schandorph-, Michaëlis- og P. Nansen-Breve er ret overflødige og siger ikke stort om hans virkelige Forhold til Danmark. Rent litterært-artistisk betød han ikke stort for Danmark, men folkeligt-poetisk. Det fundamentale i hans Forhold til Danmark er hans Forhold til den folkelige Genrejsning efter 1864. I denne betød hans Litteratur og politisk-religiøse Rumlerier efter 1880 ikke stort. Det var Bondenovellerne og Digte og Sange. Han vidste det godt selv, og de Breve fra anonyme Danske, der er trykt, viser det ogsaa. Besynderligt, at der findes saa faa Breve fra og til Schrøder, Nørregaard, Alfr. Povlsen, M. Pontoppidan osv. *Var der ikke flere? Eller har Udgiverne ikke forstaaet, at her var et Kardinalpunkt og derfor givet Værket litterær Slagside. Havde det været Ibsen, havde det været i sin Orden. Han virkede dybere end Bjørnson paa det litterære Milieu i Danmark.*

Kernepunkterne for hans Ungdomsvenner i Danmark var grundtvigsk Folkelighed, og hvad dette indebar af Kirke- og Skolesyn, den sønderjydske Sag og endelig Norden omtydet fra den nationalliberale Skandinavisme til en folkelig-demokratisk Nordiskhed, der kæmpede for Islands Frihed, Færøernes kulturelle Frihed, norsk Landsmaals-sag og det finske Finlands Genrejsning. Dens samlede Opgave var at forvandle Almue til Folk. Bjørnson havde jo begejstret været med i Starten af alt dette uden maaske helt at forstaa Rækkevidden, navnlig da de mere abstrakte og almene Ideer betog ham. Han undgik ikke altid Faren: at prædike Menneskelighed for at slippe om ved Mennesket (eller Folket) i en bestemt Situation; thi det sidste kræver jo en mere differentieret og eftertænksom Forstaaelse. Dette udviser Værkets første Brev til *Schrøder* (1877). Denne og hans danske Venner vilde komme til Gausdal og holde et Møde i Lillehammer. — Bjørnson slaar bak; han vil ikke have dem. Og kommer de, saa rejser han væk. Thi: »I kommer fra et land, hvori der faktisk leves paa grundlovsbrud, og saa længe vil hvært ord I siger heroppe savne myndighed; der vil hviske noget bagved, som stiller kraften, den etiske kraft.« Folkemoraleen er krænket. »Nu venter jeg af dig, Termansen, Trier og Hostrup, at I slutter jer til Det forenede Venstre; ti der er handlingen, der er ansvaret for udgangen. Al spredt fægning er nu blevet synd.«*)

*) Dette besynderlige Brevs Baggrund er — hvad Noterne mærkeligt nok fortier — et Brud mellem Bjørnson og Chr. Bruun (i Anledning af en Polemik om en Præsteansættelse, hvor han iltet havde kaldt Bruun en Forræder; der blev personligt Skænderi ud af det, da han ikke vilde tage Ordet tilbage; Bruun gik uden Farvel; men Bjørnson besluttede at forhindre det planlagte danske Møde i Gausdal paa Bruuns Højskole). Jeg vilde godt have undværet dette Brev med dets idealistisk begrundede Hykleri, sikkert den harmfulde Bjørnson ubevidst. Thi han følte Bruun som en jævnbyrdig og en mere overlegen Karakter. Han fornam her sin Grænse og sin Begrænsning. Bruun pløjede paa deres fælles Omraade, det folkelige og religiøse, dybere og har med sine »Folkelige Grundtanker«, der i Fylde og Klarsyn

Dette er en typisk Bjørnson-Situation. Han er ude at »ordne op ugreste«. Situationen var jo mere kompliceret, set fra dansk Side. Schrøder svarer sagtmodigt afvisende: »Jeg kan ikke komme fra, at enhver maa søge afgørelsen af, hvad der er »synd«, i sit eget hjerte.« Naturligvis rejste Danskerne til Norge.

I et meget betydeligt Brev til *Johannes Clausen* (»Grænsepræsten«) forklarer han sin Omvendelse fra Dogmetro til fri Humanisme. »Men lad mig lægge til: det er med eder, hvæm den hele hengivelse lykkes, at jeg føler mig i pagt. Det er med *troens* folk, dog ikke med dem, der *siger*, at de tror, men samtidig tviler paa fræmgang, paa menneskelighed, paa frihed; men med dem, der virkelig tror og er begejstrede, glade ud af sin tro.« Denne smukke Formel blev altsaa Basis for hans Forbindelse med Grundtvigfolket. I et senere Brev forklarer han sit dogmefrie Gudsforhold, og da Clausen har skrevet, at han holder af ham som Digter, skriver han: »Aa, det gør De ikke! Nej, hold af mig, fordi jeg er et ærligt menneske, — for det er jeg — om og i al skrøbelighed, den jeg saa kæmper med. Mig har livet været en udvikling — den kunde have været større; men jeg takker Gud for det, jeg har vunnet.« Fra hans gamle Dage er der en Række Breve til og fra Clausen i Anledning af et Møde paa Skamlingsbanken 1906. Det kom da ogsaa i Stand. Han var først paa Askov og prøvekørte Foredraget i Skibelund 1. Pinsedag; men blev her helt afsporet af gamle Skrumsagers Nej til hans pangermanske Fantasier. Han dæmpede Talen noget paa Skamlingsbanken. Den er refereret i Jakob Petersens Værk om Skamlingsbanken (udkom iøvrigt ogsaa som Pjece sammen med en Tale ved Afsløringen af Nordraaks Bauta i Berlin). Men den er mærkelig perspektivløs, i Grunden noget løst Snak, der ikke kunde holde til det historiske Sted, hvor den blev holdt. Hvad der greb Forsamlingen var Clausens korte Indledningstale om den virkelige sønderjydske Sag. Men det var altsaa Bjørnson, der talte; og han var vel værd at se paa. For de fleste i Forsamlingen havde han gennem sine Bondefortællinger og Sange været en Forløser og Trøster i en ond Tid. Og de fleste tilgav det taktløse i at lufte pangermanske Tanker netop paa dette Sted og netop i denne Stund, da Sønderjyderne kæmpede den haardeste Kamp mod det brutale Tyskervælde. 8 Aar efter

nemt vejer Bjørnsons samlede Artikler og Taler op, da ogsaa sat varigere Spor. Han havde det sande Frisind, der ikke var afhængig af Sympatier og Antipatiers Luner. Ved det Møde, som Bjørnson gjorde alt for at forhindre, ogsaa i Brev til Termansen (som han andet Steds kalder »en blegfødt Bonde og en Æstetiker i sin Kristendom«), talte Bruun om Bjørnson: »Han er saaledes visselig den mand nu om dage, som har den mest afgørende betydning her i Norge; han er Norges største mand — paa en maade kongen i aandens verden i Norge.« Men Bjørnson bar her Nag. Da »Folkelige Grundtanker« kom i ny Udgave, skrev han til sin svenske Ven, Redaktør Hedlund: »Tag dig vel i akt, før du skriver om Bruuns bok. Han er ikke tenker, men en vilje, der udstaker en vej. Næsten alt godt i denne bok er av Grundtvig, men Grundtvigs overdrivelser er overdrevet en gang til. Han er legitimist, en protestantisk legitimist. Vogt dig for hvert skridt du tar i denne bok.«

denne pangermanske Fredstale brød Verdenskrigen ud, hvor Tyskland fik det Nederlag, der alene sikrede os, at Nordslesvig kom hjem. Det maatte gennem et nyt Nederlag for at det for Alvor kunde blive klart, denne Gang ogsaa for Nordmænd, at Pangermanisme under Tysklands Førerskab betyder Ufrihed, Diktatur og Krig. —

Men der var dog kyndige Folk, der advarede ham i Tide. *J. C. B. la Cour* skriver i Anledning af Bjørnsøns Artikkel i »Berliner Tageblatt«, der blev optrykt i et dansk Blad: »Man lader Dem udtale, dels at den sønderjydske Befolkning ikke længere tænker paa Muligheden af atter at blive danske, dels at Sønderjyderne, dersom de nærede saadanne Længsler, ikke vilde finde Støtte deri hos deres Stamme-frænder. Denne Udtalelse har fyldt mig med den dybeste Sorg og Bekymring. Slipper vort Folk Troen paa vor retfærdige Sag mod Syd, saa brister Troen paa mere end det. Saa er Finland og Sønderjylland kun Forløberne: snart vil de nordiske Lande blive Bytte for Ørne og Gribbe. Og den Tanke kan vel eje samme Rædsel for en Nordmand som for en Dansker.«

Profetiske Ord!

Han beder Bjørnsen dementere de uheldige og udfordrende Ord. Bjørnsen hverken dementerede eller svarede *la Cour* paa Brevet.

Bjørnsen var ikke til at rokke. Den sønderjydske Sag, som han ellers saa ofte gavnede ved modigt at paatale den preussiske Forfølgelse, forstod han aldrig indefra. Han havde skabt sig en Række Illusioner om tysk Velvilje og tysk Mentalitet; generaliseret fra Enkelttilfælde, hvad der i Forbindelse med hans manglende Sans for udenrigspolitiske Realiteter førte ham ind i farlige Ønskedrømmes Verden. Han blev lykkelig forskaadet for 1914 og for i 1940 at se tyske Besættelsestropper paa Aulestad, og at Quislingfolkene paabaabte sig hans pangermanske Tanker for at retfærdiggøre deres landsforræderske Formaal.

Men trods alt: Han befandt sig vel i de folkelige Kredse; thi som Person var han overalt større end sine Meninger. En sammenfattende Replik skriver han til *Jens Nørregaard*: »Nej, den kristne tro har jeg forladt for altid. Men kristen færd, kristen folkelære, kristent mot, bunnet i samvittigheden til slægten, fremtiden, idealet, det holder! Naa, — vi skilles ikke for det; vi møtes omtrent i alt. Du har et annet flag; men jeg tager under mit samme vej, ved din side bestandig. Men det er blandt dere, jeg befunder mig bedst.«

Og han saa straks *Jakob Knudsens* Format og Evne: »De er en ægte digter. De kjæmner, hvad De skriver om, og De kan give det farve. Og saa er det altsammen ud af en personlighed, vederhæftigt, fyldigt, klart. De er ikke bare »en skildrer« (hvad jeg synes Pontoppidan er). Det har været mig en fryd at læse Deres to bøger; de er et betydeligt vidnesbyrd.« Han taler saa om Fællesskabet, der løfter den enkelte: »Der er noget med, stærkere æn os. Jeg har kaldt det fremgangsviljen, livs-instinkt. Hvad dette saa er, overlader jeg til enhver. Men jeg

er hellere blant dere æn blant alle andre. I lar dypere hjertet raade, og I tror stærkere paa fremgangen.«

Saa er der et Par mere generelle Danmarksbilleder. Til *Borchsenius*: »Se, i den slesvigske sak fra først til sist romantik, doktriner, halstar-rig føleri, istedetfor praktik, sund behandling af et sykt spøragsmaal. Der klæber ved alt dansk noget æstetisk, skønhedsdyrkende, doktrin-førende udueligt, som nu de to digtere (Drachmann og Gjellerup) har ophøjet til dansk dogme.«

Til *C. Hviid*: »I er og blir folkenes sinkelektie. I frembyder det besynderlige skue av et frisindet folk med et af buraukrati og pluto-krati og aandshovmod saa gennemsyret samfund, at det er mig ube-hageligt at komme i berørelse med dansk administration. Alle fræm-medede klager over, at der er et herskeri og en buraukratdumhed i det mindste smaa (det samme, som tok Slesvig fra dere), som invirker til forargelse og forknyttelse inne i folkekarakteren, der har sjældne anlæg for å være fyldig og djærv.«

Alt det vil han jo være med til at rette; han vejleder og formaner, redigerer. Til *Ove Rode* (da Medredaktør af »Politiken«) skriver han: »Du er i det hele ikke din post voksen, som du har stillet dig selv paa. Dette har jeg længe følt, det var min skyldighed at si dig — for din skyld som jeg holder av, og for sakens skyld, deriblandt bladets, som har tabt meget i anseelse paa dette dit arbeide. Det er for smaaligt, for principrytteret, for forfølgelsessykt. Og du tar selv skade av at skjøte det, som du ikke er skikket for.«

Der findes en hel Del Breve fra I. C. Christensen. Da denne er blevet Statsminister, skriver Bjørnson til ham om omgaaende at fjerne Alberti. Og her havde han jo Ret. Men da 1905 kom og Unionskrisen, og danske Blade kommenterer den, faar Piben en anden Lyd: »Der kan man se, hvor liden ret fremmede har til at blande sig i andres affærer. Det er jo misforstaaelse paa misforstaaelse,« skriver han til P. Nansen. »I maa da virkelig prøve at forstaa . . . slige barn i poli-tiken, som I er . . . Det er ganske oprørende for mig at se den let-sindighed . . .« o.s.v.

Ja, ja, det er nu ikke altid saa let.

Men ellers er der over alle Brevene en Kaldets trygge Selvfølgeligh-ed. Han har aldrig tvivlet om sin Ret, og at han var den første (Haakon i »Kongsemnerne«). I Anledning af, at Forlæggeren *Jacob Hegel* vil udgive et Skrift om ham, foreslaar Bjørnson, at Chr. Collin skal skrive det: »Han vil kunne skrive et litet værk, som blir den norske samtids, dersom du vil gi ham lejlighed til det, og da vil du ha gjort vort aandsliv en tjeneste. I dette blir jeg da en forgrundsfigur, og saa-ledes huer det mig bedst.«

Og til Slut et lille fortryllende Bjørnsonbillede fra Rom, i et Brev til Karin Michaëlis: »Men her i Rom er det eneste sted, som det er værdt å leve, når man hver dag vil gå ny og utsovet til sit skrivebord, ha klar luft over sig og Peterskuplen å se på. Vi har det godt, kun at

Karoline har mave-historier å ta ærbødig hensyn til. Jeg intet. Jeg jubilerer invændig bare verden er en liten smule æfter mit hode. Og banner den tusen mil fra mig, når den er skidt. Jeg kjæenner mig så frisk.«

IV.

I Sandhed. Det er snart to Menneskealdre, siden Bjørnson døde. Og her sidder jeg midt imellem hans Breve, er begeistret eller forarget, som om han var nærværende og virkede den Dag i Dag. Historisk fortæller Brevene om Ting, der foregik for to Verdenskrige siden. Men Brevene har gennem det Livspust, der er i dem, gjort alt inciterende nærværende. Og op af alle disse Breves Formaninger, Diskussion, Glæde og Harme rejser Bjørnsons Skikkelse sig, tryk og selvsikker, vaagen, spejdende, hjælpende, vejledende, en sjælden Digter, en ikke altid heldig Pædagog, altid barslende med nye Syner og Sager; men han havde det Element af Selvforglemmelsens Naadegave, der gør, at alle hans Fortrin altid triumferer over de iøjnespringende Fejl. Han var uden Bagtanke, fri og aaben. Paa tværs af alle vore Meninger er vi fortryllet af ham den Dag i Dag, saadan som hans Samtid var det. Og saa havde han et generøst og kongeligt Sind. Han bar aldrig Nag længe og var altid den første til at række en forsonende Haand.

Som en lyslevende Figur i norsk Aandsliv er han i Sandhed den dansk-norske Fælleskulturs pragtfulde Finale, hvor Holberg var dens ikke mindre gloriøse Begyndelse. Mere end nogen førte han til det politiske 1905: Frigørelsen fra Sverige. Tilbage staar det indre 1905, Frigørelsen fra Dansketiden. I sin tidlige Ungdom traadte han baade i Litteratur og Teaterspørgsmaal ind i denne Kamp. I sin Alderdom flakkede han mærkeligt forvildet om, naar det gjaldt hint store Problem fra Ungdommen: Norges nationale og sproglige Genfødselse, der jo i første Omgang maatte blive en Kamp mod Danskevældet og Danskesproget. Almuen adlet til Folk! Som faa deltog han i dette; politisk, kulturelt; men han saa ikke, at Sagen ogsaa havde en sproglig Side, der var noget andet end at fornorske Danskesproget, hvad der aldrig bliver norsk Sprog ud af. Ogsaa dette spejler Danmarks-Brevenc. Til *Ville Heise* skriver han (1900): »Jeg har det nokså vondt i denne sprog-strid. Ved bagvaskelse og fordrejelse, ved fuldstændig uredelig kampmåde har det fjernet bønderne fra mig; jeg vinder dem ikke igen i min levetid. Dette gør mine fanatiske modstandere i venstre (målmændene). Men assisteret av mine ny fæller i højre, som vil nytte denne lejlighed til å bli kvit mig. Få skillet mellem bønderne og mig så stort som muligt. Når jeg undersøger bøndernes mangel på kulturberettigelse til at overta førerrollen, hvor der tales om en nations højeste midler og mål, så styrter højres aviser frem for å godtgjøre, at jeg går for vidt Sejre gjør målstræverne dog ikke.«

Til *P. Bojsen* skriver han: »Dertil kommer det norske målstræverideal: at sidde for os selv med et sprog fra fem hundrede år tilbage, der kunde skjule os i en for de to andre uigjennemtrængelig tåge, så

vi inde i denne uforstyrret kunde lægge os efter »national« kristendom og bondesæder.« — Saa lidt begreb han; saa lidt havde nu (1900) hans grundtvigske Fortid Tag i ham, at han kan fortsætte med at skrive om, at »Dagbladet« og Maalbladet »Syttende Maj« »har løftet dette nationalistiske Banner mod Danmark (og Sverige)«. Hans Haab staar nu til Kristiania som Aandsmagt og Centrum for den dansk-norske Kultur: »En uovervindelig Modvægt mod alle Sondringsforsøg — slige som den nu grasserende middelalderske Nationalisme sætter i Scene over store Dele av Europa. Der kan ikke være Tvil om, at Had til Maalstræver-Separatismen har gjort, at Modtagelsen av de Danske (et Flaadebesøg) i Kristiania nu blev varmere, end den nogensinde har været.«

Man hylder altsaa Danskerne paa Grund af Sprogfællesskabet og i Protest mod Rejsningen af et norsk Sprog! Bjørnson har her næppe tænkt over Konsekvenserne af, hvad han skrev. Det dæmrede næppe for ham, at det var Maalsagens Rejsning, der beredte en farbar og holdbar Vej saavel til Danmark som til Sverige. Som Stillingen nu var, maatte begge Lande da være interesseret i, at Norge for det nordiske Fællesskabs Skyld gennemførte den fulde indre og ydre Selvstændighed. — Den gamle Skandinavisme var og blev Løgn i Gildesskrud: Bjørnson fik aldrig dens Guldstøv gnedet af Øjnene, selvom han uvidede den til Pangermanisme. Hvad han skriver om Landsmaalet, som et Sprog fra for 500 Aar tilbage, om dets uigennemsigtige Taage o.s.v., er det rene Vrøvl. Vel var hans Dannelse i det væsentligste dansk saavel som hans Sprog, men saa meget Samfølelse med de groende Kræfter, som hans store Dagværk var med til at sætte fri, burde han have haft, at han vel og med Rette kunde have bekæmpet al Maal-fanatisme, men samtidigt forstaaet, at Aasen-Værket ikke alene var et Spørgsmaal om Sprog, men ogsaa om national Kultur, der paa demokratisk Grundlag stillede alle lige, i By og paa Land, og som ikke følte sig forpligtet paa en privilegeret Elite. Som saadan havde den Embedsmandskultur, Bjørnson var Barn af, følt sig. Ud af dette springer maaske hans Udtryk om Bøndernes (og vel ogsaa Arbejdernes) Mangel paa Kulturberettigelse, hvor det gælder en Nations højeste Midler og Maal, samt hans indirekte Angreb paa Chr. Bruun, naar han siger, at vi i Landsmaalets Taage »uforstyrret kunde lægge os efter »national« Kristendom og Bondesæder«. Det er første Gang, Bjørnson sætter Ordet »national« i Gaaseøjne. Det hele er bedrøveligt og besynderligt. Han har her været med til at hæmme en Udvikling, der under hans vaagne og forstaaende Kritik maaske havde gjort Sprogstriden mindre fanatisk og hurtigere ført den mod Maalet: Et Sprog der kan udløse alle Sider af norsk Kultur (og ikke alene de almene Træk, men ogsaa de særegne); men det vilde i sin Struktur og Rytmik være lige saa forskelligt fra Dansk, som Svensk er det.

Han følte sig som ung i sin Wergelandsbegejstring som dennes Fortsætter og angreb Welhaven kraftigt for hans paastaaede Danomani.

Men her var mere Tale om Myte end Realiteter. Han stod fjernt fra Wergelands Form for Naturfølelse og i Virkeligheden ogsaa hans historiske og patriotisk-antiskandinaviske og antiromantiske Syn. Men en af sine skønneste Sange har han viet Welhaven og der med profetisk Blik set ham som den, der i Vinteren har vugget Foraarets Tekst. Paa sine gamle Dage maatte han indrømme en hel Del. Han skriver til Sars (1902): »Jeg vil hævde, at saa inderlig indvævet i følelseslivet, som naturen var hos Welhaven, var den det ikke hos Wergeland. For denne var naturen en kammerat af ældre eller yngre alder. For Welhaven var den somsteds saa tæt favnet, saa optat i hans inderste, at uttrykket blev det fineste afstemte, en kan finde i nogen litteratur. Der er ikke skjønnere, intimere forstaaelse av naturhommeligheten til end i somme øieblikstegninger av en vaarnat, av en kildes sus, av en skog, av en sol-stund end hos Welhaven. Jeg har aldrig, aldrig været dypere paa dypet.«

Det er sen Erkendelse. Men i Virkeligheden havde han, maaske halvt ubevidst, ligget i Welhaven-Sporet. Jeg tænker her slet ikke paa Forholdet til Danmark; Welhaven var mindre bundet til dette end Bjørnson; men paa Forholdet til Norge, de store Problemer, det nationale Gennembrud i 40erne rejste, og som fremfor nogen Bjørnson gik ind for at løse og for sin Del løste i Bondenovellerne, de historiske Dramaer og Digtene og Sangene. Men han holdt ikke dette Spor under ændrede Vilkaar, Sporet der fører bort fra Danmark og ind mod Norges egen gamle Kulturarv, det Spor Welhaven klarere end nogen har peget paa. Her er noget andet og mere varigt og konkret end Wergelands og hans Fars gjaldende Anti-Danskhed, der var mere patriotisk end nationalt inspireret. — I en Tale ved Studenternes nordiske Højtid i 1846 sagde Welhaven disse Ord om Norge og dets Vækstvilkkaar for Fremtidsliv, Ord, som jeg ikke tager i Betænkning at kalde de mest geniale og profetiske Ord, der er sagt om norsk Genrejsning efter Danske- og Svensketidens Nedbrydning af norsk Kultur og Suverænitæt: »Den begavede Nordbo, der kommer hid i Nordens Navn, han maa leve sig ind mellem Fjeldene, indtil de bliver ham hjemlige; og søger han da i Naturen, i Sproget, i Folkelivet et Styrkemiddel for Nordens Karakter mod den nivellerende blandende Tidsaand, da skal han finde det *her*; thi det er i disse Dale, at den universelle Kulturs farveløse Lysstrøm møder den skarpeste, ejendommeligste Brydning. — Saaledes er Norge rigt i sin tilsyneladende Armod og har saare meget at byde. *Her* er det friske, vinkende Stof for den skabende Evne; *her* er den svulmende Sæd og det jordgravede Guld; *her* rinder de dybeste Sundhedskilder for Nordens Liv. Derfor har Enhver, som ene i Forberedelsens Tid dvæler ved den i Aarhundreder gjemte uberørte Skat, taget gode Varsler for Aandslivets Udfoldelse i vort Norge og har haft Forudfølelsen af en Epoke, da *hine* frugtbare Elementer skulle findes optagne i et aandeligt Billede, tifold renere og sandere end det, Sagaoldet har kunnet efterlade.«

JØRGEN BUKDAHL.

Ellen Grønlund.

Knud Hansen.

JANUAR—OKTOBER 1953

Sidste årsberetning sluttede med en meddelelse om, at Askov Højskole havde fået en ny bestyrelse, idet de 3 lærerrepræsentanter i bestyrelsen havde ønsket at træde tilbage og bedt 3 andre træde til. Askov Højskoles bestyrelse består nu af forstander Jørgine Abildgård, Snoghøj, fhv. undervisningsminister Jørgen Jørgensen, Lejre, forstander Arne Brandt-Pedersen, Vrå, samt undertegnede. Den første og væsentligste opgave, der forelå, var at finde en ny forstander.

Det første bestyrelsesmøde, der blev afholdt den 17. januar, var i denne henseende af rent orienterende art, men der blev truffet en anden ret vigtig beslutning.

Lige siden den udvidede højskole i 1885 blev fællesskole, har de kvindelige elever om vinteren boet og spist i lærerhjemmene. Dels var det mere hyggeligt for de unge piger at være knyttet til et mindre hjem, dels var det en indirekte støtte til de ældre lærere. Lønnen var jo gennem de mange år mere end beskednen. Forstanderen havde så de mandlige elever på kost. Den tidligere bestyrelse havde truffet den bestemmelse, at ved forstanderskiftet skulle bispisningen af de elever, der hører til i Dagmarsalen, overgå til højskolen. Dels var det rimeligere, at et eventuelt overskud tilfaldt den selvejende institution, dels stod man friere ved valget af forstander, når man kunne se bort fra, om forstanderens hustru havde lyst og evne til at lede den store husholdning.

Askov højskole har desværre ikke som de fleste højskoler et landbrug knyttet til. Da Fengers Hus i 1865 blev købt, var det tilhørende jordareal uhyre beskedent; men man tænkte sig jo dengang, at arbejdet i Askov skulle være af ren foreløbig karakter. Da virksomheden voksede, måtte man stadig købe mere jord; men pengemidlerne var små, og man købte kun den nødvendige lille strimmel hver gang. Det nuværende ret beskedne areal til hus og have på ca. 2 ha består af mere end 30 matrikelnumre. Forstanderen har hidtil selv privat haft en gård som støtte for husholdningen, men når skolen nu skulle overtage forplejningen, skulle den så også se at erhverve en landbrugsejendom?

Dette spørgsmål forelå ved mødet den 17. januar. Alle bestyrel-

sens medlemmer mente, at det ville være klogt at sikre sig en passende gård, om det var muligt.

Nu var der netop en gård til salg i disse dage, nemlig Lausbøllgård, der ligger ved vestre Skibelundvej. Markerne (ca. 40 tdr. land) ligger samlede og grænser op til Askovgårdenes jorder. Jørgen Jørgensen blev valgt til at besigtige ejendommen. Nu er det jo ikke store ting, man kan se på en gård i januar måned, når staldene, som her, var tomme. Ejeren blev imidlertid tilkaldt om aftenen, og det er et vidnesbyrd om bestyrelsens beslutsomhed, at gården blev købt inden midnat.

Under normale forhold får Askov Højskole næppe nogen direkte økonomisk fordel af dette landbrug, men indirekte er det af værdi for den store husholdning at være medlem af andelsmejeri, andelslagteri m. m., og så må beslutningen ses som en sikkerhedsforanstaltning, om vanskelige tider igen skulle komme. Det havde ikke været muligt at gennemføre den store skole på nogenlunde forsvarlig måde under den sidste krig uden en landbrugsejendom i ryggen. Lausbøllgård drives af et par unge folk fra egnen, Niels Christian Elbæk og Inger Grethe, født Ibsen.

I den offentlige debat om Askovs kommende forstander blev mange navne nævnt, men i vide kredse både blandt kolleger indenfor højskolen og blandt gamle elever, samlede interessen sig især om den tidligere Askovlærer og senere statskonsulent Johs. Novrup. Få dage efter ovennævnte bestyrelsesmøde meddelte Johs. Novrup imidlertid, at han ikke ville se sig i stand til at sige ja, selv om han skulle få en opfordring til at overtage forstanderstillingen.

Bestyrelsen bad derefter lærerkollegiet på Askov udtale sig om forstanderspørgsmålet, og ved næste bestyrelsesmøde den 31. januar forelå der fra hver enkelt fast ansat lærer en skriftlig indstilling, men alle nævnte det samme navn: Seminarielærer cand. theol. Knud Hansen, Jelling. Bestyrelsen kunne slutte sig til forslaget og handlede atter hurtigt og kørte straks til Jelling for at tale med Knud Hansen. Knud Hansen var hjemme, men hans hustru, fru Ellen Grønlund, bortrejst. Nu havde der 3 år tidligere være tale om Knud Hansens tilknytning til Askov, så spørgsmålet var vel i forvejen grundigt gennemtænkt. I alt fald gik det sådan, at vi havde Knud Hansens ja, inden vi var færdige med den kop kaffe, Jørgine Abildgård i husmoderens fravær havde skaffet tilveje, og samme aften kunne presens radioavis meddele resultatet.

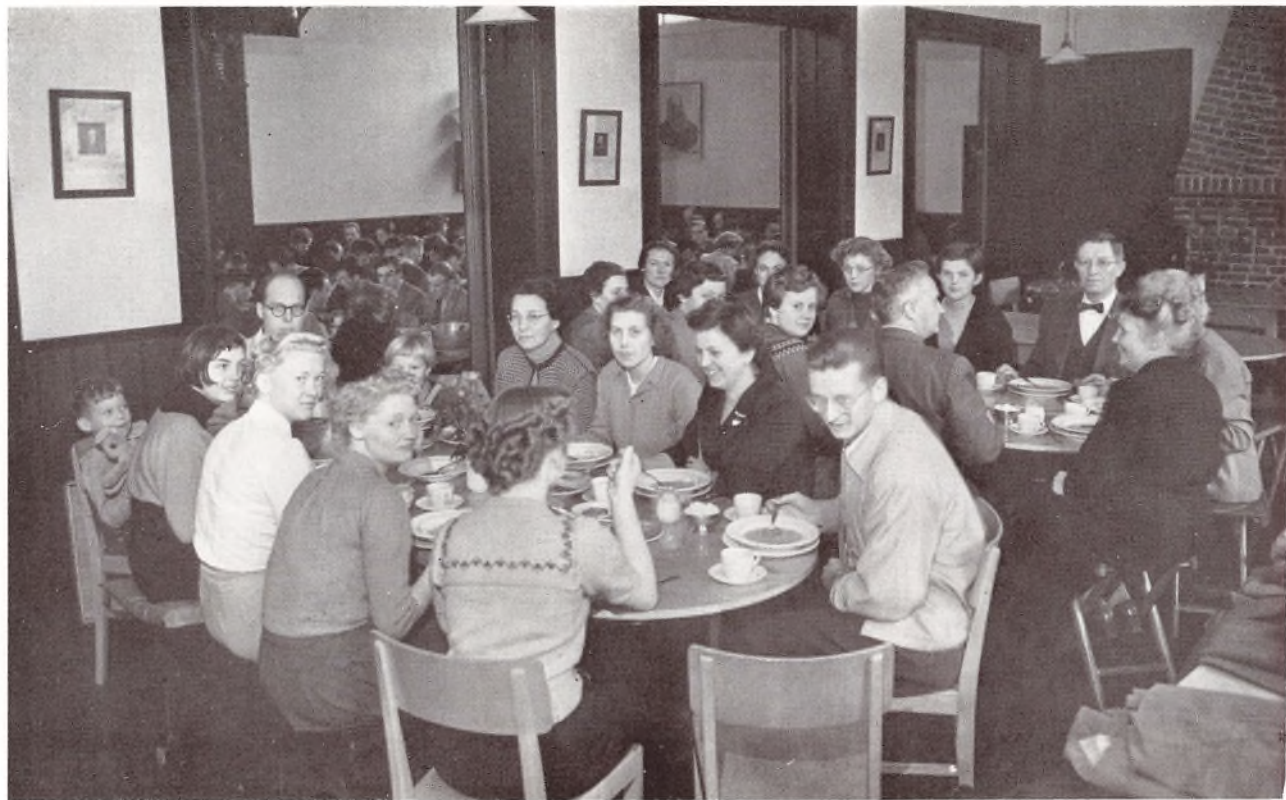
Knud Hansens første officielle besøg på Askov fandt først sted den 2. marts. Knud Hansen holdt foredrag for eleverne, emnet var Njals saga. Om aftenen var, foruden bestyrelsen, hele lærerkollegiet, den tilsynsførende pastor Kelstrup samt de, der har en ledende stilling i det praktiske arbejde i hus og have samlede til en festlig aften, hvor vi kunne byde Knud Hansen velkommen i kredsen. Desværre

Dagligstuen i sin nye Skikkelse.

Dagmarsalen med Knud Hansen for Bordenden.

Kaminstuen med Wulffs og Johs. Engbergs Grupper.

»Vi sværger!«

Fra Opførelsen af Aristophanes' »Lysistrate« Foraaret 53.

Mændene beder om Naade.

var fru Grønlund ved sygdom forhindret i at være tilstede. Vi var 43 personer, et tal, der vidner om, at Askov Højskole er en ret omfattende virksomhed.

Den nuværende bestyrelse betragter sit arbejde som værende af midlertidig karakter, men for at den på behørig måde kan blive afløst, kræves, at fundatsen for den selvejende institution ændres. Der er enighed om, at den fundats, der blev formet samtidig med, at Askov højskole i 1898 blev omdannet til en selvejende institution, på visse punkter nu bør ændres, og der er enighed både i bestyrelsen og lærerkredsen om hovedlinierne i den nye fundats, så den er formodentlig en realitet inden længe.

Vinterskolen 1952/53 forløb som mange tidligere på den smukkeste måde. Skolen var fyldt til sidste plads af vågne og interesserede unge, og atmosfæren, som vi lægger så megen vægt på, var god. Selve det daglige arbejde skal denne gang ikke omtales, og de ydre begivenheder kun ganske kort.

Blandt de gæster, der har talt ved offentlige møder eller for vore elever skal nævnes:

Museumsdirektør Sigurd Schultz.

Missionær Olga Kaae.

Kirkeminister Bodil Koch.

Magister John Danstrup.

Forstander Hans Lund.

Professor K. V. Brøndsted.

Pianist Kjell Olsson.

Pastor Kejding.

Statsvidenskabelig konsulent Henning Friis.

Forfatteren Martin A. Hansen.

Pastor Kaj Thaning.

Fhv. undervisningsminister Jørgen Jørgensen.

Højskolelærer cand. polit. Johs. Rosendahl.

Enkelte som professor Brøndsted og magister Danstrup holdt flere foredrag. Det samme gjaldt de hjemlige medarbejdere Jørgen Bukdahl og Erik Appel.

Foruden mange udenlandske gæster havde vi en dag før jul besøg af III. gymnasieklasse fra Haderslev og efter jul besøg af VI. kompagni fodfolk samme sted fra. Soldaterne overværede en historie-time, hørte foredrag og sang om eftermiddagen og deltog i folkedansen om aftenen.

Skolens (d. v. s. Ludvig Schrøders) fødselsdag den 19. januar samlede sig ganske naturligt denne gang om Poul Bjerger, hvis 100 års dag faldt den 6. februar 1953. Den 13. juni samme år blev en smuk mindesten for Poul Bjerger afsløret i Ølgod stationsby, tæt ved det sted, hvor hans barndomshjem lå. Historisk samfund for Ribe amt rejste stenen.

Blandt de mange værdifulde og fornøjelige aftner i festsalen er der grund til særlig at nævne elevernes opførelse af Aristofanes' komedie »Lysistrate«. De geniale græske søjler og hele sceneudstyret gjorde vel sit, men det blev en oplevelse.

Interessen for elevernes dialektaften var også så stor, at den måtte gentages, til trods for, at vi i år havde færre gæster udefra, da der ikke var vinterskole på Rødding.

Efter traditionen afholdt eleverne »folketingsvalg« samtidig med det rigtige. Resultatet var interessant derved, at trods dygtige forsøg på at få tilslutning til nye partier med lokkende programmer samlede stemmerne sig om de gamle politiske partier.

*

Det er for tiden vanskeligt at få unge lærere i de naturvidenskabelige fag. De dygtigste har i disse år ret gode muligheder for at komme i lag med videnskabeligt arbejde, det frister dem mere end folkehøjskolen. Ejendommeligt nok fik vi ret sent før vinterskolens begyndelse to tilbud på samme dag. Den ene biokemikeren magister Poul Jensen, den anden ingeniør Erik Møldrup. De skulle begge på een gang selv leve sig ind i højskolens atmosfære og samtidigt være lærere; men de tog fat med godt humør og stor energi og gav os en god hjælp ved vinterens arbejde. For begges vedkommende blev det kun et besøg. Poul Jensen længtes tilbage til det videnskabelige arbejde han kom fra, men måtte dog omvejen ad militærtjenesten først. Møldrup er nu lærer ved et gymnasium med kostskole og synes her helt at være på sin rette hylde. Endnu skal nævnes, at arkitekt Kristian Vedel, der sidste år boede i Askov, underviste et hold i tegning og modellering, og resultaterne, der var fremlagt ved afslutningen sammen med de kvindelige håndarbejder, viste, at det var lykkedes ham at kalde de skabende evner frem hos adskillige, der vist aldrig før havde drømt om at eje sådanne.

Egentlig har Askov højskole i årevis ledt efter en lærer med de evner, men Kr. Vedel brød også op efter vinterskolens slutning for at fortsætte sit arbejde i København.

I indeværende vinter, og forhåbentlig lang tid fremover, er cand. polyt. Uffe Geertsen knyttet til skolen som lærer i naturfagene.

Det betydningsfuldeste opbrud i 1953 var dog, at Ole Wivel rejste. Det var måske dristigt af begge parter at gøre den unge digter, der hidtil havde færdedes i hovedstadens intellektuelle kredse, til lærer på en folkehøjskole, og Ole Wivel var da heller ikke uden betænkeligheder, da afgørelsen skulle træffes, medens undertegnede var mere sikker end nogensinde ved et lærervalg på, at det var rigtigt, at Ole Wivel og fru Ann-Grethe kom til Askov. Og det var rigtigt. Deres smukke og gæstfrie hjem på Veum, deres færd i lærerkredsen, hvor de blev mødt med tillid fra alle sider, elevernes betagelse over Wivels

tolkning af digterværkerne — alt vidnede derom. Nå, men det er også betydningsfuldt for det folkelige oplysningsarbejde, hvem der er direktør for Gyldendal. Vi venter, at den kontakt, der gennem Ole Wivel blev skabt mellem søgende litterære kredse i hovedstaden og folkehøjskolen, bliver bevaret, og ikke mindst, at den personlige kontakt mellem de to fribårne mennesker og Askov må vinde og vare. At Ole Wivel i denne vinter har talt hver dag i en uge for eleverne om den moderne lyrik tyder godt i så henseende.

Det var vel ikke passende for forstanderen at rejse bort, førend sommerskolen var afsluttet, og da især, når det var hans sidste elevhold som forstander; men det skete alligevel. Indbydelsen fra Grønlandsdepartementet til en Grønlandsrejse var for fristende. Den 12. juli kl. 21,00 fløj vi fra Kastrup, og næste morgen drak vi morgenkaffe i officersmessen på flyvebasen i Thule. Men her er ikke stedet at fortælle om den yderst interessante rejse, blot skal nævnes, at min opgave var at undersøge behovet og betingelserne for oprettelsen af en grønlandsk folkehøjskole. Resultatet blev, at en sådan er endnu mere påkrævet i dag i Grønland end den var for 100 år siden herhjemme, og Grundtvigs skrifter fra tredverne, da den frie forfatning var i sigte her, kan citeres ordret med tanken på det grønlandske folk i dag.

Der er allerede sikret 100.000 kr. af private midler til opgavens løsning, men væsentligere er det jo, om »manden«, der forstår hvad det gælder om og har grønlandsk som »hertesproget«, kan findes. Mere i de to folks fremtid end de fleste tror vil afhænge deraf.

Selv om forstanderskiftet officielt fandt sted 1. oktober 1953, så blev efterårsmødet vor afsked med hjemmet på højskolen. Tilslutningen til mødet var større end nogensinde. Bortset fra søndag eftermiddag, hvor den afgående og tiltrædende forstander talte, var alle ordførerne tidligere lærere. Talerne var:

Jørgen Bøgh.
 Olga Bartholdy.
 Hans Lund.
 Jens Rosenkjær.
 Poul Engberg.
 Bo Rud.
 Jørgen Bukdahl.
 Fr. Schrøder.

Ved elevmødet lørdag aften havde vi to store overraskelser. Den første var, at formanden for Askov Lærlinge fru Lis Rasmussen stærkt bevæget i inderlige ord bragte de gamle elevers hilsen og overrakte os en adresse med mange hundrede navne på gamle elever samt en bankbog på 8600 kr. Det var helt overvældende. Jeg blev jo hyldet mer end rimeligt for et år siden på 70 års dagen, og så nu igen. Gerne havde vi sendt hver enkelt en personlig hilsen til tak,

men har ikke magtet det, og beder så de mange, der ville glæde os ved afskeden, gennem årsskriftet modtage vor varme tak. Det har været morsomt at læse adressen med de mange navne igennem og lade de enkelte skikkelser stige frem i mindet. —

Den anden overraskelse var, at Ole Wivel på Dansk Udsyn's redaktions vegne overrakte mig et festskrift, som jeg, skønt medredaktør, ikke havde haft den fjerneste anelse om i forvejen.

Efterårsmødet sluttede med Fr. Schrøders afslutningstale i kirken tirsdag aften, men onsdag den 16. september samledes vi med så mange af vore medarbejdere i skole og bibliotek, kontor, hus og have, som vi havde bevaret forbindelsen med. Først havde vi en god samtale om højskolens arbejdsmåde og fremtid, så samledes vi i Dagmarsalen til en afskedsmiddag. Vi var over 100 tilbords. Dernæst samledes vi for sidste gang i vore stuer, og det blev sent. Det var helt svært at skilles. Stemningen var så varm og fortættet, at vi ikke kunne have ønsket os en smukkere afslutning.

Næste dag kørte Karen og jeg til Blåvand, og andre tog fat på flytningen, og et par dage senere rejste vi til Firenze og havde dér en dejlig hvileferie i 4 uger. Det var i Italien vi fik meddelelse om at Kongen på undervisningsministeriets indstilling havde tildelt mig den sjældne udmærkelse: Fortjenstmedaljen i guld.

Vi har nu vort hjem i Mormors Hus på Møllevejen. Synes selv vi har det meget hyggeligt. Endnu i vinter har jeg nogle timer på skolen, og vi glæder os til fortsat at følge skolens liv og arbejde, men på lidt større afstand end i de foregående 44 år, eller da især i de sidste 25 år.

Nogle tænker, enkelte siger, at nu er Askov jo ikke længere det sted, hvor man føler sig hjemme og glæder sig til ved lejlighed at komme; men det er ikke helt rigtigt sådan. Lærerkredsen udskiftes bestandigt, forstanderen sommetider; men det *egentlige* Askov består, selv om kendte ansigter forsvinder og nye dukker op, og det skyldes velsignelsen over dette sted. Vi ser med glæde Knud Hansen og Ellen Grønlund rykke ind på skolen og på selvfølgelig måde blive tyngdepunktet i det brogede virke. Vi vil glæde os, når en god tradition bevares, og ikke mindre, når *det* nye skabes, som *vi* ikke så, eller ikke magtede. Det er livets væsen at kræve bestandig fornyelse.

Så sender vi vore bedste hilsner til vore mange medarbejdere og til de næsten 20.000 unge, der har været elever her mens vi har været knyttet til skolen, og vi ønsker Guds rige velsignelse over arbejdet i de kommende dage.

KAREN og J. TH. ARNFRED.

Fra Afskedsfesten paa Lindegaarden.

Sidste Hjemmeaften Vinteren 52—53.

Indmarchen den 19. December 1952.

Arnfred taler med Haderslev-Kompagniets Chef.

Ida nyder Middagsstunden.

Modtagelse ved et-Sommer-Elevmøde.

SOMMEREN 1953

Nu, da denne korte Beretning om Askovs Sommerskole skrives, er det blevet Vinter, vi er i Aarets sidste Uge — og Arnfred og jeg har holdt Jul her i vort Hus paa Møllevejen. Vi føler det, som om alt, menneskelig talt, er i den bedst mulige Orden og er optaget af, hvad vor Indsats nu kan blive. Ja, Arnfred er i fuld Gang med den Undervisning, han foreløbig har lovet at yde, og jeg følger det hele efter Evne, omend i en vis Afstand; men vi er her altsaa og vil kunne findes af gamle Elever.

For os her paa Stedet var Sommerskolens Forløb ikke væsensforskelligt fra tidligere Sommerskoler; men for mange af de unge var det jo en helt ny Oplevelse: at hvad de forstod, opfattede og præsterede, især af aandeligt Arbejde, var Genstand for deres Læreres interesserede Kritik og Medarbejderskab. Mange tog det som en stor Opmuntring, enkelte mere forvænte forsøgte maaske, ikke at lade sig rive med af Fællesskabets Glæde, men glemte det heldigvis nu og da.

»Sommerpigerne«, som kommer den 3. Maj, møder allerede den anden Morgen den Skik, at Eleverne og Lærerne samles med Byens Folk omkring Byens Flagstang paa Plænen ved Dammen for at synge Morgensang i Fællesskab og hejse Flaget til Minde om Befrielsen. Først paa Aftenen er der Valfart til Frihedskæmper-Graven i den lille Vejen Skov, hvor to af Skolens Vinterelever ligger begravede efter et Forsøg paa Jernbanesabotage i Foraaret 1945. — Efter Aftenkaffen vandrede vi Byen rundt, hvor man havde tændt Lys i Vinduerne.

Sommeren var fra Værtsfolkets Synspunkt set stærkt præget af udenlandske Gæsters Besøg. Det første Hold var 70 franske Gudsbesiddere, hvor vi med sproglig Hjælp udefra (Fransk er ikke vor Styrke) fik givet dem et orienterende Foredrag paa deres eget Tungemaal, med Besvarelse af Spørgsmaal — og de var mange og ivrige; men saadant kan jo hos os godt foregaa uden at præge Skolen undtagen under Middagsbordet, hvor det fælles Maaltid ofte bliver en Oplevelse for begge Parter.

Iøvrigt er der jo i Begyndelsen nok at gøre med at lære hinanden at kende. Her har jo i mange Aar været to parallelle Skoler: en nordisk Lærer-Højskole foruden den almindelige Sommerskole, der denne Gang rummede henholdsvis ialt 23 og 47. Lærerkredsen er ogsaa i sig selv saa stor, saa man har fundet det praktisk, at den ved den

første Lørdags-Sammenkomst i Festsalen præsenterer sig ved, at hver enkelt præsterer et eller andet til fælles Underholdning — hvor ogsaa de unge Piger, naar de bringer Kaffen ind, bliver nævnt efter Tur. Ogsaa Udlændingene faar Lejlighed til at nævne deres Navn og Hjemstavn.

I Løbet af Maj Maaned kom der endvidere et Selskab af 60 Eng-lændere, der studerede Ernæringsforhold, ét paa 25 skotske Land-mænd og ét paa 25 Landbrugere fra Island. Sidstnævnte kom med Hilsen til hele Skolen og til Arnfred fra de mange tidligere islandske Elever, idet de sang for os og overrakte Skolen et islandsk Flag under en kort Højtidelighed efter Morgensangen. Endelig kigger 30 hollandske og franske Studenter indenfor. De skulde besøge forskellige Skoler, og de udgjorde et Folkedanse-Hold med Musikanter og Ledere. Danserne var væsentligt franske, indbudt af den hollandske Højskole til et saadant Kursus — som et Led i den hollandske Skoles Arbejde. Den higer efter Forbindelser sydpaa. Dansene var meget spirituelle og elegante, mere mimiske end vore som Regel er, ikke sentimentale, men opkvikkende. — Desuden var her adskillige interessante Enkelt-besøg.

Alt imens passer de unge Piger deres Arbejde, afbrudt af Aften-besøg i Lærerrhjemmene eller dramatisk Oplæsning og den ugentlige fælles Folkedanse-Undervisning og — ikke at forglemme — vore Lørdagsaften-Sammenkomster, »Klem«, hvor alle mødes, og hvor Sommerpigerne to Gange i Sommerens Løb leverede Underholdningen.

Den 17. Maj fejrede vi Norges Frihedsdag, som det er vor Sæd-vane, hvor vi hører de forskellige norske Maal, Digtning og Musik.

Anden Pinsedag var der Bustur til Jelling for de hjemmeværende Elever og Lærere.

Grundlovsfesten i Skibelund varer fra Kl. 15 til efter Midnat, og alle er med, idet Aftensmaden serveres dernede i en tilstødende Have. Denne Gang var det Hans Lund, tidligere Rødding, og Hjalmar Gammelgaard, tidligere Roskilde, der talte til den mægtige Forsamling, som bagefter saa Gymnastik paa det store Bræddegulv samt Folkedans af Esbjerg-Fanø-Folk. Om Aftenen var der Dans for alle, og det gik ogsaa nydeligt og var festligt at se oppe fra Skrænten. Ved Midnatstid gik Raketterne tilvejs, Aftensangen blev sunget, og Flokken spredtes i Sommernatten, mest paa Cykler og ad lange Veje. Tilrejsende Gæster undrer sig ofte over den glade Feststemning dernede uden et Stænk af Spiritus; men saadan er Traditionen. De, der ønsker andet, gaar andetsteds hen.

Fra Søndag den 7. Juni til Fredag den 12. Juni havde vi et »Euro-pæisk Højskolemøde«, hvortil Skolen med Støtte fra Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler havde indbudt Deltagere fra de nordiske Lande, fra Øst- og Vesttyskland, fra Østrig, Frankrig, Belgien, Holland og England. Der kom ca. 40 Deltagere, Talerne fra de for-

»Lyngbankerne« i Blaavand.

Fortabt.

To paa Stranden.

Johs. serverer.

En salig Stund.

Arnfred som Mester for en ny Garage-Dør.
Kristian Vedel som Svend.

Ogsaa Haven skal forbedres.

skellige Lande indbefattet. Det gav ret intense Forhandlinger omkring det udtrukne Bord i den private Spisestue, naar de forskellige Landes Repræsentanter havde gjort Rede for de Forsøg paa Højskolevirksomhed, der var blevet gjort med større og mindre Held. Johs. Novrup var den egentlige Leder, som fordelte Opgaverne mellem Deltagerne. Enkelte af Skolens Lærere deltog lejlighedsvis. Engelsk var Fællessproget. (Dette var Nr. 2, et tilsvarende Møde skulde finde Sted i Tyskland til Sommer.) Mødet sluttede med en livlig Folkedans og en Bustur til København, hvor flere Skoler besøgte undervejs, som Rødning var blevet det herfra.

Valdemarsdagen blev benyttet til et Møde med Sydslesvig gennem Niels Kjems' sunde og levende Tale.

Som allerede nævnt havde vi mange interessante Besøg af Enkeltmennesker: fra Jerusalem, Tokio, Israel, Norge, Finland — foruden Talerne fra de forskellige nordiske Lande, der kom til Lærerkursuset; men det var nu især Sommerskolens Saga, som her skulde fortælles.

Sommerpigerne tog saa godt som alle Del i en Bustur til Blaavand, som vi naaede til ved Frokosttid den 17. Juni — og saa levede vi et to Dages herligt Friluftsliv i Klitterne og i Vandet paa den stilfærdige Sydstrand. Forplejningen var medført, Overnatningen foregik i to Nabohuse, og Humøret var lige saa straalende som Vejret. Kammeratskabet bestod sin Prøve.

Tirsdag den 23. fejrede vi St. Hans paa Rødning Højskole med festligt Kaffemaaltid, Baal og Dans — en venlig og gæstfri Indbydelse fra det unge Forstanderpar, Mette og Arne Fog Pedersen. Sommer-natten fuldendte Festerne.

Torsdag den 25. Juni gav Askov Plads for et Ordblinde-Kursus for Lærere, hvori naturligvis Lærerkursusets Folk deltog.

Den 27., 28. og 29. havde vi vort Sommer-Elevmøde. Der var stor Deltagelse. Holger Kjær talte om Aftenen om »Det nordiske Raad og Højskolen i Göteborg«. Efter et hastigt Valg af Elev-Repræsentanter til Askov Lærlinges Bestyrelse samledes man omme paa Plænen foran Verandaen, og Sommerpigerne — eller dog mange af dem — opførte »Der var engang —«. Det var straalende vellykket.

Ved Middagsbordet i Festsalen Søndag var det i Aar ikke Wulff, der udløste Forsamlingens glade Latter — han talte nemlig ikke — men Andreas Nielsen, der havde samlet paa muntre Situationer, som Arnfred havde været Midtpunktet i.

Man hjemsøgte saa sine Lærere og samledes igen Kl. 16 til Arnfreds Foredrag, der blev Eftermiddagens eneste, idet Ole Wivel var blevet forhindret.

Arnfred talte om, hvordan Digteren Johs. Ewald havde famlet efter, hvad der kunde vække Folket op, og at han naaede frem til det, som senere blev Grundtvigs Løsen: »det historisk-poetiske« som det, der trænger dybest ned i Sindet og kan skabe Fællesskab mellem

Mennesker. Grundtvig ikke blot saa, men virkeliggjorde noget af dette, personligt og gennem sine mange Disciple. Spørgsmaalet er saa, hvordan det kan virkeliggøres i Dag. Det er stadig Digternes Opgave.

Om Aftenen læste Lærerne »Erasmus Montanus« --- Johs. var Jakob, Hind Montanus!

Mandag Formiddag var overladt Juul Andersen, som fortalte om Forløbet af Holland-Englands-Turen med den sædvanlige Gruppe af II-Aars Elever plus enkelte andre — og gav den forventede Oversigt over Verdenspolitikken.

Til Juli kom som sædvanlig et nyt Hold Kursister, 41 ialt, og den 7. Juli holdt Knud Hansen, den kommende Forstander, et Foredrag for den samlede Skole. Emnet var Lucas-Evangeliet, især historisk belyst.

Den 10. Juli var der kirkeligt Møde i Skibelund, ordnet af Erik Appel, med Peter P. Rohde og Løgstrup som Talere. Om Aftenen var det samlede Lærerkursus inde i Stuerne til en Diskussion med Foredragsholderne, der var saa imødekommende at blive om Aftenen. Alle Udtalelser var helt uforbeholdne og har sikkert virket klarende og styrkende for mange.

Lørdag Aften den 11. Juli ved Sammenkomsten i Festsalen meddeler Arnfred, at han næste Dag skal flyve til Grønland i Selskab med Bestyrelsen for Den kgl. grønlandske Handel, hvis Medlemmer hver for sig skulde studere Forholdene ud fra deres særlige Synspunkter. Arnfred skulde se paa Mulighederne for en Højskole i Grønland — og han har selv i sin Beretning her gjort Rede for dette.

Men Skuden herhjemme sejlede støt videre.

Et »Familiekursus« ankom til Askovhus, svarende til det, der blev omtalt ifjor. De indrettede sig Søndag den 12. i forskellige Huse ved Møllevejen, og Mandag Eftermiddag var de indbudt ned paa Skolen — til privat Kaffe og lidt Orientering, før de blev vist omkring i de forskellige Bygninger og saa især, hvor Biblioteket og Foredragssalen var, idet iøvrigt det meste af deres Undervisning foregik paa Askovhus.

Samtidig ønsker 100 Damer fra Aabenraa at se Skolen.

Den 17., 18. og 19. Juli holdt »De danske Ungdomsforeninger« deres Aarsmøde og 50-Aars Jubilæum her paa Skolen, hvor de ogsaa holdt deres stiftende Møde — dengang i Gymnastiksalen, nu i Festsalen. Deltagerne var indkvarterede ud over hele Egnen. Det forløb udmærket og var meget opmuntrende at være med til.

Lørdag Eftermiddag var der Rundbords-Konference, og om Aftenen holdtes den egentlige Jubilæumsfest, mens de Søndag havde Møde i Skibelund, Friluftsskuespil (»De fire Brødre« af Johs. Møller) og Dans paa det store Bræddegulv. En Oslo-Professor og hans Frue var Tilskuere og udtalte deres Glæde over at se, hvor smukt det hele

Efter de 25 Aar.

forløb. Det var jo ogsaa »De danske Ungdomsforeninger«, og, som før nævnt: vi er godt vant i Skibelund.

Den Søndag var Sommerpiger og Kursister paa en vellykket Ribetur, hvor Biskop Lindegaard var saa god at vise dem Domkirken, og de fik Sejlturen gennem Engene ud til Sluserne med.

Fra den 24. til 27. rejste Kjær med de fleste af Kursisterne paa Studietur i Sydslesvig og Tyskland. Imidlertid var Mads Nielsen, vor tidligere Gymnastiklærer, nu Forstander for Gymnastikhøjskolen ved Viborg, i Askov med et Hold Gymnaster, ogsaa paa Vej sydpaa.

Sommerpigerne fik en festlig Hytteaften med Chokolade og hvad dertil hører til Tak for venlig Hjælp ved de store Møder.

Tirsdag den 28. var der den aarlige Udstilling af Sommerens Haandarbejder, Gymnastikopvisning og den afsluttende Dans, næste Aften Skolens Afslutning — og dermed ogsaa min Afslutning af de 25 Aar paa selve Skolen, idet jeg nu igen paa ubestemt Tid er bleven Lærerkone. Jeg fik derfor Lov til at bringe Arnfreds telegrafiske Hilsen og sige Tak for en lang og lykkelig Tid i Skolens Tjeneste.

Jeg har kendt begge mine Forgængere her og sat dem højt, men har aldrig drømt om at sammenligne mig med dem, idet jeg tror, at Livets Herre tildeler enhver sine særlige Opgaver efter Evner og efter Tidens Behov — om man da lytter efter et Svar paa disse væsentlige Spørgsmaal. Jeg saa min Opgave i at sætte mine sparsomme Kræfter ind paa at tjene Helheden — Eleverne, Folket — gennem min Mand, vort Hjem og vore Børn. Svigten og Fejlgreb her kender kun Gud tilbunds.

Hermed en varm Hilsen og Tak for al den Glæde, Askovs Elever, fra jeg i 1899 kom hertil, har givet mig ved at møde Skolens Indsats med Friskhed og Modtagelighed — og Tak for megen personlig Varme og Trofasthed over for os to og vore Børn gennem de 42 Aar, vi har haft Del i Ansvaret for Skolen her.

Vi venter os meget af Askovs Lærlinge.

KAREN HELWEG ARNFRED.

Efterskrift.

Jeg er blevet bedt om ogsaa at nævne det store Stævne af internationale Pædagoger, som fandt Sted her fra den 2. August og to Uger hen: International Summer Conference for New Education Fellowship, som væsentligst arbejdede med den praktiske Udførelse af rytmisk Musik, Rytmik i forskellige Former, Maling, Skulptur, Pottemagerarbejde (Brænding i tre forskellige selvlavede Ovne), dekorativt Arbejde med Straa, Frø o. s. v., Korsang og mimisk Drama. Det var et livligt og inspirerende Selskab med en fin og sikker Omgangstone, og de arbejdede med en smittende Intensitet. Deres Leder var den kosmopolitiske Skikkelse, Dr. Ziliacus, Helsinki, Sekretæren var Mr. Annand, London.

— Endvidere holdt Dansk Kvindesamfund Møde paa Askovhus den 19., 20. og 21. August, saa Askov var vel besøgt denne Sommer.

ASKOV HØJSKOLES ELEVER 1952—53

DEN UDVIDEDE HØJSKOLE

VINTERSKOLEN 1952—53

I. MANDLIGE ELEVER

Der var ialt 114 elever, deraf 108 på 1. og 6 på 2. vinter. I november var der 107, i december 108, i januar 113, i februar 112, i marts 111 og i april 102.

Af eleverne var 46 sønner af gårdejere, 10 af husmænd, 8 af håndværkere og industridrivende, 6 af selvstændig handlende, 10 af arbejdere, 4 af handelsmedhjælpere, 13 af tjenestemænd og 17 af mænd i andre erhverv.

59 af eleverne var landmænd, 9 faglærte arbejdere, 1 ufaglært, 6 handelsmedhjælpere, 3 kontormedhjælpere, 7 mejerister, 3 gartnere, 3 lærere, 10 studenter, 5 selvstændige erhvervsdrivende og 3 i andre stillinger.

67 elever var mellem 18 og 25 år, 47 var over 25 år.

Der var 63 elever fra Jylland, 5 fra Ålborg amt, 6 fra Hjørring, 2 fra Thisted, 8 fra Viborg, 2 fra Århus, 4 fra Skanderborg, 4 fra Randers, 9 fra Ribe, 7 fra Ringkøbing, 10 fra Vejle, 1 fra Haderslev og 5 fra Tønder amt.

Fra Fyn var der 9 elever, fra Sjælland 26, fra Lolland-Falster 2, fra Sydslesvig 1, fra Sverige 7 og fra det øvrige udland 3. 28 elever var fra købstæder.

6 havde tidligere været på Askov, 31 på andre højskoler, 30 på landbrugsskole, 32 havde gået i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole og 43 i højere almenskole.

II. KVINDELIGE ELEVER

Der var ialt 207, deraf på 1. vinter 197 og på 2. 10. I november måned var der 203, i december 203, i januar 204, i februar 201, i marts 203 og i april 193.

Af eleverne var 76 døtre af gårdejere, 14 af husmænd, 25 af selvstændige håndværkere og industridrivende, 21 af selvstændig handlende, 3 af arbejdere i håndværk og industri, 9 af handelsmedhjælpere, 34 af tjenestemænd og 23 af mænd i andre erhverv.

80 af eleverne var huslige, 3 arbejdere i håndværk og industri, 26 handels- og kontormedhjælpere, 25 sygeplejersker, 12 lærerinder, 33 studenter, 3 selvstændige erhvervsdrivende og 25 i andre stillinger.

170 elever var mellem 18 og 25 år, 37 var over 25 år.

Der var 114 elever fra Jylland, 9 fra Ålborg amt, 8 fra Hjørring, 8 fra Thisted, 14 fra Viborg, 12 fra Århus, 6 fra Skanderborg, 9 fra Randers, 9 fra Ribe, 10 fra Ringkøbing, 11 fra Vejle, 3 fra Haderslev, 2 fra Åbenrå, 9 fra Sønderborg og 4 fra Tønder amt.

Fra Fyn var der 14, fra Sjælland 56, fra Bornholm 2, fra Lolland-Falster 8, fra Sydslesvig 1, fra Sverige 3 og fra det øvrige udland 8.

10 havde tidligere været på denne skole, 55 på andre højskoler, 69 havde gået i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole og 111 havde gået i højere almenskole.

DEN ALMINDELIGE PIGEHØJSKOLE

Der var 48 elever ialt. I maj var der 46, i juni 46 og i juli 47. Af eleverne var 13 døtre af gårdejere, 5 af husmænd, 3 af selvstændige håndværkere og industridrivende, 3 af selvstændig handlende, 7 af tjenestemænd, 5 af arbejdere og 12 af mænd i andre erhverv.

18 af eleverne var huslige, 6 arbejdere i håndværk og industri, 6 handels- og kontormedhjælpere, 8 barne- og sygeplejersker. 10 havde ikke opgivet erhverv.

18 elever var fra Jylland, 4 fra Fyn, 20 fra Sjælland, 1 fra Bornholm, 4 fra Island og 1 fra Norge.

3 af eleverne havde tidligere været på husholdningsskole, 2 på højskole, 7 på aften- og ungdomsskole. 15 kom fra højere almenskole og 21 havde ingen uddannelse udover folkeskolen.

Ser vi på højskolen i det hele, har der været 321 elever på den udvidede højskole i vinterhalvåret — 114 mænd og 207 kvinder. På sommerskolen har der været 48 elever. Endvidere var der på det 3 måneders lærerkursus 21 deltagere. Regnes det i årselever, d. v. s. hver elev i 12 måneder, bliver det 182.

NAVNE- OG ADRESSEFORTEGNELSE

OVER

ELEVER PÅ ASKOV HØJSKOLE

Sommerskolen 1953.

- Andersen, Grethe Ella, »Toftegård«, Hesselrød pr. Kokkedal.
Andersen, Kirsten Mangor, Hvidkløvervej 11¹, København NV.
Andersen, Tove, Åbrogården, Testrup, Haslev.
Bech, Ruth, Årup F.
Bjarnadóttir, Kristin, Sudurgata 16, Reykjavik.
Christensen, Elly P. K., Nørregade 12, Ranum.
Christensen, Ingrid, Haugbyrd, Ringsted.
Christensen, Rigmor, »Rolighed«, Ullerslev F.
Darre, Lizzi, Vermundsgade 34², København Ø.
Frederiksen, Inger-Lise, Ølsted strand pr. Ølsted.
Gisladóttir, Sigrún, Sólheimagerdi, Skagafirdi, Island.
Gudnadóttir, Magnea, Hølmum Rangarvallasyslu, Island.
Gustavsdóttir, Kristín, Gardastraeti 40, Reykjavik.
Hansen, Inger Marie Korsholm, Havnelev pr. Rødvig, Stevns.
Hauge, Gerd, Malmøgade 8, København S.
Jacobsen, Kata Marie, Holballe pr. O. Tandset, Als.
Jakobsen, Annelise, Nørregade 1, Rudkøbing.
Jensen, Bodil-Elisabeth, Egehuset, Vedbæk.
Jensen, Inge, Limfjordsvej 68, København F.
Jensen, Inger Lise, Gullandsgade 35, København.
Jensen, Jytte, Møllerstedet, Star, Vester Hassing.
Jensen, Kaeth Allis Fabritius, »Hellegården«, Gundestrup,
Grevinge.
Jensen, Tove Møller, Kjeldgårdsvej 8⁴, Valby.
Kjeldsen, Ida, »Foldbygård«, Hinnerup.
Krog, Else Birgit, Martin Vahlsvej 16, Århus.
Larsen, Åse Esther, Plejrup pr. Grevinge.
Laursen, Inger Margrethe, Vesterbrogade 26, Nr. Sundby.
Led, Kirsten Bandholtz, Præstegården, Pandrup.
Madsen, Inger Engel, Kirsebærvej 17, Vejle.
Mortensen, Anne-Marie, Snebjerg, Herning.
Møller, Ida, Stjær pr. Harlev.
Mørck, Lise, Tranegårdsvej 4, Hellerup.

Nielsen, Else, Nr. Raunskov, V. Hassing.
Nordenbæk, Inga Birtha, Bakkegården, Holse F.
Olsen, Anna Thora, Chr. d. 4.s Vej 13, Kolding.
Pedersen, Asta Jensine, Hejring pr. Hobro.
Pedersen, Karen Marie, Skolevej 1, Ranum.
Pedersen, Karen Marie, Eltang.
Pedersen, Lisa, Bækken 10, Rønne.
Rasmussen, Kirsten Marie, Trekronergade 68, Valby.
Rasmussen, Vera Helweg, Ellensminde pr. Trustrup.
Ravn, Ellen, Refsnæs mark pr. Sdr. Kongerslev.
Reseke, Edith, Guldbergs Plads 16, København N.
Rykkja, Dagrund, Norge.
Schmidt, Sonja, Reberbanen 31, Åbenrå.
Smidt, Esther Abelone M., Lundsmark, Hvidding.
Vedel, Inger, Rypevej 13, Hellerup.
Westermann, Inge Lise, Østerbrogade 4², København Ø.

Nordisk Lærerkursus 1953.

Albeck, Gudrun, La Dulce F. C. Roca, Argentina, p. t. Klevang-
gård pr. Brørup.
Bendtsen, Hanne Juul, Hornborg, Flemming.
Bergen, Anita von, P. G. Ramms Allé 67², København F.
Bjerg, Margrethe, Vind skole, Vind st.
Bjerre, Marie, Nervesanatoriet, Filadelfia, Dianalund.
Boesen, Arne, Thustrup pr. Vivild.
Buhrkall, Jeppe, Stidsholt pr. Sæby.
Clausen, Anna, Langkærgård, Sønder sø.
Helms, Marie, Lysbro skole pr. Silkeborg.
Henriksen, Aksel, Dybmose, Årup.
Jakobsen, Gerda, Låsby.
Jakobsen, Grethe Riscgård, Stidsholt ungdomsskole, Sæby.
Jocumsen, Henning, Skårup, Skanderborg.
Kristensen, Anna Marie, Resebro skole, Resebro st.
Ladefoged, Åge, »Tofthøjgård«, Brandlund, Brande.
Monstad, Nils, Vollom, Hordaland, Norge.
Nielsen, Tove, Vejstrup ungdomsskole, Vejstrup.
Pedersen, Holger Victor, Sanderum præstegård, Odense.
Piironen, Aune, Tempelgatan 6A7, Helsingfors, Finland.
Svendsen, Ejnar, Friskolen, Jels.
Sørensen, Niels Thorup, Bækkelundsvej 14, Randers.

Mandlige elever 1953—54.

Almtorp, Bent, Dannebrogsgade 1³, København.
Andersen, Anders Lambert, Horne pr. Tistrup.

- Andersen, Anders Søe, Visgård, Sinding, Herning.
Andersen, Hans Lohmann, Åsum pr. Odense.
Andersen, Herluf Bæk, Nørrehede, Vellingshøj pr. Hjørring.
Andersen, Svend, Østervoldgade 2², Fredericia.
Andersen, Viggo Odson, Route 1 West, Box 375, Great Falls,
Montana, USA.
Bjerger, Poul, Realskolen, Helsingør.
Boderskov, John, Tornsangervej 11¹, København NV.
Bojsen, Emil Moe, Englandsgade 9, Esbjerg.
Castner, Richard L., 53 Hartley Street, Portland 5, Maine, USA.
Christensen, Kristian Nygård, Løvel pr. Viborg.
Christensen, Ole Bjørn, Glahns Allé 39, København F.
Christensen, Tage Regnar, Venge pr. Skanderborg.
Christiansen, Børge, Tage Hansensgade 31², Århus.
Dudley, Edwin Augur, Walkkill, N. Y., USA.
Due, Flemming, Slagelsevej 73, Kalundborg.
Elley, Jørgen Scherrebeck, Hejsager.
Eriksen, Laurits Fabricius, Tranderup pr. Ærøskøbing.
Fisker, Tage Stausholm, Toftegade 23, Nykøbing M.
Fleischhauer, Eckehard, Glasindustrie DAG, Allendorf, Kr. Mar-
burg, Hessen, Tyskland.
Foged, Kaj, Skyum, Hørdum.
Frederiksen, Iver Kristian, Fåborg pr. Varde.
Frederiksen, P. Bøgh, Vasegård pr. Thureby.
Garup, Erik, Jyllandsvej 42, København F.
Gasbjerg, Andreas Thomsen, Hyvild pr. Brande.
Giversen, Jens Peter Møller, Sødal, Rødding pr. Viborg.
Goddik, Johannes, Olgasvej 22, Vedbæk.
Gormsen, Niels Christian, Eskedal, Gamborg, Kavslunde.
Gundersen, Gunde Thue, Billum.
Haeczy, John, Andreas Heuslerstrasse 42, Basel, Schweiz.
Halse, Tyge, Livjærgergade 44 st. th., København Ø.
Hansen, Jens Peter, Rolund Ågård pr. Nr. Åby.
Hansen, Kristian Ib, Høve, Dalmose.
Hansen, Svend, Nyhavegård, Vamdrup.
Hansen, Svend Nordvang, »Østermark«, Rødding.
Harboe, Poul, »Tatol«, Kirke-Flinterup, Sorø.
Hegelund, Frands, Stilling Østergård, Stilling.
Holm, Henri, Pilebro 26, Herlev.
Holm, Kristen, Roskildevej 258, Rødovre pr. Valby.
Hvidtfeldt, Erik, Landsarkivet, Viborg.
Ilving, Niels Ole, Lyngby pr. Trustrup.
Jacobsen, Bjørn Ivar, Skolegade 19, Haslev.
Jensen, Åge Stegger, Havndal st.
Jensen, Johannes, Birk, Herning.

- Jensen, Niels Højgård, Hørslev Højgård pr. Skovby, Østj.
Jensen, Ole Andreas, Lykkehøj, Ubby, Jerslev.
Jensen, Vagn Ove, Toftebjerggård, Sandved.
Jeppesen, Hans Krogh, Skovby, Østjyll.
Junker, Poul, Mejlund, Vejen.
Juil, Anton Buch, Vilstrup pr. Eltang.
Jørgensen, Folke, Lejre.
Jørgensen, Gunnar Vest, Eskildstrup, Falster.
Kabel, Christian, V. Strandgade, Ringkøbing.
Knudsen, Hans Skov, Hellerupgårdsvej 8, Hellerup.
Kornchuk, Elmer, 198 N. Mulberry Ave, Fontana, Calif., USA.
Korsgård, Jørn, Als, Østjylland.
Kristensen, Knud, Åhusene 22, Hareskovby.
Kristoffersen, Gunnar, Ammendrup, Allerslev.
Krog, Peder Noesgård, Bisgård, Borbjerg, Holstebro.
Kronshage, Gunnar, Helsing Teglværk, Helsing.
Laier, Freddy, Centralsygehuset, Silkeborg.
Lange, Tommy, Høgh Guldbergsgade 59^a, Århus.
Lauritsen, Harry, Koldingvej 15, Viborg.
Madsen, Christian Johannes, Rundingsholm, Holbæk.
Madsen, Jens Kristian Årosin, Snave pr. Flemløse.
Madsen, Niels Kristian, Lykkebjerg, Sig.
Mikkelsen, Gunnar, Løvel, Viborg.
Mogensen, Knud Jagd, Kongstedgård, Askov, Vejen.
Møgelmoose, Friedlev, Nørregade 3, Klokkeholm.
Møller, Åge, Asferg pr. Fårup.
Nielsen, Georg Nico, Helgesvej 23, Åbyhøj.
Nielsen, Hans, Håstrup, Fyn.
Nielsen, Hemming, Iverkildegård, Valløby, Vallø.
Nielsen, Herbert, Knudsminde, Årslev.
Nielsen, Holger Busch, Svanholm, Ølstykke.
Nielsen, Magnus Rendbæk, V. Hjermitslev.
Nielsen, Peder, Smakkebækgård, Hammer pr. Lundby.
Nørgård, Erik, Floddalsgård, Assentoft, Volk Mølle.
Olesen, Ole, Dybe, Ramme.
Olsen, Bent, Knivholtvej 12^a tv., København F.
Olsen, Flemming Børge, Sønderengen 115, Søborg.
Overby, Jakob, Sejling pr. Skægkær.
Overgård, Åge, Søften, Hinnerup.
Pagh, Knud, Blåhøj.
Poulsen, Sigfred, Håkonsgade, Herning.
Pedersen, Åge, Skellerup, Ullerslev.
Pedersen, Arnfred Valdemar, Vester Åby A/M, Vester Åby.
Pedersen, Ejner, Kvinderup, Slangerup.
Petersen, Hans Christian, Siøgård, Rudkøbing.

Pedersen, Holger, Hundstoft, Lunde J.
 Pedersen, Jørgen Fogh, Spørring, Århus.
 Pedersen, Rud, Vinding, Vejle.
 Rasmussen, Hans Chr., Østergade 24, Mariager.
 Rasmussen, Karl, Vejstrup mk., Brenderup.
 Raunkjær, Jens, Malle pr. Tistrup.
 Ravn, Niels, Bjerregårdene, Kongerslev.
 Rosenkilde, Chr. Thorup, Skårup mejeri, Skårup.
 Ræbild, Knud, Vodroffsvej 53, København V.
 Salomonsen, Gunnar, Sdr. Asminderup, Vipperød.
 Skårup, Povl, Mariendalsvej 39^a tv., København F.
 Skovgård, Christian Brandstrup, Givskud, Jelling.
 Steen, Aksel Olesen, Rugtved, Asdal, Hirtshals.
 Svansø, Verner, Hindborg, Hem.
 Svendsen, Svend, Røjrup, Langeskov.
 Sylvest, Erik, Fløngvej 18, Hedehusene.
 Sylvest Knud, Rue 4, Rudkøbing.
 Therkelsen, Laurits, Tornhave, Dunkær, Ærø.
 Thornberg, Bernhard, Ørslev, Vordingborg.
 Thostrup, Nils Monrad, Vestergade 17, Svendborg.
 Toft, Jens Tyrsted, Degnbøl, Lem.
 Vadstrup, Helge, »Håbet«, Hammel.
 Van Marle, Hans, Minervalaan 60, Amsterdam, Holland.
 Veik, Erik, Assens.
 Westergård Andersen, Per, Granvej 28, Hasseris, Ålborg.
 Wivel, Niels, Lyngby Hovedgade 28, Kongens Lyngby.
 Ørsted, Johan, Askov.

Kvindelige elever vinteren 1953—54.

Adsersen, Else Marie, Hjarnø skole, Horsens.
 Albeck, Gudrun Maria, Klegvanggård, Brørup.
 Andersen, Kamma, Villestofte st., Fyn.
 Andersen, Kamma Margrethe, Øresundsvej 45^a, København S.
 Andersen, Karen, Saltvig, Bandholm.
 Andersen, Mariane, Skinderup Mølle, Møldrup.
 Andersen, Tove, Hjort Lorenzensvej 7, Haderslev.
 Andersson, Else, Gammelgård, Hundstrup pr. Vester Skerninge.
 Andreasen, Lise, Letsminde, Hørning st.
 Arildsen, Ulla K., Arildseje, Tårs pr. Saks København.
 Arnfast, Elisabeth, Falkonervænget 19, København V.
 Arve, Inga, Krannestrup pr. Hjortshøj.
 Båring, Anne, Skjoldgårdsvej 9, Charlottenlund.
 Ballegård, Gertrud, Bjerlev, Jelling.
 Bang, Inge, Søndergade 187, Frederikshavn.

- Barfred, Elisa, Strandgade 6³, København K.
Bech, Minna, Paradisgården, Grundfør, Hinnerup.
Bentin, Anne, Sdr. Sejerslev, Højer.
Bjerger, Pia, Vespervej 3, Hellerup.
Bjerre, Hanne, Ydunsvej 24, Åbyhøj.
Boesen, Gerda Toft, Dalgården, Værløse.
Boesen, Jenny, Knudsbøl, Jordrup.
Brandt, Anette la Cour, Kajerødvej 34, Birkerød.
Brun, Johanne, Fur.
Brygmann, Elisabeth, Fensmark Præstegård, Holme-Olstrup.
Bundgård, Annalise, Nydamsgård, Hornstrup pr. Vejle.
Böckel, Anna-Kristin, Wrangelstr. 26, Flensborg, Sydslesvig.
Bøgedal, Ellen, Hundsbæk, Vejen.
Bønlokke, Thyra Algreen, Lyngbygård, Brabrand.
Christensen, Agnes, Granhøjgård, Hvidbjerg, Thy.
Christensen, Grethe Grandlev, Boeslunde.
Christensen, Grethe Valborg, Tidemandsvej 12, Holbæk.
Christensen, Hanne Lene, Hostrupsgade 14, Silkeborg.
Christensen, Inge Louise, Upsalagade 10¹, København Ø.
Christensen, Inge Merete, Nørrebro Bryggeri, Rudkøbing.
Christensen, Inger, Østergård, Veggerslev, Tornled st.
Christensen, Jenny Grete, Marienlundsallé 9, Århus.
Christensen, Karen Elisabeth, Stægers Allé 2 st. tv., Kbh. F.
Christoffersen, Anny-Margrethe, Frydendal, Sortsø, Stubbe-
købing.
Clausen, Marianne Balslev, Idestrup pr. Sdr. Ørslev, Falster.
Dahl, Gudrun, Livjærggade 20¹, København Ø.
Dam, Birte, Højris, Måløv.
Damgård, Åse, Silkeborgvej 29, Herning.
Duborg, Cathrine, Nr. Hostrup, Røde Kro.
Dudley, Ruth Ann, Wallkill, N. Y., USA.
Ellingsøe, Sinne, Skringstrup skole pr. Skals.
Feilberg, Inger, Gl. Kalkbrænderivej 2, København.
Frandsen, Astrid, Tjørnelunde, Høng.
Frandsen, Kamma, Kløvested, Borup.
Frederiksen, Åse, Stadil, Tim.
Frederiksen, Kirsten Betty, Alléen 14, Vindingland, Vejle.
Frimann, Lissi, Svendsmark pr. Stege, Møn.
Frost, Karen, Brenderup st., Fyn.
Glavind, Gusta, Tilst pr. Mundelstrup.
Gotved, Else, Vodroffsvej 51, København V.
Gregersen, Esther, Tullebølle bageri, Langeland.
Grooss, Edith, Selling pr. Hadsten.
Håhr, Birgitte, Østrigsgade 14, København S.
Handberg, Grete, Bygholmvej 18, København Vanløse.

- Hansen, Anne Birgitte Kuld, Svinget 16 st., København S.
Hansen, Edith Holm, Borrit Egensø, Martofte.
Hansen, Else Roed, Frederiksborgvej 40, Allerød.
Hansen, Karen Hansigne, Kønskov, Skalbjerst.
Hansen, Karen Østerlund, Rolfsted Lindegård, Langeskov.
Hansen, Ketty Margit, Nr. Esterbølle pr. Bogense.
Hansen, Marie, Drachmannsgade 10, Sønderborg.
Hansen, Marie Sønderby, Kimmerlev pr. Borup.
Hansen, Rigi Busk, »Birkelunde«, Systofte, Nykøbing F.
Hauschild, Dora, Hospitalet, Årup st.
Hedeager, Karen Marie, Mølholm pr. Brørup.
Holst, Britta, Vrejlev Kloster, Vrå.
Holt, Agnete, Granhuset, Arnborg, Herning.
Høeg, Elsebeth Sehested, Katedralskolen, Odense.
Højmark-Jensen, Else, Sæd pr. Tønder.
Jacobsen, Gunnvá, Vardagøta 45, Tórshavn, Færøerne.
Jensen, Anna Møller, Foldby mark pr. Hinnerup.
Jensen, Asta Schjødt, Sangstrup pr. Voldby.
Jensen, Edel, Torriggård pr. Torrig, Lolland.
Jensen, Eli Marie, Innisfail, Alberta, Canada.
Jensen, Erna Østergård, Snejbjerg Nederby, Herning.
Jensen, Gerda Ugilt, V. Mejlsted pr. Manna.
Jensen, Hanne Reinhold, Tågerup præstegård, Rødby, Lolland.
Jensen, Karen-Inger, Kildegårdsvej 16b, Hellerup.
Jensen, Ragnhild, Mathiasgade 90, Viborg.
Jepsen, Tove Graugård, Stormgade 15, Esbjerg.
Jessen, Karen Margrethe, Grydergade 2, Varde.
Jochens, Kirsten, Paradisvænget 18, Holte.
Jochumsen, Ingelise, Kroghøjvej 22, Bagsværd.
Johansen, Bodil Malte, Alkærsig teglværk, Skern.
Johansen, Gitte Lüders, Kongevej 115, Holte.
Jonsen, Lise, Brønshøj Kirkevej 5³, Brønshøj.
Jørgensen, Anna Marie Toft, Amtssygehuset, Grindsted.
Jørgensen, Ruth Gunhild, Højvang, Svendstrup, Middelfart.
Kartoft, Grete, Hostrup, Daugård.
Kathalle, Elsebeth, Pårup skole, Engesvang.
Kirkegård, Marie, Vindskovgård, Sabro, Mundelstrup.
Kjær, Birgit, Tobøl pr. Føvling.
Kjølby, Ellen, c/o Brehm Christensen, Islands Brygge 3, Kbh. S.
Kjøller, Gunver, Kannegård, Åkirkeby.
Knudsen, Helle Mau, Klingseyvej 8, Vanløse.
Knudsen, Sinne, Krejbjerg, Salling.
Kristensen, Gerda, Lillevangsgård, Skovlunde.
Kromand, Inger, Tendrup, Hundslund.
Larsen, Anne Lise, Sct. Hansgade 31A, Roskilde.

- Ludvigsen, Susanne, Søbakken 11, Charlottenlund.
Lyng, Lise, Platanvej 54, Odense.
Lyngbye, Mette, Broholms Allé 13F, Charlottenlund.
Lyngge, Lise, Jernbaneplass 2, Holbæk.
Månsson, Tove, Øster Hæsinge pr. Højrup.
Mårup, Didde, Romvie, Vildbjerg.
Madsen, Helga, Nørrelund, Højby F.
Madsen, Inge Rostgård, Møgellosevej, Rødding.
Madsen, Karen Elise, Ryeskovgård, Borup st.
Madsen, Marianne Nørskov, Jegindø pr. Hvidbjerg.
Mathiasen, Nina Bodel, 40 Safran Avenue, Fords, New Jersey,
USA.
Mejlhede, Kirsten, Fredensvej 27, Hjørring.
Moesgård-Kjeldsen, Ritta, Nygård pr. Forsingø.
Mogensen, Kathrine, Vindelevgård, Jelling.
Mohr, Brynhild, Tungugøtu, Tórshavn, Færøerne.
Mohr, Margreta, Tórshavn, Færøerne.
Mondrup, Elisabeth, Møllegården, Bjerringbro.
Mouritsen, Åse, Lindevej 14, Karise.
Munck, Helle, St. Torv 16, Rønne.
Müller, Dagny, Hvidsminde pr. Vorbasse.
Møller, Anna Margrethe Holm, Brobyværk, Fyn.
Møller, Bodil Jessen, Kjærbygård, Mundelstrup.
Møller, Else, Slagelsevej 44, Jyderup.
Mørkeberg, Birgitte, Ørnevej 2, Randers.
Nebel, Birthe, Ølstykke st.
Newman, Jane Elisabeth, Ole Olsens Allé 11, Hellerup.
Nielsen, Åse, Brandhøjgård, Ølstykke.
Nielsen, Annemarie, Nielsminde pr. Hvorupgård.
Nielsen, Anny, Dr. Margrethesvej 111, Århus.
Nielsen, Asta, Søndergade 15, Skive.
Nielsen, Ellen, Hodde, Tistrup.
Nielsen, Else Krestine, Kalundborgvej 1, Slagelse.
Nielsen, Esther Elisabeth, Nygårdsallé 34, Ikast.
Nielsen, Gerda, Bjerggården pr. Vostrup.
Nielsen, Hefen Merete, Helligkorsvej 71, Roskilde.
Nielsen, Kirsten, Stampmøllegård, Vinding, Vejle.
Nielsen, Lis Thane, Lyngbyes Allé 8, Esbjerg.
Nielsen, Rita, Allesø, Beldringe.
Nissen, Ellen Roust, Vognslund pr. Ølgod.
Nissen, Erika, Kongevej, Rødding.
Nissen, Jane, Moltkesvej 20, København F.
Näsström, Karin, Scheelegatan 10, Stockholm K, Sverige.
Nørhave, Anna, Årdestrup pr. Skørping.
Olsen, Agnete, Venslykke, Holeby.

- Olsen, Anna Marie, Kalundborgvej 102, Holbæk.
Olsen, Inger-Marie, Raabehøjgård, Alleshave.
Olsen, Tove, Gærsholmgård, Sundbylille, Frederikssund.
Ottosen, Solveig Krag, Andsiege, Hejls.
Pakkenberg, Kirsten, Karen Brahesvej 5, Odense.
Palmelund, Rigmor, Sottrup, Stenbjerg.
Palmér, Kirsten, Elmegade 2A, Thisted.
Pedersen, Anna-Grethe, Skelby, Århus.
Petersen, Anna Marie, Kærbølling, Rejsby.
Pedersen, Annemarie Wium, Søndersøhøj, Jonstrupvej, Ballerup.
Petersen, Birgit Høj, Ulfborg.
Pedersen, Henny, Drostrup, Vejen.
Pedersen, Inge Lise, L. Rasmussensvej, Østerbro, Grindsted.
Pedersen, Kamma, Svejstrup præstegård pr. Alken.
Pedersen, Kirsten Sejer, Sukkerfabrikken, Gørlev.
Pedersen, Lydia Marie, Nordenskov.
Pedersen, Margrethe Raunkjær, Ovnbøl Østergård, Sig.
Pedersen, Nina Grand, Kildelund, Ødum, Århus.
Pedersen, Vibeke Jonna, Koldinggade 8, København Ø.
Plank, Virginia, Box 362, c/o Mc Dowel, Annapolis, Maryland,
USA.
Poulsen, Hedevig, Tved Østermark pr. Svendborg.
Rasmussen, Birgit Hesse, Ingemannsvej 16, Odense.
Rasmussen, Ellen Johanne, Bendstrup pr. Hjortshøj.
Rasmussen, Inger Evelyn, Christiansvej 27, Svendborg.
Rasmussen, Inger Margrete, Friggsvej 15 st., Fredericia.
Rasmussen, Karen Bro, Postholdervej 8, København NV.
Rasmussen, Lulu, Rolighedsvej 23, København V.
Rasmussen, Merete, Ballen, Koldby, Samsø.
Rasmussen, Ulla, Lollandsposten, Maribo.
Rehbehn, Anne-Karin, Åbenrågade 72, Flensborg.
Sandau, Lilian, Mimersgade 111, København N.
Simonsen, Inge Møller, Slagteriet, Nykøbing F.
Sinding-Jensen, Hanne, Vestre Boulevard 48, København V.
Skinnebach, Ellen, Galten st.
Stampe, Ellen, Mejlby pr. Spentrup.
Steenberg, Karen Eli, Svinninge.
Stisen, Sine, Rærup, Roslev.
Storr, Sonja, Henningsensallé 30B, Hellerup.
Søndergård, Margrethe, Vestergade 16, Kolding.
Søndergård, Ulla, Egtved Kro, Egtved.
Sørensen, Anna, Ingersvej 8, Charlottenlund.
Sørensen, Ebba, Lilnæsgård, Kerteminde.
Sørensen, Grete, Guldager mark, Vrå.
Thaning, Bodil, Asperup.

- Thomsen, Irene, Hjelmsted, Serritslev.
Thomsen, Valborg, Indslev pr. Nr. Åby.
Uldall, Mette, Styding pr. Hammelev, Sdr. Jylland.
Vestergård, Bodil, Gravensgade 23, Brønderslev.
Vestergård, Mette, Lindeallé 5, Ballerup.
Villumsen, Kirstine, Rødning pr. Viborg.
Waarst, Kirsten, St. Blichersgade 2, Randers.
Wedel-Heinen, Liselotte, Maltevangen 13, Gentofte.
Wennevold, Reidun, Rognerudvn. 31, Bryn pr. Oslo.
Willumsen, Kirsten, Gadegård, Lille Havelse, Ølsted.
Winther, Marie, Lundenæs, Sebbersund.
Wium, Kirstine, Skåningsborg, Ulfborg.
Wulff, Inge Tabita, Bernstorffsvej 127, Hellerup.
Würtzen, Hanne, Hobrovej 68, Randers.
Ørts, Ulla, Østergade 12, Lemvig.

BERETNING FRA LANDSELEVFORENINGEN 1953

Landselevforeningen har igennem sekretariatet i Vartov i det forløbne år taget en række ny opgaver op, samtidig med at der er blevet arbejdet på at udvide de gamle.

Henvendelser til Sekretariatet fra mennesker, som ønsker orientering om forhold højskolen vedrørende, er i stadig stigen. Vi forsøger at udbygge enhver også kun periferisk kontakt til en varigere forbindelse. Det er naturligvis et arbejde på langt sigt, men har dog alligevel resulteret i en 100 % forøgelse af elevtallet på sommerferiekurserne, af hvilke der i år blev afholdt 18 med et samlet deltagerantal af 800.

Sidste år afholdtes 11 kurser med 400 elever.

Siden oktober 1952 er formidlet 109 elever til de almindelige sommer- og vinterskoler. Det tilsvarende tal ved sidste beretning var 63.

Sekretariatet har med støtte af Foreningen for Høj- og Landbrugs-skoler og Undervisningsministeriet oprettet en særlig afdeling (Folkeoplysningens Informationskontor — The Scandinavian Adult Education Information Office), hvis opgave det er at vejlede udlændinge om de nordiske landes oplysningsarbejde (højskoler, aftenhøjskoler, oplysningsforbund m. m.). Gennem dette kontor er i sommer 350 udenlandske gæster blevet orienteret ved hjælp af film, foredrag, pjecer, og samtidig har vi i mange tilfælde arrangeret studiebesøg på skoler og institutioner.

Også aftenhøjskolen, som Landselevforeningen driver i Vartov for at knytte forbindelser til større kredse i København, har i år udvidet sit arbejdsområde. Der er i dag indtegnet 274 elever, og det er vigtigt at notere, at Askov og Krogerup højskoles elevkredse nu er direkte med i samarbejdet, samtidig med at flere andre elevkredse (f. eks. Den internationale Højskoles) har været behjælpelig med at virke for større tilslutning. Vi betragter dette som en meget værdifuld indledning til et samarbejde med flere og flere elevkredse i det fælles mål: at gøre den danske folkehøjskole kendt i større kredse af befolkningen.

Landselevforeningen har ladet fremstille en ny højskolepjece, som i efteråret vil blive fordelt over hele landet i 10.000 eksemplarer. Rekvirer et antal af denne pjece til uddeling.

Fabrikshøjskolerne for 1952—53 er i år begyndt tidligt, idet de første møder på to virksomheder i København allerede er afholdt, og hele vinterens møderække er planlagt.

26. okt. 1953.

Thyra og Erik Halvorsen.

LEGATER KNYTTEDE TIL ASKOV HØJSKOLE

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til understøttelse af elever på Askov højskole.

Legatets størrelse er 10.112,36 kr., hvorfor der foreligger obligationer på de 7000 kr. og en sparekassebog på resten. Renten er anvendt til understøttelse af elever.

LÆRER ØSTERGAARD OG HUSTRUS LEGAT

Renten af legatet, 50 kr. i år, er indgået i skolens kasse, tilsendt fra Århus amts skolefond.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet til direkte støtte for skolen. Legatet ejer 3000 kr. i kreditforeningsobligationer og en sparekassebog på 5103,19 kr. Renten er anvendt til støtte for elever.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til friplads på den almindelige pige-højskole om sommeren. Legatet ejer 2000 kr. i obligationer. Renten vil blive anvendt til støtte for en pige på sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »norsk højskoleven«, er på 2234 kr., for 2000 kr. andelsbevis og 334,35 kr. i bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »en ven af flid og nøjsomhed«. Det består af obligationer på 1500 kr. og en sparekassebog på 198,26 kr. Renten er efter fundatsens bestemmelse anvendt til støtte for biavlen i Jylland efter forslag fra biavlerforeningens styrelse.

VIGGO ULRIKS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en obligation på 1000 kr. og en sparekassebog i Vejen Sparekasse på 1070,84 kr.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grundkapitalen er kr. 4000, beløbet indestående i Brørup Bank. Renten anvendes til støtte for elever på højskolen og uddeles af skolens bestyrelse. Hidtil er særlig sønderjydske elever kommet i betragtning. Med påløbne renter udgør legatsummen kr. 5004,19.

SOGNEFOGED JOHS. POULSEN OG HUSTRUS LEGAT

Legatet, der blev oprettet 1946, er på 5000 Kr. — Renten skal tildeles elever fra Årre sogn i portioner à 200 kr.

Med påløbne renter udgør legatsummen pr. 1. jan. 1953 kr. 6173,63 (heraf 5000 kr. i kreditforeningsobligationer).

ASKOV HØJSKOLES REGNSKAB 1952—53

INDTÆGTER

Kassebeholdn. ved regnskabsperiodens begyndelse		52775,25	
Indgået skolepenge for diverse kursus:			
Sommerskolen	7938,00		
Lærerkursus	3950,00		
Vinterskolen	119681,51		
Efterbetaling	5692,95		
Julikursus	2045,00		
Efterårsmøde	1071,55		
Andre kursus	1020,00	141399,01	
Lejeindtægt:			
Lærerboliger	8570,00		
Elevværelser	14771,00		
Sengetøj	404,50	23745,50	
Jordleje			300,00
Salg af gamle senge			137,00
Østergårds legat			50,00
Statstilskud:			
Finansloven	67000,00		
Højskoleloven	137872,11		
		204872,11	
÷ tilskud til vinterelever	4500,00		
lærerkursus	2500,00	7000,00	197872,11
Diverse indtægter			138,52
			416417,39

UDGIFTER

Lærerlønninger		203383,07	
Reparation og vedligeholdelse	24774,93		
Nyanskaffelser	19877,99	44652,92	
Køb af Lausbøllgård, købesum, omk.	131137,02		
÷ pantehæftelser	79262,51	51874,51	
Sundhedskonto		2135,67	
Undervisningsmidler		2827,79	
Bibliotek		6024,81	
Skatter, afgifter og forsikringer.....		7081,94	
Renter		8430,39	
Afdrag og prioritetsgæld		13270,46	
Omkostninger		72440,51	
Kassebeholdning ved regnskabsperiodens slutning		4295,32	
			416417,39

»ASKOV LÆRLINGE«S REGNSKAB
FRA SEPTEMBER 1952—AUGUST 1953

INDTÆGTER

Kassebeholdning	2599,65
Renter	49,98
Renter fra Steensen Madsens legat	144,87
1599 medlemmer betalt kontingent	6326,75
1620 holdere af Dansk Udsyn betalt	1620,00
	<hr/>
	10741,25

UDGIFTER

Gave til Arnfreds 70 års dag	500,00
Bidrag til landselevforeningen	815,00
Bidrag til Askovgården	200,00
Bidrag til biblioteket	300,00
Understøttelse til elever	1150,00
Kontorudgifter o. l.	25,30
Porto og fragt	769,64
Årsskriftet	4386,25
Sekretærløn	200,00
Udgifter ved indsamling	528,32
	<hr/>
	8874,51
Kassebeholdning	1866,74
	<hr/>
	10741,25

Askov, 1. september 1953.

Andreas Nielsen.

Ovenstående regnskab er dags dato revideret og fundet rigtigt. —
De opførte beholdninger er til stede.

p. t. Askov, den 11. september 1953

E. Grue Sørensen.

MEDDELELSER

Elevmødet med generalforsamling i elevforeningen afholdes på Askov højskole lørdag den 11. september og søndag den 12. september.

Efterårsmødet afholdes i dagene 11.—14. september.

Sommerens elevfest afholdes lørdag den 26. juni—søndag den 27. juni. Festen begynder lørdag kl. 17. — Deltagerne bedes melde sig inden 25. juni. Sengetøj medbringes.

J det jeg på medlæreres og egne vegne takker for de gaver, som der på de foregående blade er gjort rede for, må jeg endnu med oprigtig påskønnelse nævne 7000 kr., som af lovgivningsmagten årlig er bevilget til støtte for elever, og som er uddelt af skolens bestyrelse.

K n u d H a n s e n.

JES NIELSENS REGNSKABSØGER

Regnskabsbog for Landmænd.

Kolonnekassebog med skemaer til status og årsopgørelse. 12. udgave. Indbundet..... 5,40
Ialt trykt i 60.000 eksemplarer. Regnskabsbogen egner sig for de landmænd, der ønsker et let gennemførligt regnskab.

Den lille Udgave af Regnskabsbog for Landmænd (færre kassebogsblade og lettere indbundet)..... 3,60

Regnskabsbog for unge.

Kolonnekassebog med skema til status til privat regnskab. 9. udgave..... 2,50

Til undervisningsbrug:

Undervisningshæfte af Regnskabsbog for Landmænd.

Hæftet i omslag. Indeholder nogle blade kassebog og skemaerne til årsopgørelsen..... 1,20

Hæfte med Tal fra en Bondegaards Aarsregnskab med opgørelse på de forskellige skemaer af »Regnskabsbog for Landmænd« (talmateriale til undervisningsbrug)..... 4,50

Undervisningshæfte af Regnskabsbog for unge..... 0,30

DANSK BØRNEBLAD

Oplysende og underholdende
ugeblad for børn.

Red. af skoleinsp. Holger Skovmand.
Kvartalspris 3,00 kr. + postpenge.

60 SANGE

Et udvalg af vore mest brugte sange,
beregnet til møder, udflugter o. l.
Samlet af Hans Jensen, »Rosenholm«.

Trykt i vestelommeformat.
12. udgave. 30 øre.

ARVESØLV

Samlet af Math. Christensen, M. Jensen-Sinning og N. E. Probst.
Solid, smuk, praktisk, billig.

I. Sange for børn og unge.

566 sange. Trykt i 170.000 ekspl. 12. oplag. Bogladepris 3 kr. 90 øre.
Ny retskrivning.

II. Sange for småbørn.

230 sange. Trykt i 63.000 ekspl. 7. oplag. Bogladepris 1 kr. 90 øre.
Ny retskrivning.

KONRAD JØRGENSENS FORLAG . KOLDING

DANSK UDSYN

er et tidsskrift for åndelig, kulturhistorisk og social oplysning. Tidsskriftet udgives af Askov Højskole og redigeres af en kreds af lærere ved den udvidede folkehøjskole i Askov.

»DANSK UDSYN« udgår med 6 hefter om året, et hefte hver anden måned. *Abonnementsprisen* er 9,— kr. årlig.

»DANSK UDSYN« kan bestilles *enten gennem postvæsenet*, hvortil eventuelle klager over forsendelsen da må rettes, eller ved henvendelse til *Dansk Udsyn's kontor, Askov pr. Vejen*, hvorfra tidsskriftet da tilsendes abonnenten i korbånd. Beløbet 9,— kr. indbetales forud *inden 15. januar* på girokonto 7277 eller opkræves ved postopkrævning, dog med et tillæg til porto på 90 øre, efter udsendelsen af 1. hefte. Abonnerer, der således får »Dansk Udsyn« tilsendt i korbånd, bedes meddele *adresseforandringer* til »Dansk Udsyn«s kontor. Abonnementet er bindende indtil opsigelse, der må ske inden 1. januar.

Til abonnenter, der er medlemmer af »Askov Lærlinge«, sendes skolens årsberetning som tillæg til »Dansk Udsyn«s 1. hefte, der i indhold ganske svarer til foreningens årsskrift.

Årskontingentet for Askov Lærlinge er 3,50 kr.

ASKOV LÆRLINGE 1953

INDHOLD:

Højskoleforstander <i>J. Th. Arnfred</i> : Tilbageblik og nye opgaver	1
Højskoleforstander <i>Knud Hansen</i> : Lukasevangeliets	8
Direktør <i>Ole Wivel</i> : I dødens naboskab	22
Forfatter <i>Johannes Wulff</i> : Vintersolhverv	28
Højskolelærer <i>Georg Wulff</i> : Bagateller	29
Lærer <i>J. Høltzermann</i> : Rasmus Sørensen	33
Forfatter <i>Jørgen Bukdahl</i> : Bjørnson og Danmark	43
<i>Karen</i> og <i>J. Th. Arnfred</i> : Januar—oktober 1953	I
Fru <i>Karen Helweg Arnfred</i> : Sommeren 1953	VII
Skolestof	XII